د میدان فرهنګي حوزه

Ketabton.com

محمد ایمل ابراهیم خېل

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کابل پوهنتون
ژبو او ادبیاتو پوهنځی
پښتو څانګه

د میدان فرهنګي حوزه

(د ماسترۍ تېزس)

لیکوال:

محمدایمل ابراهیم خېل

۱۳۹۴ل کال

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

کتاب پېژندنه:

د کتاب نوم: د میدان فرهنګي حوزه

لیکوال: محمد ایمل ابراهیم خېل

خپروندی: د افغانستان ملي تحریك، فرهنګي څانګه

وېبپاڼه: www.melitahrik.com

ډیزاینګر: ضیاء ساپی

پښتۍ ډیزاین: فیاض حمید

چاپشمېر: ۱۰۰۰ ټوکه

چاپکال: ۱۳۹۴ ل کال/ ۲۰۱۵م

د تحریك د خپرونو لړ: (۷۲)

یادونه: د چاپ حقوق له ملي تحریک سره خوندي دي او د کتاب د محتوا مسولیت لیکوال پورې اړه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مطالبو فهرست

سرليك **مخګڼه**

سريزه..۱
د موضوع اهميت او ارزښت..۶
د موضوع مخينه..۸
د څېړنې مېتود...۱۱
لومړی- د ميدان وردګو ولايت جغرافياوي موقعيت ۱۳
کانونه ۱۴
د ميدان وردګو ولايت کی د فرهنګی هڅو تاريخی شاليد (پس منظر)..............................۱۵
د ميدان وردګو ولايت اداري شاليد ته لنډه کتنه...۱۶
په بېلا بېلو دورو کې د دې ولايت واليان...۱۸
دويم- تاريخی ځايونه..۱۹
د الغتا لرغونې نښې..۱۹
دريم — دودونه او رواجونه..۲۳
څلورم- ادبي ، فرهنګي او علمي ټولنې..۳۱
پنځم .ليکنيزې ، غږيزې او انځوريزې رسنۍ...۳۷
الف: چاپي يا ليکنيزې رسنۍ ۳۷
ب: غږيزې رسنۍ: ۴۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج: تصویري رسنۍ ۴۶

شپږم- د مشاعرې تاریخي پس منظر ته لنډه کتنه.. ۴۷

پښتو ادب او مشاعرې:.. ۴۹

د پښتو مراکز او مشاعرې:.. ۵۷

منې ګل د لومړنۍ مشاعرې راپورتاژ ۶۸

اووم- ادبي ، فرهنګي او علمي چاپ شوي اثار.. ۷۴

اتم- د میدان سیمې ادبي او فرهنګي فعالین... ۹۱

مناقشه.. ۱۵۹

پایله.. ۱۶۱

پای پایله... ۱۶۴

وړاندیزونه.. ۱۶۷

ماخذونه ۱۷۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سر خبرې

هر پوهنيز چوکاټ او اکاډميکه موسسه ځان ته ځانګړې ځانګړنې او مقررات لري ، زده کوونکي او محصل ته بويه ، چې دا لايحه او مقرارت په پام کې ونيسي او د همغې پر بنسټ پر مخ ولاړ شي ، خو په ټوليزه توګه بيا يوه نړيواله قاعده لري ، چې کابو په ټولو هېوادونو کې يو ډول ده ، البته کېدای شی چې د کار په روشونو کې يې بدلون وي ، خو په ټوليزه توګه نړيوال مېتودونه په ټولو علمي او اکاډميکو موسسو کې يو شی دي.

هر کله چې محصل له پوهنتون څخه فارغ شي ، د مونوګراف په نوم يوه رساله ليکي ، چې له معمول سره سم زياته تحقيقي بڼه نه لري ، له هغه وروسته که يو څوک غواړي په اړونده څانګه کې زيات معلومات ترلاسه کړي ، متخصص شي ، نو بايد د ماسترۍ تر نوم لاندې پروګرام کې برخه واخلي ، تر فراغت وروسته بايد يوه تحقيقي رساله ، چې تېزس ورته ويل کيږي ، وليکي.

کله چې موږ د ماسترۍ زده کړو په اخري سمستر کې و ، نو هر محصل هڅه کوله ، ترڅو د څېړنې لپاره يوه موضوع ځان ته غوره کړي. ما هم دغه سوچونه کول ، ترڅو داسې يوه موضوع غوره کړم ، چې هم نوښت ولري ، د ټولنې لپاره اغېزمنه ، په زړه پورې او ګټوره وي ، ترڅو د هغو څېړونکو لپاره چې غواړي په ياده موضوع کې پلټنه وکړي ، يو څرک لګېدلی وي.

کله چې ما غوښتل (د ميدان وردګو فرهنګي حوزې) تر عنوان لاندې موضوع ځان ته غوره کړم ، له ګران استاد څېړنپوه زلمي هېوادمل سره مې دغه موضوع شريکه کړه ، هغه سمدلاسه راته وويل: "خپله غوښتنليک زر تر زره د ماسترۍ بورډ ته وسپاره ، چې ډېره ښه او نوې موضوع دې غوره کړې ده".

د غوښتنليک له سپارلو څو ورځې وروسته د ژبو او ادبياتو پوهنځي مشر پوهندوی عبدالکبير نظامي راته وويل ، چې ستا موضوع تاييد شوې ، خو په لږ بدلون سره چې ته يوازې د ميدان پر فرهنګي حوزه کار وکړه او د وردګو حوزه ستا اړونده نه ده. بيا يې راغبرګه کړه ، چې کولی شې خپل کار پيل کړې.

په دغه وخت کې مې له لاربښود استاد پوهنوال مُحَمّدرفيق رفيق سره هم سلا وکړه ، په ډېر ورين تندي يې زما غوښتنه ومنله او د موضوع په هکله يې څه ناڅه لومړني معلومات راکړل ، چې له کوم ځای څخه يې شروع وکړم. نو د موضوع په اړه مې خپل کار له هغو ليکوالو څخه پيل کړ ، کوم چې له هېواده بهر اوسېږي ، خو دغه کار زما لپاره ډېر ستونزمن و ، ځکه چې ځينې وخت له داسې اشخاصو سره هم مخامخ شويی يم ، چې د خپل ورور پته او د تيليفون شمېره يې هم نه درلودله ، خو بيا هم هرکله که يو څوک وغواړي ، نو ډېر ناممکن هم شوني کولی شي ، خو چې څه له صبر څخه کار واخلي او خپل هوډ له لاسه ور نه کړي ، بيا د ژوند له ستونزو سره مبارزه کولی شي او هم خپل هدف لاس ته راوړلی شي.

په هر صورت ما هم خپل کار له ملګرو سره له اړيکو نيولو او له ډېرو منډو ترړو ، له زياتو دروازو ټکولو څخه وروسته مې کار پيل کړ ،چې دادی تر دغه ځای پورې مې ورساوه. ښايي زما دغه څېړنه نيمګړتياوې ولري ، خو ويلی شم چې زما دغه ګام به د نورو لپاره د رڼا يو څرک شي ، هغوی به په کې مشغلونه او ډېوې بلې کړي او خپله ټولنه په ځانګړې توګه ميدان مېشت به له تورتم حالت څخه د روښانتيا په لور وهڅوم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړاندې تردې چې خپلو خبرو ته د پای ټکی کېږدم ، اړینه بولم ، له هغو ټولو درنو استادانو او ملګرو څخه د زړه له کومې مننه وکړم ، چې د دې اثر په ليکلو کې يې په يو ډول نه يو ډول ماته د مرستې لاس را اوږد کړی او زه يې د خپلو نيکو اخلاقو منندوی کړی يم.

په سر کې له خپل درانه لارښود استاد پوهنوال محمدرفيق رفيق څخه مننه کوم ، چې د دې پروژې پانه ، پانه او کرښه کرښه يې لوستې او هره برخه کې يې راته ښې علمي او څېړنيزې لارښوونې کړې دي. سره له دې چې ما به د کار په جريان کې ډېرې پوښتنې کولې او ټېلفونونه مې ورته کول ، خو ده به په خندا او نرمۍ سره لارښوونې راته کولې ، چې زه يې د احسان او منننې لپاره الفاظ نه لرم.

- له څېړنوال سيدمحی الدين هاشمي څخه مننه کوم ، چې وخت ناوخت يې راسره د کتابونو د راکولو مرسته کړې او هر وخت به يې را ته زما د مطلوبو ليکوالو په اړه معلومات او پتې راکولې.
- د څېړوندوی محمداصف احمدزي کور دې ودان وي ، چې له ما سره يې د دغه تېزس د ايډېټ او تصحيح په برخه کې له حده زياته مرسته کړې ده.
- له څېړوندوی سيدنظيم سيدي څخه يوه نړۍ مننه کوم ، چې خپله ښه سلاح او مشوره يې له ما سره شريکه کړه.
- د ميدان وردګو ولايت مقام له پخواني وياند ښاغلي ادم خان سيرت څخه يوه نړۍ مننه کوم ، چې له ما سره يې د موادو په هکله نه هېرودونکې مرستې کړي.
- له شاعر او ليکوال همت الله امين زي څخه مننه کوم ، چې له ما سره يې د ليکوالو او شاعرانو په برخه کې د مرستې لاس راغځولی دی.

په پای کې له استاد شرف الدين عظيمي ، فيض الله تراب ، ډاکټر ايمل موحد ، ډګروال محمدحکيم ، محمدذاکر ذکي ، لينا شريفي ، وحيدې ښکلې او له ټولو هغو درنو استادانو او يارانو څخه غرونه غرونه مننه ، چې په يوه بڼه نه يوه بڼه يې له ما سره د دې څېړنيز کار په بشپړتيا کې مرسته کړې او زه يې يوازې نه يم پرېښی ، د ټولو دې کور ودان وي او سوکاله ژوند دې ولري.

په پای کې بايد دا يادونه هم وکړم ، چې ما د امکان تر بريده کوښښ کړی چې د ميدان فرهنګي حوزې ليکوالان او شاعران معرفي کړم ، خو له زياتو هڅو سره سره بيا هم که له ما څخه د ځينو هغو يادونه پاتې شوې وي ، له ټولو ښښنه غواړم او له لوستونکو هيله لرم ، که د کوم ليکوال يا شاعر په اړه معلومات ورسره وي ، له ما سره دې يې شريک کړي او په دې برخه کې دې له ما څخه خپلې معنوي مرستې ونه سپموي ، څو په راتلونکي کې ورته پام وکړم.

په درنښت

محمد ايمل ابراهيم خېل

(c) ketabton.com: The Digital Library

لنډيز

په ميدان ښار کې د اوسني تاوده او چټک ادبي يون پيل په افغانستان کې د اوسنيو مثبتو سياسي بدلونونو ور اخوا د طالبانو د واکمنۍ پر مهال شوی دی ،خو په اوسنيو انتقالي او انتخابي دورو کې يې د پام وړ وده او پرمختګ کړی دی.

په افغانستان کې د اوسني اسلامي انتقالي دولت له راتګ وړاندې د طالبانو د واکمنۍ پرمهال د پېښور ، کابل ، ننګرهار ، لويې پکتيا ، کندهار او نورو پښتنو سيمو له ليکوالو او فرهنګيانو سره د ميدان ښار د يو شمېر ادبي او فرهنګي مخورو اړيکې ، راشه درشه او سلا مشورې ، د دې لامل شوي ، څو د دغې سيمې نوي او ځوان لوستي نسل ته فرهنګي او ادبي توکي او اثار او همداراز په دې برخه کې قوي روحيه او علاقه ولېږدېږي.

د منې ګل مشاعره چې د لومړي ځل لپاره په ۱۳۷۸ هجري لمريز کې د ميدان وردګو ولايت د چک په ولسوالۍ کې د يو شمېر هېوادپالو ځوانانو په نوښت د هغه د بنسټ ډېره ايښودل شوې ده ، هر کال د دې ولايت په مختلفو سيمو کې جوړېږي. د منې ګل مشاعره چې نوم يې د منو د بڼونو او د سيمې له ښکلا سره نه بېلېدونکی تړاو لري چې د دې ولايت د سمسورې سيمې او ښکلاوو څرګندونه کوي ، شاعران ، اديبان ، ليکوالان او پوهان بيا د قلم په ژبه د دې ښايستونو بڼ ته نوی رنګ ورکوي.

د منې ګل مشاعره د وخت په تېرېدو سره ورو ورو د ولسوالۍ له کچې څخه د ولايت مرکز ته د فرهنګپال شخصيت ښاغلی عبدالجبار نعمی د واکمنۍ په مهال او له هغه وروسته د ولايت له سطحې څخه د هېواد او سيمې کچې ته خپل حضور لوړ کړ ، چې د هېواد له ګوټ ګوټ څخه د سږ کال مشاعرې ته د زرګونو ليکوالانو ، شاعرانو ، اديبانو ، پوهانو ، حکومتي چارواکو ، محصلينو ، زده کوونکو ، قومي مشرانو ، بزګرانو او عامو وګړو سربېره د نړيوالې ټولنې ځينو استازو راتګ د دې ادعا د غوره ثبوت د پخلي تر ټولو ښه نښه ده. د منې ګل مشاعرې اوسمهال يوه روښانه بين الافغاني بڼه خپله کړې ده ، چې د دغه ستر کلتوري بري له کبله د منې ګل ټولو لارويانو ، د ميدان وردګو د ولايت اوسېدونکو ، د ولايت حکومتي چارواکو او ټول افغان ولس ته د زړه له کومې مبارکي وايو.

په ميدان ښار کې د مشاعرو جوړېدل ، د ولايت مقام له خوا د يو شمېر کتابونو چاپول ، د خالد بن وليد ادبي ټولنې رامنځته کېدل ، د ډاکټر عبدالوکيل د فرهنګي ټولنې جوړېدل ، عامه ګالري ، د مطبعې او عامه کتابتون جوړېدل ، د دولتي راډيو د خپرونو پيل ، همدا شان د ميدان وردګو ولايت مقام د هغه مهال د اطلاعاتو او کلتور رياست له خوا د ويښ په نوم د يوې ټولنيزې ، ادبي او علمي مجلې خپرېدل او هم د ولايت د مقام رياست له خوا د ميدان وردګو مېشتو شاعرانو او ليکوالو راغونډونه او هڅونه ، هغه څه دي چې په ياده سيمه کې د اسلامي انتقالي دولت له پيل سره سم ، رامنځته شوي او ترسره شوي دي.

لـه دې مهالـه راوروسـته پـه اوسـنيو انتقـالي او انتخـابي دورو کـې چـې نـړدې يـوه لسـيزه مـوده راچاپېروي ، په نومورې سيمه کې په تدريجي توګه د چاپي ، غږيزو او تصويري رسنيو ، ادبي- فرهنګي- علمي ټولنو او غونډو ، چاپي اثارو او همداراز ادبي-فرهنګي ، سياسي ، مشاعرو جوړېدل ، اشخاصو او فعاليتونو ډېرښت ، ښه والی او وده موندلې ده او د پرمختګ په حال کې وړاندې ځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا مهال په یاده سیمه کې د میدان پر سیمه ییز ټلویزیون او د تجلا پر شخصي ټلویزیون سربېره ، چې خپرونې یې په ولایت کې رڼې لیدل کېږي ، د افغانستان د ملي ټلویزیون ، شمشاد ، آریانا او کابل نیوز ټلویزیونونو سیمه ییزې دستګاوې هم فعالیت کوي. همدا شان د میدان وردګو د دولتي راډیو په ګډون ، د تجلا غږ ، ځوان غږ ، ډیوې او سولې پیغام ، پرون او د میوند غږ په نوم شخصي راډیوګانې هم په ورځنۍ توګه په زړه پورې خپرونې لري.

په دغې سیمه کې په لیکنۍ او چاپي برخه کې هم د میدان وردګو د دولتي مجلې بدلون ، د پوهنې ریاست ښوونیزې مجلې ، عهد خپلواکې مجلې ، د شورا ورځپاڼې او له پنځه ویشتو څخه د زیاتو اونیزو او مهالنیو جریدو یادونه کولای شو.

دا چې اوسمهال په دې سیمه کې کومه چاپي مطبعه موجوده نه ده ، نو د چاپي اثارو او مجلو چاپ د کابل ښار په خصوصي مطبعو کې پر مخ وړل کېږي.

همدا شان اوس دغې سیمې د ټولنو په جوړېدو کې هم د پام وړ پرمختګ کړی دی ، چې د میدان ځوانانو ادبي ټولنه ، د وکیل نورعلم خان د فرهنګیانو خپلواکه فرهنګي ټولنه ، د علم کاروان کلتوري ټولنه ، د خالد بن ولید خپلواکه فرهنګي ټولنه ، د افغان سید جمال الدین علمي مرکز په جلرېز ولسوالۍ کې او یو شمېر نورې یې د مهمو ټولنو په توګه یادولی شو.

همداراز په دې سیمه کې اوس له لوی مرکزي کتابتون سربېره ، چې د لس زرو ټوکو په شاوخوا کې د بېلابېلو کتابونو لرونکی دی ، د میدان ښار اړوندو ښوونځیو ترڅنګ د ولسوالیو په ښوونځیو او ادبي ټولنو کې هم په لسګونو کتابتونونه شته ، چې شتون یې ډېری ځوانان د کتاب لوستنې او مطالعې ته هڅولي دي.

د یادونې وړ ده ، چې په دې وروستیو کې په میدان ښار کې پر نورو ادبي ، فرهنګي او ژورنالستیکو لاسته راوړنو سربېره د تاریخي اثارو یو موزیم هم جوړ شوی ، چې په لسګونو اثار په کې د خلکو په همکارۍ ځای پر ځای شوي دي او هره ورځ په لسګونو کسان ورڅخه په پوره لېوالتیا لیدنه کوي. نوموړی موزیم د اسلامي توکو ، لرغونو توکو ، د سیمې د پخوانیو کارول شوو توکو او لاسي صنایعو د څلورو جلا جلا برخو لرونکی او د لرغونو زمانو په تاریخي او کلتوري میراث پورې تړاو لري. همدارنګه یوه عامه ګالري هم شتون لري ، چې د مولوي عبدالرب په نوم شهرت لري ، په لسګونو ډول ، ډول قلمې او انځوریز اثار د دغه ولایت له اړوندو سیمو څخه راټول شوي او په کې خوندي شوي دي.

د میدان وردګو فرهنګپال خلک همداراز د سینما او تیاتر په برخه کې هم له چا کم نه دي ، دغه سیمه زیات شمېر ممثلین لري ، اوس په کې دوه تیاترونه چې یو یې دولتي او بل یې په نادولتي توګه فعالیت کوي ، شتون لري.

په دې وروستیو کې چې د افغانستان د ۲۹ ولایتونو د ممثلینو ګډ فیستیوال جوړ شوی و ، میدان وردګو په کې پنځم مقام ترلاسه کړ.

په دغې سیمه کې د علم او پوهې په برخه کې هم ډېر څه شوي دي ، د میدان وردګو پر دولتي دارالمعلمین سربېره ، چې په عصري وسایلو او نوې ټکنالوژۍ سمبال دی ، یو شخصي پوهنتون هم جوړ شوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي ، چې په لس ګونو محصلين په کې په زده کړو بوخت دي او د تکړه مسلکي استادانو له خوا يې تدريسي چارې پرمخ وړل کېږي. د يادونې وړ ده ، چې د دې ولايت له پاره به په راتلونکی کال (۱۳۹۳لمريز) يو دولتي پوهنتون هم په کار پيل وکړي.

په دې سربېره په ټوليزه توګه په دغې سيمه کې اوسمهال د بېلابېلو ژبو او معلوماتي ټکنالوژۍ او نورو مسلکي کورسونو او مرکزونو ترڅنګ د عبدالله عزام په نوم دارالعلوم ، د حضرت ابوبکر الصديق دارالعلوم ، د داکټر عبدالوکيل کرنې عالي انسټيټوټ ،د چک د برېښنا انسټيټوټ ، اداري او سوداګرۍ انسټيټوټ ، شپږ تخنيکي لېسې ، ۱۶ لويې رسمي ديني مدرسې ، پنځه دارالحفاظونه ، ۱۰۳ عالي لېسې ، ۹۷متوسطه ښوونځي ، ۱۴۱ لومړني ښوونځي شتون لري ، چې په سلګونو زره زده کوونکي په کې په زده کړو بوخت دي.

په دغې سيمه کې اوس د شاعرانو او ليکوالو شمېر په حيرانوونکې توګه زيات شوی او د لا ډېرېدو په حال کې دی. د دغو ليکوالو له خوا په اړونده سيمه کې په لسګونو بېلابېل ادبي ، فرهنګي او ټولنيز اثار ليکل شوي ، چې يو شمېر يې د نورو له خوا او ډېر شمېر يې د ليکوالو په شخصي مالي لګښت چاپ شوي دي.

د دغو ليکوالو له خوا په زړه پورې او ګټورې ادبي او فرهنګي ناستې او مشاعرې جوړېږي. د يادولو ده ، چې په دې وروستيو کې د ميدان وردګو د مېشتو ليکوالو او فرهنګيانو له خوا وخت ناوخته پر ازادو مشاعرو سربېره د پښتو د ادبي او فرهنګي ډګر د پراختيا په موخه په ياد سيمه کې هر کال د منې ګل په نوم يوه ستره مشاعره جوړېږي ، چې له هېواد سربېره د پښتونخوا سيمو شاعران او ليکوال هم په کې ګډون کوي او د منې ګل په اړه په کې خپلې ترتيب کړې مقالې ، شعرونه او ليکنې حاضرينو ته وړاندې کوي. همدا رنګه هر کال يو زيات شمېر کتابونه په هم دغه وياړ د چاپ په ګاڼه سمبالېږي چې دا خورا لوی فرهنګي خدمت دی.

د پايلې په توګه بايد ووايو ، چې پورتنۍ يادې شوې برخې هغه څه دي ، چې موږ يې د دغې سيمې د ادبي او فرهنګي حالت د څېړنې په برخه کې اړين ګڼو او د دې کتاب د بحث او څېړنې عمده موضوع ده ، چې په راتلونکو برخو کې به په تفصيل سره وړباندې خبرې وشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مطالبو فهرست

سرليك	مخگڼه
د سر خبرې	ا
لنډيز	ج
سريزه	۱
د موضوع اهميت او ارزښت	۶
د موضوع مخينه	۸
د څېړنې مېتود	۱۱
لومړی- د ميدان وردګو ولايت جغرافياوي موقعيت	۱۳
کانونه	۱۴
د ميدان وردګو ولايت کی د فرهنگی هځو تاريخی شاليد (پس منظر)	۱۴
د ميدان وردګو ولايت اداري شاليد ته لنډه کتنه	۱۵
په بېلا بېلو دورو کې د دې ولايت واليان	۱۷
دويم- تاريخی ځايونه	۱۸
د الغتا لرغونې نښې	۱۸
دريم – دودونه او رواجونه	۲۲
څلورم- ادبي ، فرهنگي او علمي ټولنې	۲۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم .لیکنیزې ، غږیزې او انځوریزې رسنۍ..۳۵

الف: چاپي یا لیکنیزې رسنۍ ۳۵

ب: غږیزې رسنۍ: ۴۰

ج: تصویري رسنۍ ۴۲

شپږم- د مشاعرې تاریخي پس منظر ته لنډه کتنه..۴۳

پښتو ادب او مشاعرې:..۴۵

د پښتو مراکز او مشاعرې:..۵۲

منې ګل د لومړنۍ مشاعرې راپورتاژ ۶۱

اووم- ادبي ، فرهنګي او علمي چاپ شوي اثار..۶۷

اتم- د میدان سیمې ادبي او فرهنګي فعالین..۸۳

مناقشه..۱۴۴

پایله..۱۴۵

پای پایله..۱۴۸

وړاندیزونه..۱۵۰

ماخذونه ۱۵۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

د یوې ټولنې ژبه، ادب او فرهنګ د خپلې ټولنیزې دندې او چارې پر اساس ټروني (اتفاقي) پدیدې بلل کیږي، چې د انساني ټولنې له ټولنیز بهیر سره سم او هممهاله بشپړتیا مومي او همداراز یې پرمختګ، په شاتوب او څرنګوالی هم د ټولنې اړوند یږي.

په همدې توګه کلتور، فرهنګ، شعر، ادب او هنر هم د یوې ټولنې د ټولنیزې او ژبنی برخو په لوړتیا او پراختیا کې مهم او مرکزي رول لري. کلتور او ژبه هم د یوې اړینې انساني پدیدې په توګه د یوې ټولنې د فرهنګ د پایښت ستنه ده.

په عین حال کې د همدې فرهنګ، ادب او ژبې پیاوړتیا او پرمختیا د یوې ټولنې د وګړو او اشخاصو د کار، زیار او فعالیتونو په پایله کې منځ ته راځي. نو ویلی شو چې د ټولنې د فرهنګي وګړو او اشخاصو د کار، زیار او کړنو پېژندنه، راټولونه، ارزونه او ثبت هغه څه دي، چې د یوې ټولنې په پېژندنه، فرهنګي او تاریخي خواوو په څیړنه کې له موږ سره مرسته کوي. د هرې ټولنې ادبي، فرهنګي، سیاسي، علمي شخصیتونه او څېرې حقوق لري، چې د همغې ټولنې د ادب او فرهنګ په راتلونکو جریانونو کې یې نوم او کاري خاطرې ژوندۍ واوسي او ټولنې ور څخه خبرې شي.

همدې اړتیا او موخې ته په پام سره مو وپتیله، چې د میدان د فرهنګپالې او ادبپالې سیمې پر پخواني او اوسني ادبي- فرهنګي حالت یو ځانګړی تحقیقي اثر وکښل شي، څو د دغې سیمې جغرافیاوي موقعیت ،کلتور، دود او دستور، ادبي او هنري پدیدو، فرهنګي جریانونو، مشاعرو او اثارو په هکله د معلوماتو د لاسته راوړنې په برخه کې رڼا واچول شي، ځکه په دې برخه کې تر اوسه لومړنی ګام هم نه دی اخیستل شوی.

د دغې موضوع د څیړنې په موخه مو د میدان سیمه د دوو لاملونو پر اساس غوره کړه؛ لومړی دا چې هر هغه چا چې په دغې سیمه کې یې د ادب او فرهنګ اوسنی او پخوانی حالت له نږدې څخه څارلی وي، نو ویلی شي، چې په نړۍ کې به داسې ډېرې لږ جغرافیوي محدودې او ټولنې وي، چې په داسې لږه موده کې یې دومره ډېرې علمي، فرهنګي، ادبي او ژورنالستیکي لاسته راوړنې لرلې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم دلیل دا دی، چې په دغې سیمه کې زیاتره فرهنګي او ادبي کار د تخلیق په برخه کې شوی او که په څېړنیزه برخه کې څه شوي هم دي، ډېر لږ او متفرقه بڼه لري.

نو په همدې اساس د خپل لارښود استاد پوهنوال محمدرفیق رفیق له لارښوونې سره سم مې وغوښتل د یادې سیمې د پخواني او روان فرهنګي بهیر د عمومي حالت، جغرافیوي جوړښت، دود دستور، تاریخي سیمو، مشاعرو، رسنیو، ټولنو، اثارو او اشخاصو په اړه په څو جلا برخو کې تر خپله وسه اړین معلومات راغونډ او لوستونکو ته وړاندې کړم.

په میدان ښار کې د اوسني تاوده او چټک ادبي یون پیل په افغانستان کې د اوسنیو مثبتو سیاسي بدلونونو ور اخوا د طالبانو د واکمنۍ پر مهال شوی دی،خو په اوسنیو انتقالي او انتخابي دورو کې یې د پام وړ وده او پرمختګ کړی دی.

په افغانستان کې د اوسني اسلامي انتقالي دولت له راتګ وړاندې د طالبانو د واکمنۍ پرمهال د پېښور، کابل، ننګرهار، لویې پکتیا، کندهار او نورو پښتنو سیمو له لیکوالو او فرهنګیانو سره د میدان ښار د یو شمېر ادبي او فرهنګي مخورو اړیکې، راشه درشه او سلا مشورې، د دې لامل شوې، څو د دغې سیمې نوي او ځوان لوستي نسل ته فرهنګي او ادبي توکي او اثار او همداراز په دې برخه کې قوي روحیه او علاقه ولېږدېږي.

په میدان ښار کې د مشاعرو جوړېدل، د ولایت مقام له خوا د یو شمېر کتابونو چاپول، د خالد بن ولید ادبي ټولنې رامنځته کېدل، د ډاکټر عبدالوکیل د فرهنګي ټولنې جوړېدل، عامه ګالري، د مطبعې او عامه کتابتون جوړېدل، د دولتي راډیو د خپرونو پیل، همدا شان د میدان وردګو ولایت مقام د هغه مهال د اطلاعاتو او کلتور ریاست له خوا د ویښ په نوم د یوې ټولنیزې، ادبي او علمي مجلې خپرېدل او هم د ولایت د مقام ریاست له خوا د میدان وردګو مېشتو شاعرانو او لیکوالو راغونډونه او

(c) ketabton.com: The Digital Library

هڅونه، هغه څه دي چې په یاده سیمه کې د اسلامي انتقالي دولت له پیل سره سم، رامنځته شوي او ترسره شوي دي.

له دې مهاله راوروسته په اوسنیو انتقالي او انتخابي دورو کې چې نږدې یوه لسیزه موده راچاپېروي، په نوموړې سیمه کې په تدریجي توګه د چاپي، غږیزو او تصویري رسنیو، ادبي- فرهنګي- علمي ټولنو او غونډو، چاپي اثارو او همداراز ادبي-فرهنګي، سیاسي، مشاعرو جوړېدل، اشخاصو او فعالیتونو ډېرښت، ښه والی او وده موندلې ده او د پرمختګ په حال کې وړاندې ځي.

دا مهال په یاده سیمه کې د میدان پر سیمه ییز ټلویزیون او د تجلا پر شخصي ټلویزیون سربېره، چې خپرونې یې په ټول ولایت کې رڼې لیدل کېږي، د افغانستان د ملي ټلویزیون، شمشاد، آریانا او کابل نیوز ټلویزیونونو سیمه ییزې دستګاوې هم فعالیت کوي. همدا شان د میدان وردګو د دولتي راډیو په ګډون، د تجلا غږ، ځوان غږ، ډیوې او سولې پیغام، پرون او د میوند غږ په نوم شخصي راډیوګانې هم په ورځنۍ توګه په زړه پورې خپرونې لري.

په دغې سیمه کې په لیکنۍ او چاپي برخه کې هم د میدان وردګو د دولتي مجلې بدلون، د پوهنې ریاست ښوونیزې مجلې، عهد خپلواکې مجلې، د شورا ورځپاڼې او له پنځه ویشتو څخه د زیاتو اونیزو او مهالنیو جریدو یادونه کولای شو.

دا چې اوسمهال په دې سیمه کې کومه چاپي مطبعه موجود نه ده، نو د چاپي اثارو او مجلو چاپ د کابل ښار په خصوصي مطبعو کې پر مخ وړل کېږي.

همدا شان اوس دغې سیمې د ټولنو په جوړېدو کې هم د پام وړ پرمختګ کړی دی، چې د میدان ځوانانو ادبي ټولنه، د وکیل نورعلم خان د فرهنګیانو خپلواکه فرهنګي ټولنه، د علم کاروان کلتوري ټولنه، د خالد بن ولید خپلواکه فرهنګي ټولنه، د افغان سید جمال الدین علمي مرکز په جلرېز ولسوالۍ کې او یو شمېر نورې یې د مهمو ټولنو په توګه یادولی شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همداراز په دې سیمه کې اوس له لوی مرکزي کتابتون سربېره، چې د لس زرو ټوکو په شاوخوا کې د بېلابېلو کتابونو لرونکی دی، د میدان ښار اړوندو ښوونځیو ترڅنګ د ولسوالیو په ښوونځیو او ادبي ټولنو کې هم په ل رز سګونو کتابتونونه شته، چې شتون یې ډېری ځوانان د کتاب لوستنې او مطالعې ته هڅولي دي.

د یادونې وړ ده، چې په دې وروستیو کې په میدان ښار کې پر نورو ادبي، فرهنګي او ژورنالستیکو لاسته راوړنو سربېره د تاریخي اثارو یو موزیم هم جوړ شوی، چې په لسګونو اثار په کې د خلکو په همکارۍ ځای پر ځای شوي دي او هره ورځ په لسګونو کسان ورڅخه په پوره لېوالتیا لیدنه کوي. نوموړی موزیم د اسلامي توکو، لرغونو توکو، د سیمې د پخوانیو کارول شوو توکو او لاسي صنایعو د څلورو جلا جلا برخو لرونکی او د لرغونو زمانو په تاریخي او کلتوري میراث پورې تړاو لري. همدارنګه یوه عامه ګالري هم شتون لري، چې د مولوي عبدالرب په نوم شهرت لري، په لسګونو ډول، ډول قلمې او انځوریز اثار د دغه ولایت له اړوندو سیمو څخه راټول شوي او په کې خوندي شوي دي.

د میدان وردګو فرهنګپال خلك همداراز د سینما او تیاتر په برخه کې هم له چا کم نه دي، دغه سیمه زیات شمېر ممثلین لري، اوس په کې دوه تیاترونه چې یو یې دولتي او بل یې په نادولتي توګه فعالیت کوي، شتون لري.

په دې وروستیو کې چې د افغانستان د ۲۹ ولایتونو د ممثلینو ګډ فیستیوال جوړ شوی و، میدان وردګو په کې پنځم مقام ترلاسه کړ.

په دغې سیمه کې د علم او پوهې په برخه کې هم ډېر څه شوي دي، د میدان وردګو پر دولتي دارالمعلمین سربېره، چې په عصري وسایلو او نوې ټکنالوژۍ سمبال دی، دوه نور شخصي پوهنتونونه هم جوړ شوي دي، چې په زرګونو محصلین په کې په زده کړو بوخت دي او د تکړه مسلکي استادانو له خوا یې تدریسي چارې پرمخ وړل کېږي. د یادونې وړ ده، چې د دې ولایت له پاره سږکال (۱۳۹۲لمریز) یو دولتي پوهنتون هم په کار پیل وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې سربېره په ټوليزه توګه په دغې سيمه کې اوسمهال د بېلابېلو ژبو او معلوماتي ټکنالوژۍ او نورو مسلکي کورسونو او مرکزونو ترڅنګ د عبدالله عزام په نوم درالعلوم، د حضرت ابوبکر الصديق دارالعلوم، د عبدالوکيل کرنې عالي انسټيټوټ،د چک د برېښنا انسټيټوټ، اداري او سوداګرۍ انسټيټوټ، شپږ تخنيکي لېسې، ۱۶ لويې رسمي ديني مدرسې، پنځه دارالحفاظونه، ۱۰۳ عالي لېسې، ۹۷متوسطه ښوونځي، ۱۴۱ لومړني ښوونځي شتون لري، چې په سلګونو زره زده کوونکي په کې په زده کړو بوخت دي.

په دغې سيمه کې اوس د شاعرانو او ليکوالو شمېر په حيرانوونکې توګه زيات شوی او د لا ډېرېدو په حال کې دی. د دغو ليکوالو له خوا په اړونده سيمه کې په لسګونو بېلابېل ادبي، فرهنګي او ټولنيز اثار ليکل شوي، چې يو شمېر يې د نورو له خوا او ډېر شمېر يې د ليکوالو په شخصي مالي لګښت چاپ شوي دي.

د دغو ليکوالو له خوا په زړه پورې او ګټورې ادبي او فرهنګي ناستې او مشاعرې جوړېږي. د يادولو ده، چې په دې وروستيو کې د ميدان وردګو د مېشتو ليکوالو او فرهنګيانو له خوا وخت ناوخته پر ازادو مشاعرو سربېره د پښتو د ادبي او فرهنګي ډګر د پراختيا په موخه په ياد سيمه کې هر کال د منې ګل په نوم يوه ستره مشاعره جوړېږي، چې له هېواد سربېره د پښتونخوا سيمو شاعران او ليکوال هم په کې ګډون کوي او د منې ګل په اړه په کې خپلې ترتيب کړې مقالې، شعرونه او ليکنې حاضرينو ته وړاندې کوي. همدا رنګه هر کال يو زيات شمېر کتابونه په هم دغه وياړ د چاپ په ګاڼه سمباليږي چې دا خورا لوی فرهنګي خدمت دی.

د پايلې په توګه بايد ووايو، چې پورتنۍ يادې شوې برخې هغه څه دي، چې مونږ يې د دغې سيمې د ادبي او فرهنګي حالت د څېړنې په برخه کې اړين ګڼو او د دې کتاب د بحث او څېړنې عمده موضوع ده، چې په راتلونکو برخو کې به په تفصيل سره وړاندې خبرې وشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د موضوع اهمیت او ارزښت

په لیکنه کې زما اساسي هدف د تیزس لیکنه او ماسټرۍ د پروګرام د پای لیکنه ده، چې ټولیې او مسلك خاوندانو ته د یوه داسې اثر پر ځای پرېښودل دي چې را تلونکي نسلونه ورڅخه څه نا څه ګټه پورته کړي او بله هدف دادي چې داسې موضوع انتخاب کړم چې نوې وي او چا لږ کار ور باندي کړی وي، ځکه داسې موضوعګانې تل د توجو محراق وي، خو ستونزه یې په دې کې وي چې د کار مواد یې ډیر تیت او پرک وه او د لیکلو بېلا بېلو میتودونو ته اړتیا لیدل کیږي حتي له کتابخانې میتود چې باید نه وی کار ولی شوی ویلی چې دا موضوع په ساحوی میتود پورې اړوندیږی خو د ځینو ستونزو له امله ور څخه ښایسته ډیر کار اخستل شوی دي.

دا لیکنه چې د میدان ښار فرهنګی حوزه نومیږي ددې د غې سیمی جغرافیاوای موقیعت تاریخې سیمې ، دودونه او رواجونه ، کلتور، ادبي، فرهنګي او علمي ټولنې، لیکنیزې، غږیزې او انځوریزې رسنۍ، د منې ګل مشاعره او دهغې مثبتي اغیزی په دغه سیمې باندې، ادبي، فرهنګي او علمي چاپ شوي اثار او د میدان سیمې ادبي او فرهنګي فعالین موضوعګانو په هکله معلومات را غونډ شوی دي.

دا لیکنه یوه فرهنګی لیکنه ده او هدف په کې دادې چې ددغې سیمی په هکله لوستونکو ته لومړنی معلومات ورکړل شي .

دمیدان فرهنګی حوزه د یوه ځانګړی سیمی فرهنګی پیژندنه او په دغه سیمی کې ادبی او کلتوری هڅو څخه جاج اخستل دی کوم چې په دغه سیمی کې جریان لری او مخ پر وده روان دي او زمانی له کړنو څخه د تیریدو په حال کې دی او غواړی

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه نړیوال معیار ته ځان ور سوی کوم چې پرمختللو ټولنو د ځان لپاره موخه ټاکلی دی.

زما دا لیکنه به د یوې آزادې او بازاري لیکنې سره ځکه لږ فرق ولري او هغه له دې امله چې د موادو په ارائه کې د ډیرو اکادمیک او پوهنانو تر نظر لاندې لیکل شوی او د پوهنتون له څو علمې کمیټو او شوراګانو وروسته منل کیږي او د فاع یې لا بیا بل تصدیق دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د موضوع مخینه

د ویاړ ځای دي چې نن ورځ د هیواد د ملي پښتو ژبې ودې او دافغان اصیل کلتور غوړېدو ته په مختلفو بڼو کار کیږي. که لـه یـوې خـوا دافغانسـتان کلتـوري ډګـر هـره میاشت د لسګونو تخلیقي اثارو ادبي څېړنو او ډول ډول کلتوري هڅو شاهد دي، چې زموږ په ټولنه کې د خپریدو په ګانه سمبالیږی، لـه بلـې خـوا د هیـواد کلتـوري ټولنـو، ادبي غونډو، ولسي مشاعرو، فرهنګي مېلو او ادبي بنډارونو بهیر ورځ تر بلـي د ملـت د ویاړونو په ادبي سیند ورګډوي د خپل هدف په لور ځغلنده ګامونه اوچـت کـړی دي او دغه لړۍ په ښه شان روانه ده.

ددې حقیقت څرګندونه اړینه ګنم چې، که په دې څو وروستیو کلونو کـې د منـې ګل د کلنیو محفلونو ، غونډو او ادبی بنډارونو په ژوره توګه وڅیړل شي، نو په زغـرده ویلای شو چې دغه کلتوری او ادبی بریالیتوب چې نـن ورځ ددغـې سیمی پـه برخـه شوې یوازنی عوامل یې د منې ګل مشـاعر کیـدای شـی. ددې مشـاعر پـه برکـت دي، چې ډیر زیات هغه کتابونه چې ادبی، فرهنګـی، اقتصـادی، اجتمـاعی او نـور ارزښـتونه لری د چاپ په ګانه سمبال شوی او دغه لړۍ په ښه شان روانه ده.

پورتنی څو خبرې ځکه ما دلته یادونه وکړه چې لـه ددغـې مشـاعرې دې مخـه پـه دغه سیمه کې ادبی بهیر ډېر ځنډنی او ډیر لږ پام ورته شوې وه او په هیڅ حساب وه.

دموضوع په اړه څرنګه چې په کار دي، هغسې څېړنې نسبتا کمـې تـر سـره شـوې دي، هغه کار چې شوې ټول په پوهنتونونو کې د محصلینو له خوا د مونوګراف په بڼـه لیکل شوې دي . ټول هغه لیکوال او شاعران په هکله لیکل شوې چې اوس ژونـد دې دي او په ټولنې کې شتون لری معنا دا چې نورو ځایونو په هیواد کې دننه او بهر ته نـه دی کوچیدلی او اوس زیاتر په رسنیو کې په دندو بوخت دي.

په هر صورت د کومو اثارو او لیکنو اجمالي یادونه، چې په دې ځای کې وړانـدې کیږي او زما تر نظره تېر شوي دي، دموضوع مخینه جوړوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-وردګ (قوم، سیمه او کلتور) ددغه اثر لیکوال څېړنیار محمد حامد حلیمي دی، چې په ۱۳۷۸لمریز کال د وردګو کلتوري یون ټولنې له خوا په ۱۰۶مخونو کې له چاپه راوتلی دی. چې د یو معتبر اثر په توګه هر څوک کولی شي ترېنه ګټه واخلي.

دغه اثر په د وردګو د قبیلې او د سیمې د تاریخي او جغرافیوی حالت د پیژندنې په اړه یو ارزښتناک اثر دي. دغه اثر له همدې له امله یو ځانګړی ارزښت لري، چې ښاغلي حلیمی نورو لیکوالو ته لاره پرانیستله، لومړی ګام یې اوچت کړ، چې مخکې نه وه پورته شوی.

له پورتنی یاد شوی کتاب څخه چې زما له نظر تیر شوی دی نور داسې مستقیل اثار چې مشخص پر دغې سیمي لیکل شوې وی ما ته نه دی معلوم، خو ځینې موضوعګانې د مقالو، سمینارونه، او کورنیو دندو په ټوګه محصلینو ته ورکړل شوې دی چې په خواره واره شکل موجود دي. هغه هم د یوه اولسوالی، یوه سیمی او یا د یو مشخص لیکلوال او شاعر په هکله ورکړل شوې او هیڅ داسې بل اثر زما له نظر نه دي تیر شوې چې ددغې سیمی په هکله هر اړ خیز ادبی، کلتوری، جغرافیوی او اجتماعی معلومات ولری.

ما په خپله دغې لیکنه کې په ټولنیزه توګه ددغې سیمی په ادبی، فرهنګی او اجتماعی برخو او په عمومي توګه ووایم په ددې فرهنګی حوزی په ټولو خواوو ددې رسالې له حوصلې سره سم رڼا اچولې ده .

ما چې تر اوسه ددغې سیمی په اړه کوم اثار معالعه کړي، په هغو کې مونږ نه شو کولی د سیمی په هر اړخیزه توګه ومومو، نو ځکه ددغې پروژې کار ما ته را وسپارل شو، څو په پایله کې دداسې اثر په کښلو بریالی شم، چې له څېړونکو او مینه والو سره تر ډېره بریده د میدان ښار فرهنګی حوزی په پیژندنه کې مرسته وکړای شي.

زما کار تر ډېره بریده تر نورو په میتود او محتوا کې توپیر لري. ما په دې کې په مستقم توګه له ادبی اوفرهنګی ټولنو او شخصیتونو سره اړیکې ټینګی کړی او په هر اړخیزه توګه رڼا اچولې ده. همدارنګه مې د تیر وخت په سیاسي او فرهنګي اشخاصو

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم له موضوع سره په اړیکه کې څېړلې دي، همدارنګه زما د کار تـوپیر لـه پخوانیـو شوو کارونو سره پر میتود سربېره دا هم دی چې دغـه فهرسـت چـې دا اثـر د هغـه پـر بنسټ کېښل شوی، په بل اثر کې نه دی تر سترګو شوی.هیله من یم چې ددې څېړنې په پایله کې داسې یو اثر رامنځته شي چې څه نـا څـه پـه نسـبتي ډول د میـدان ښـار فرهنګي حـوزی پـه اړه هـر اړخیـز او داسـتفادې وړ معلومـات وړانـدې کـړای شـي.په عمومي توګه زما موخه او هدف هم همدا دی چې د میدان ښار فرهنګ حوزی پـه اړه نسبتا جامع او منسجم معلومات په دې اثر کې سره را ټول کړم، نو ځکه له خپـل تـوان سره سم ددغه کار تر سره کولو ته مـلا وتړلـه، دا چـې زه پـه دې کـار کـې تـر کومـه بریده بریالی یم، دا قضاوت به ما ته له ستونزو خالي نه وي، خـو یـواځې دومـره ویلـی شم چې ما خپله نهایي هلې ځلې کړې او غوښتې مې دي چې ددغې سیمی په فرهنګی حالاتو په اړه یو څه وکـاږم.د یـادونې وړ ده چـې دا بـه ددې سـیمی پـه اړه وروسـتنی څیړنه نه وي بلکې ددغې سیمی په بېلابېلو اړخونو د نورو څېړنو اړتیا هم محسوسه ده.

ددې اثر خوبي او توپیر له نورو اثارو سره په دې کې دي، چې د هـري برخـې یـې لپاره تر اوسی او توان پورې معلومات را غونډ شـوې دي.بلـه ښـیګنه دا دي چـې هغـو کسان په هکله معلومات را ټول شوې، کوم چې اوس پـه سـیمی کـې نـه اوسـیږی پـه هیواد کې ننه او بهـر هیوادونـه تـه کوچیـدلی دي او اوس پـه دغـې سـیمی پـورې نـه اړونديږی .

په پاې کې له ټولو درنو لوستوونکو هیله کوم، چې دې موضوع د بشپړل ولی لپاره خپل نظرونه له موږ سره شریک کړی، تر څو په راتلونکی کې ورته پاملرنه وشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د څېړنې مېتود

که څه هم د میدان فرهنګی حوزه زما دغه کار نوې دي خو له وړاندې څو کالو څخه ځینو محصلینو په پوهنتونونو کې د مونوګرافونه لیکلی دی خو زما نظر چې کوم تیر شوی یوه هم په معیار ډول نه دي لیکل شوی او هر چا د خپل توان او پوهې په معیار په دې برخه کې لیکلي اثار ددې مسلك مینه ته وړاندې کړیدي .

موږ دلته د ټولنې تاریخي سیر او پرمختګ په بشپړه توګه نه څېړو خو غواړو دا ووایو چې نوې علومو په لړۍ کې دا یوویشتمی پېړۍ ابتکار دی، ولې فرهنګی حوزه د ادبپوهنې د یوې څانګې په توګه لرغونی تاریخ لري. او دا لیکنې عموم د یوې سیمی د ادبی او فرهنګی ټولنو ، ادبی اوکلتوری اثارو او هغو وګړو او څیرو ته ځانګړی شوی کوم چې کلتور ، ادب او ټولنې لپاره په یو ډول د خدمت جوګه شوی او ټولنې سره یې همغږی ښودلی دي.

ما په دې لیکنه کې له ساحوی میتود څخه کار اخیستی دی معنا د فرهنګی حوزی په اړه مې له ډیرو کسانو سره په مستقم ډول لیدلي او کتلي دي، او د دې موضوع په اړه مې بیلا بیل نظریات او څرګندونې را ټولې کړي دي او د بیلا بیلو نظریاتو په منځ کې مې زما په نظر معقول او اوسنی ادبپوهنې سره برابر نظر را اخیستۍ دي.

دلته ما کوښښ کړي دی چې د نورو موضوعګانو ترڅنګ د ادبی او فرهنګی څیرو په برخه کې له دغو اشخاصو سره چې ژوندې دی په نیغه توګه اړیکه ونیسم او هغه څه ولیکم چې په برخه د دوې له خولی را ووځی، خو دلته بیا ستونزه دا وی چې ځینو کسانو پته نه او هیواد څخه بهر اوسیدل او یو شمیر نور په دننه هیواد کې وزګرتیا له امله د دې وخت نه درلود چې د خپل ادبی ژوند اثارو په هکله را سره مرکه وکړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو بیا ما هغو اثارو ته مخه کړی کوم چې د دغو کسانو هکله معلومات په کې شتون درلود.

مخکې مې وویل چې ما تر ډیره حده د ساحوی رویش څخه ګټه پورته کړې ده، خو دا چې ننني عصر د کمپوټر او ټکنالوژۍ عصر دی ما د انټرنټي معلوماتو څخه هم استفاده کړې او تر یوه حده مې د انټرنټ له پښتو ویبپاڼه او هغو شخصي ویبلاګونه څخه معلومات را اخیستی دي .

ما د دغې رسالې په لیکنه کې د ساحوی رویش ترڅنګ د کتابتونې رویش څخه هم ګټه پورته کړی ده. چې د څیړنې میتودلوژۍ مطبق دا کړ میتود دي.

په درناوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی- د میدان وردګو ولایت د جغرافیایي موقعیت پېژندنه

د میدان وردګو ولایت د افغانستان د مرکزي او دریمه درجه ولایتونو له ډلې څخه دی، چې د کابل ښار لوېدیځ پلو په ۳۵کیلومتره واټن کې پروت دی. ختیځ خوا ته یی د لوګر ولایت، شمال خوا ته یی یوه اندازه د پروان ولایت، شمال لوېدیځ ته یې د بامیانو ولایت او لوېدیځ ته یې غزني ولایت پروت دی. اقلیم یې په اوړي کې نسبتا ګرم او ژمی یې د واورې ورېدو تر کچې سوړ وي.

میدان وردګو ولایت له دوه پلوه ډېر ستراتیژیک موقعیت لري:

الف: د کابل- کندهار او کابل- بامیان په لویه اکمالاتي او تجارتي لاره پروت دی.

ب: د کابل لویه او تر ټولو مهمه دروازه ده.

د میدان وردګو ولایت د طول البلد په ۶۸ درجو ۵۰ دقیقو ۲۶ ثانیو او شمالي عرض البلد په ۳۴ درجو ۲۲ دقیقو او ۳۴ ثانیو موقعیت لري.

د دې ولایت ټول مساحت ۱۰۹۱۲کیلومتر مربع دی، د بحر له سطحې څخه د ۲۵۰۰ مترو په شاوخوا کې لوړوالی لري. ټول نفوس یې ۸۸۶۴۶۵ تنه دی، چې ۲۶۸۳۳ تنه نارینه او ۲۵۹۴۱۹ تنه ښځینه دي. دا ولایت نهه ولسوالۍ لري چې عبارت دي له: مرکز میدان ښار، نرخ، جلریز، چک، سیداباد، جلګه، جغتو، مرکز بهسود او حصه اول بهسود.

کرنیزه ځمکه یې ۴۳۹۲۱۰۴ هکتاره ده، چې له دې جملې څخه ۳۲۶۹۱ هکتاره ابي، ۱۱۱۲۰هکتاره للمي او ۱۱۰۴هکتاره دولتي املاک دي، په منځني ډول د دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولایت د ابي ځمکې ۱۰۹۸۰هکتاره باغونو نیولې ده. دا یو غرنی دی او کرنې څه اندازه ځمکې یی د غرونو په لمنو کی پرتي دي چې د کاریزو په واسطه خړوبېږي، د اوبو نورې سرچینې یې سیندونه، چینې او ژورې ځاګانې دي. د کرنیزو محصولاتو له ډلې څخه کولی شو د ابي او للمي غنمو، کچالو، شلغمو، ګازرې، وربشو، وریجو، رشقې، کلول، باقلي، مشنګ، نسک، لوبیا، نخود او جوارو یادونه وکړو. د مېوو له ډلې څخه یې منې، زردالو، توت، شفتالو، ګیلاس، سنځلې، غوزان، مصور، مې او نور د یادولو وړ دي. بې مېوې ونې یې عبارت دي له چینار، سپی‌بدار، خروله، غیش وله، عرعرنیله، غرنی بادام، پیجه چینار، عکاسی، پشه خانه او نور.

ژوي:ـ هغه اهلی او وحشي ژوی چې په دی ولایت کې شته دادي: غوا، پسه، وزه، خر، چرګ، سپی، پیشو، فیل مرغ، هیلۍ، ځاړی، کوتره، شامتوری، شیخدو، زرک، مږز ماهي، سوی ،لېوه، ګیدړه، شغال، شکوڼ، غره چرګ، پړانګ او داسې نور.

کسبونه:- خلك یی په کرنې، مالدارۍ، تجارت، دولتی کارونو او ځینی نورو کارونو او کسبونو لګه: خټګري، معماري، ترکاڼي، پښۍ، خامك ګنډل، مرۍ اوبدلو بوخت دي.

کانونه :

په میدان وردګو ولایت کې ۳۲کانونه شته، چې عبارت دي لـه: د حاجي ګـك د اوسپینی کان یو برخه، په نرخ ولسوالی کې د بادام د سرخ بیدك کرومیټ، د چغری کرومیټ، د ده پاك کرومیټ، د جوقل د مرمرو کان، د اندړو د فیروزې کاڼي ظواهر، د بادام د زمرد کاڼي ظواهر، په سیداباد ولسوالی کې تیتمور کرومیټ، د قول سلیمان د مرمرو کان، د خروټو د مرمرو کان، شاه کابل د سوځېدلو یاقوتو کان، د ساختماني ډبرو کانونه په مرکز کې، لویې ابدري کرومیټ، منګلیو کرومیټ، هفت اسیاب کرومیټ، د نوریو کرومیټ، د تنګي چلپیکام کرومیټ، د کامران خېلو د مرمرو کان، د لویې ابدرې د مرمرو کان، د منګلیو د مرمرو کان، د و ړې ابدرې د مرمرو کان، د

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپین ورسک د مرمرو کان، دشت ټوپ د مرمرو کان، د کامران خېلو د تلک کان، په لومړي بهسود کې دوست قل کرومیټ، دوست قول کرومیټ، د یورد بالا د مرمرو کان، د شاه مقصود معدني ظواهر، مرکز بهسود کې د سموچ او سرخ اباد د رخامو کانونه، په جلریز ولسوالی کې د تکاني دابرکو کان، جلکه ولسوالی کی د فولادي پایین او د فولاد بالا د ګچو، کهنه خمار سلیسټ د ډبرو کانونه تراوسه سروې شوي دي.

میدان وردګو ولایت کی د فرهنګی هځو تاریخی شالید (پس منظر)

د میدان وردګو ولایت په هکله مورخینو ډېر څه نه دي لیکلی او که یې لیکلي، نو هغه هم کافي نه دي.

ترآریایي دوری را وروسته د میدان وردګو ولایت اړونده سیمه د بېلا بېلو مورخینو له خوا په مختلفو نومونو یاد شوي، چې په دې دوره کې یې د خلکو ځانګړو، کړنو، مشخصې ویاړنې د ځان کړی دی.

په ویدي او اوستایي متونو کې د یورګیتا یادونه شوې، کومه چې اوس د میدان وردګو ولایت په حدودو کې راځي، د همدغه اثر په حواله د هخامنشیانو او تر هغه راوروسته د باختري یونان په دوره کې هم د میدان وردګو ولایت شاوخوا سیمې د ستاکیدیا په نوم یادې شوې دي.

په کوشاني دوره کې د دغه ولایت د کوټه اشرو د سیمې یادونه شوې، چې د کاروانونو د تګ راتګ له پاره ښه تمځای بلل شوی دی، خو په اسلامي دوره کې یې بیا د وربښمو د لارې په واسطه هندوستان له بلخ سره نښلولی دی.

د حیات افغاني د لیکوال محمد حیات خان په حواله، د میدان ولایت د اوسېدونکو اصلي استوګنځای د سلیمان د غرونو لړۍ، د برمل د غره شاوخوا لمنې دي چې له هغه ځایه د دوړګو له قبیلې (کرلاڼی) خوره واره شوي او په اوسني میدان کې مېشت شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

داسې هم ویل کیږي، څرنګه چې د اوسني میدان اوسېدونکي له پخوا وختونو کې هم ډېر غیرتي او جنګیالي خلك وو، نو د سلطان محمود غزنوي له خوا د (میدان) هواره سیمه د استوګنې له پاره د دوی په واك کې ورکړل شوه، ترڅو د اړتیا پر مهال دوی په یوه مرکز کې په اسانی سره پیدا او راټول کړای شي. که چېرې د میدان سیمې زیاترو کلیو نومونو ته پاملرنه وکړو، نو دغه روایت سهي دی، چې اکثره نومونه اوس هم د نورو ژبو نومونه ده، لکه: صدمرده، دی پاك، کریمداد، ده هندو او داسې نور...

د حیات افغاني لیکوال د خواجه نعمت الله هروي د مخزن افغاني په حواله لیکي چې:

د هغې سیمې په باب چې اوس د پښتنو په لاس کې دي، دومره باید وویل شي چې لوېدیځ ته یې د هزاره جات غرونه پراته دي او پاتې درېیو خواوو ته یې د غلجیو سیمه موقعیت لري.

د میدان وردګو ولایت اداري شالید ته لنډه کتنه:

زموږ د ګران هېواد افغانستان اداري جوړښت د تاریخ په بېلابېلو پېرونو کې د مختلفو لاملونو له امله بدلون موندلی او د هېواد اداري جوړښت خپلې بڼې بدلې کړې دي.

د افغانستان له معاصر تاریخ څخه یې که پیل کړو، نو وینو چې زموږ هېواد اته ولایتونه او پنځه لس اعلی حکومتونه درلودل، خو د امیر شېرعلي خان د واکمنۍ پرمهال د هېواد اداري تشکیلات را لنډ او د پنځو ولایتونو هر یو: کابل، قندهار، افغاني ترکستان، هرات او فراه و.

د امیر عبدالرحمن د واکمنۍ پرمهال هېواد په شپږو ولایتونو ووېشل شو او د پورته یادو شوو ولایتونو ترڅنګ د بدخشان ولایت ورزیات شو.

د امیر امان الله خان د واکمنۍ پر مهال د هېواد د اداري تشکیلاتو په لمن کې پنځو ولایتونو او څلورو اعلی حکومتونو ځای خپل کړ، چې عبارت دي له: کابل، کندهار،

(c) ketabton.com: The Digital Library

هرات، ترکستان، قطغن او بدخشان. اعلی حکومتونه یې عبارت و لـه: د مشـرقي اعلـی حکومـت، د جنـوبي سـمت اعلـی حکومـت، د میمنـې اعلـی حکومـت، د فـراه اعلـی حکومت، چې دا واحدونه په خپل وار په نورو وړو واحدونو وېشل شوي وو.

له ۱۳۰۰ تر ۱۳۴۳هجری لمریز کال پـورې د هېـواد پـه اداري وېـش کـې دومـره بدلون رامنځته نه شو، خو د لومړي ځل له پاره د اساسی قـانون او دیموکراسـی د پلـي کولو له پاره د هېواد په تشکیلاتو کی بنسټیز بدلونونه رامنځ ته شول.

د میدان سیمه د امیر شېرعلي خان له واکمنی څخه را په دې خوا په کابـل ولایـت پورې تړاو درلود، خو په ۱۳۴۳هجري لمریز کال کې د خلکو د ستونزو له کبله چې له محـاکمو سـره یـې لـره او د ورځنـي ارتبـاط او اجرایـوی کـارونو لـه پـاره ولایـت او حکومت ته رسېدلی نـه شـول، نـو میـدان د افغانسـتان پـه اداري چوکـاټ کـې د یـوه ځانګړی ولایت په توګه داخل کړی شـو. پـه ۱۳۴۵هجـری لمریـز کـال کـی لـومړی هېواد په ۲۹ اداري واحدونو یا ولایتونو باندی ووېشل شو او وروسته بیـا دغـه ولایتونـه په لویو ولسوالیو (لومړۍ درجه، دویمه درجه، درېیمه درجه او څلورمه درجه) او علاقه داریو باندی ووېشل شول. په ۱۳۴۴هجری لمریز کال کی د کټواز ولایت په غزني او د ارګون ولایت په پکتیـا پـوری وتـړل شـول او پـه دې توګـه افغانسـتان پـه اووه ویشـتو ولایتونو باندی ووېشل شو او نور واحدونه یې په خپل حال پاتې شول.

په ۱۳۵۳هجري لمریز کال کې د کاپیسا او کونړ ولایتونه په لویـو ولسـوالیو بانـدی تعدیل او د پروان او ننګرهار په ولایتونو پورې وتړل شول، خو په ۱۳۵۶هجـري لمریـز کال کی یو ځل بیا د کونړ لویه ولسوالي د ننګرهار له ولایت څخه بېلـه او د ځـانګړي ولایت په توګه وپېژندل شو.

د هېواد په ملکي وېش کې د وزیرانو شورا له خوا پـه ۱۴/۱۰/۱۳۵۹ نېټـه درې نـور ولایتونه هر یو لوګر، کاپیسا او میدان وردګ د ولایت په کچه منظور شول.

د میدان وردګو ولایت مرکز په لومړي سر کې کوټه عشرو و، خو د سردار محمـد داوود خان په وخت کې یې مرکز له کوټـه عشـرو څخـه د لـړ وخـت لـه پـاره درانیـو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سيمې ته، خو وروسته د مركزي حكومت په امر سره اوسنۍ سيمې ته ولېږدول شو، چې تراوسه پورې مركزي حيثيت لري او اوس په كې ښاروالي او هټۍ د جوړېدو په حال كې دي.

په بېلا بېلو دورو كې د دې ولايت واليان:

د پخواني پاچا ظاهرشاه له واكمنۍ نه تر اوسه پورې د ميدان وردګو ولايت د واليانو نوموونه عبارت دي له:

په شاهي دوره كې: عبدالباقي يوسف زی، محمدابرهيم عباسي، عبدالملك لعل پور وال او عبدالصمد بخشي.

د سردار محمد داوود خان په جمهوري دوره كې: عبدالقادر قاضي او اميرمحمد اميري.

د تركي او امين په وختونو كې: غلام حسن (۱۳۵۷هـ ش كال)، عزيز الله وګړی (۱۳۵۷-۱۳۵۸هـ ش كال) او محمود غفوري (۱۳۵۸هـ ش كال).

د ببرك كارمل په دوره كې: احمدجان رزم (۱۳۵۹-۱۳۶۰هـ ش كال)، غلام رسول يوسف زی (۱۳۶۰-۱۳۶۴هـ ش كال) او بسم الله عمر (۱۳۶۴-۱۳۶۵هـ ش كال).

د ډاكټر نجيب الله په دوره كې: محمدشريف نوري (۱۳۶۵هـ ش كال)، شېرمحمد ولس يار، حيات الله رازقي، جنرال محمد ظريف امرخېل او فضل الدين مهري.

د مجاهدينو په دوره كې: ډاكټر عزت الله نوري.

د طالبانو د واكمنۍ پر مهال: ملا عبدالرشيد، ملا عبدالصمد خنجري، ملا عبدالحكيم حقاني او ملا شمس الدين.

د ولسمشر حامد كرزي په مشرۍ لنډمهالې ادارې پر مهال: سيف الله احمدزی، حميد الله توخی او رازمحمد دليلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ولسمشر حامد کرزي په مشرۍ د انتخابي حکومت په دوره کې: عبدالجبار نعیمي (۱۳۸۳-۱۳۸۷هـ ش کال)، محمدحلیم فدایي (۱۳۸۷-۱۳۹۱ه- ش کال) او اوسمهال عبدالمجید خوګیانی.

دویم- تاریخی ځایونه:

په میدان وردګو ولایت کې ۱۸ تاریخي او لرغوني ځایونه شته، چې باید په اساسی ډول وکېندل شي، د قاچاق او غلا مخه یې و نیول شی. دغه ځایونه عبارت دي له:

ګنبد شاه او د چغتایي (مرکز بازید خېل کلی)، د الغتا تاریخی ښارګوټی (نرخ ولسوالی)، د خواجه بلند ولي تپه (نرخ ولسوالی)، ده هندو یا ده مسلم (نرخ ولسوالی)، کشک تکانه غونډۍ (جلریز ولسوالی)، سرچشمه زیارت (جلریز ولسوالی)، انګور باغ (چک سیاب)، کاپر یا پاره کلا (دایمیرداد ولسوالی)، لرغونې سیمه (چک)، بودک غونډۍ (دایمیرداد)، چتو غونډۍ (دایمیرداد)، کتب غونډۍ (دایمیرداد)، بودک کلا (دایمیرداد)، سیاب لرغونې سیمه (چک)، باد سیاب غونډۍ (جغتو)، جوی زنګي دره (لومړی بهسود)، سکرک (مرکز بهسود)، ارګ غونډۍ (مرکز بهسود)، چهل ګزی بابا زیارت (نرخ ده مسلم) او د مولوي عبدالرب احدي ملي ګالرۍ چې په ۱۳۸۸کال کې تاسیس شوه او ۱۶ انځوریز اثار په کې نندارې ته ایښودل شوي دي.

له پورته یادو شویو تاریخي ځایونو څخه یوازې د الغتا ښارګوټي په هکله څه ناڅه څېړنې شوې دي، چې دلته په اړه معلومات وړاندې کوم.

د الغتا لرغونې نښې

د ځمکې د مخ وګړو چې د اسلام له راتګ وړاندې یې د نورو ادیانو پیروي کوله، د معبدونو په ځای ټاکنه کې یې دوه ټکی په پام کې ساتل: یو دا چې معبدونه به د لویو لارو په سر وو او دویم دا چې په داسې یوه لوړه غونډۍ به اباد شوي وو، چې د لمر لومړنۍ وړانګې (چې دوی سپېڅلې وړانګې بللې) په معبد لګېدې. د

(c) ketabton.com: The Digital Library

زردشتي دين پيروانو هم دا کار کړی او وروسته بودايانو، په تېره کوشانيانو هم تر ډېره دغه ګروهه پاللې ده.

په افغانستان کې د ډېرو داسې عبادتځايونو نښې په ځای پاتې دي، چې پورتنۍ ادعا ثابتوي.

د وربښمو د سوداګريزې لارې ښاخ له ختيځ څخه تر لوېديځ او له شمال نه تر سوېل پورې غځېدلې وې. په بغلان کې سور کوتل، په جلال اباد کې هډه، په بلخ کې نوبهار د هغو لرغونو عبادتځايونو له ډلې څخه دي، چې د وربښمو د لارې په اوږدو کې د کاروانونو هر تمځای ته څېرمه ودان شوي وو. هغه لاره چې له ختيځ نه د لوېديځ په لور غځېدلې وه، له کابل څخه لوېديځ پلو ته يې د کوټه عشرو په نوم يو ستر تمځای درلود او له بلخ څخه د اراکوزيا په لور تلونکي کاروانونه به په کې دمه کېدل.

د ۱۳۸۴لمريز کال په غبرګولي مياشت کې د همدې تمځای په حدودو کې د يو لوی معبد، دربار او استحکامی کلا نښې راښکاره شوې او همداسې استوپه او معبد د لمر لوېږنيو وړانګو ته مخامخ وو. که څه هم تردې مهاله لرغون پېژندونکو هلته خپلې څېړنې بشپړې نه دی بللي، خو دا د کار د دوو پړاوونو پايلې دي او څېړونکي ورباندې يوې هوکړې ته رسېدلي دي.

د يوه دربار يا د يوه تاريخي کلي په بڼه له کابل ښار نه ۵۰کيلومتره لوېديځ لور ته د ميدان وردګو ولايت، نرخ ولسوالی د داديل کلی د الغتا په نوم غونډۍ کې کشف شو. پخوا تر دې چې د لرغون پېژندونکو پام ور واوړي او رسمي کېندنې پيل شي، په اويايمه لسيزه کې په الغتا کې پرله پسې خپلسرې کېندنې وشوې او زيات لرغوني توکي د سيمه ييزو قاچاق وړونکو په لاس له هغه ځای نه لوټ شول. د ۱۳۸۳لمريز کال په پيل کې د افغانستان د لرغون پېژندنې ادارې د فرانسې د لرغون پېژندونکو د ډلې (ډاپه) په مرسته د سيمې د سروې له پاره يو پلاوی واستاوه، سنداژونه ووهل شول او د رپوټ ورکوونکو د وړانديزونو له مخې د ۱۳۸۴لمريز کال په غبرګولي کې افغان

(c) ketabton.com: The Digital Library

لرغون پېژندونکو او کاري ملاتړو يې په رسمي پلټنو پيل وکړ. د ۱۹ ورځو په جريان کې د (۱۲۰)مترو په اوږدوالي د يو استحکامي دېوال خاورې پاکې شوې او د اتو استحکامي برجومو نښې راڅرګندې شوې. د غونډۍ په پاسنۍ برخه کې يوه ګردۍ ودانۍ دا په ډاګه کوي، چې ښايي دا به يا وسله تون و يا نظامي حصار (کلا). د الغتا غونډۍ په منځنۍ برخه کې لمر خاته لوري ته د يوه بودايي معبد نښې او لويه استوپه په سيمه پېژندنه کې له څېړونکو سره بې کچې مرسته کوي. د لوېې استوپې پلنوالی او اوږدوالی شپږ په شپږو مترونو کې اټکل شوی دی. ودانيز هنر ډېر اوچت دی. د پرچال تيرې په کې کارول شوي دي. د ستوپې هره ضلع اته تزيني رواقونه لري او هر رواق کې د (بودا) او (بوداستوا) ولاړې مجسمې تر سترګو کېږي.

د الغتا غونډۍ په دوو برخو کې سپړنې پيل شوې. د مجسمو زياتره تنې چې موندل شوي، سرونه يې له منځه تللي دي. دې ډول مجسمو ته لرغونپوهان بودا سوغات ورکوونکی او بودا استوا وايي چې له خټو جوړ دي، د سرو زرو اوبه ورکړل شوي، رنګ شوي، په ګلونو سينګار دي چې زياته برخه يې د بارانونو، نم او خپلسرو او غير فني کيندنو په ترڅ کې له منځه تللې دي.

د الغتا نښې د بودايي پېر تاريخ روښانه کوي. په خپله د ستوپې ډول او تزيين په ډاګه کوي، چې معبد په څلورمه يا پنځمه ميلادي پېړۍ پورې تړاو لري. د افغانستان د لرغون پېژندنې د انسټيټوټ غړی ښاغلی قدريان وايي:

(د توپو ګرافيکو مطالعاتو پر بنسټ د الغتا د غونډۍ چاپېره ۳۰هکتاره ځمکه لرغونې ده).

د امنيتي ستونزو له کبله د دوهم ځل پلټنې ترسره نه شوې، د لرغون پېژندنې انسټيټوټ، ترسره شوې څېړنې د ټول کار پنځه سلنه بللې دي.

که څه هم ځينې لرغونپوهان په دې باور دي، چې الغتا د کوشانيانو د وخت د ودانيو نښې لري، هماغه ډول جامې يې کارولې دي، خو دا باور به هله يقيني شي چې کار پای ته ورسيږي او ټول څېړونکی په يوه نظر سره سلا شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه اثار، چې لـه الغتـا نـه ترلاسـه شـول، شـمېر يـې تـر لسـو توکونـه اوړي. ټـولې مجسمې نه دي، ورې کـوزۍ چـې لـه هـډوکو ډکـې دي، کودړي(ټيکرونـه)، درې د مجسمو نيم رژېدلي سرونه او داسې نور.

د يوې لويې مجسمې سر چې له زنې تر تنـدي ۷۵سـانتي متـره اوږدوالـی لـري، پـه اثبات رسوي چې په خپله د مجسمې تنه به تـر شـپږو مترونـو لنـډه نـه وه. د يـوې بلـی ختيځې پښې ۸۵سانتی متره اوږدوالی په ډاګـه کـوي چـې مجسـمه بـه د ۳-۴مترونـو پـه اندازه لويه وه.

هغه درې کودړي او د مجسمو دري سرونه چـې لـه الغتـا څخـه ترلاسـه شـول، لـه څېړونکـو سـره مرسـته کـوي چـې دا سـاحه د ګنـدهارا د حـوزې اړونـده وګڼـي او د ګندهارا د هنر نښې په کې خوندي دي. په ټوله کې د ودانيـزو ځانګړتيـاوو او مميزاتـو له مخې دا لرغونې نښې د هغې له تاريخی غونډۍ او معبد سره ورته دي، چې په ټـول افغانستان کې يې ساری نه درلود. د جوړښت په لحاظ هـم څېړونکـو د الغتـا پـه غرنـي چاپېريال يوازې د معبد او يو دربار نه، بلکې د يوه پراخه ښار اطـلاق کـړی دی، ځکـه هغه دفاعي دېوال چې يو متر او شپېته سانتی سور لري، دغه راز هغه اسـتحکامات چـې د غونډۍ په سر کشف شول او په ټوله کـې لويـه اسـتحکامی کـلا چـې د وسـله تـون اطلاق وربانديې کيږي، څرګندوي چې له نوموړې سيمې يـوازې د مـذهبي مراسـمو او زيارت استفاده نه ده شوې، بلکې يو دربار او نظامی حصار (کلا) و. په هـر ځـای کـې که اوس هم وګورو، چې لوی کلي دی، يو مذهبي ټولنځای په کې ودان شوی او کـه د الغتا په اړه هم وويل شي چې يـو لـوی ښـار دی، بـې ځايـه بـه نـه وي، خـو دا ټـول اټکلونه به هغه وخت په يوه ټکي راټول شي چې پاتې ۹۵سلنه څېړنې بشپړې شي او بيـا د لرغونپوهانو او اکاډميو له خوا يې وروستی علمی راپور په رسمي توګه ومنل شي.

د همداسې ورځې په هيله

(c) ketabton.com: The Digital Library

درییم –دودونه او رواجونه

دا یوه څرګنده او ښکاره خبره ده چې هر پلرینه قوم او قبیله ځان ته دود او دستور لري، داهم څرګنده ده، چې ځینې دودونه د قبیلو په مینځ کې ډېر نږدې ګډ او یا سره ورته دي، لکه څرنګه چې ډېر دودونه او دوستورونه نږدې د ټولو پښتنو د مختلفو قبایلو او پلرینو په منځ کې سره ګډ دي، د میدان ولایت اوسېدونکي خوار ځیږه پښتنانه دي، د نورو پښتنو وروڼو په شان په دوی کې هم د خپلو ډېرو پخوانیو پلرونو او باباګانو خویونه او دودونه موجود دي، چې دا دی د میدان د سیمې د پښتنو ځینې دودونه، چې نږدې د پښتونخوا ټولو پښتنو له دود او دستور سره ګډ او یا سره ورته دي، په لنډه توګه ورته اشاره کیږي.

جرګه:

له ډېرو پېړیو را په دې خوا د میدان ولایت اوسېدونکي پښتنانه یو دود لري او دکوزو پښتنو په شان ملي جرګې لري، چې تل ملي او پښتني قوانین د همدغې پښتني ملي جرګو له خوا تثبت او ټاکل کیږي. د پښتني ملي جرګو فیصلې او پریکړې ته ټول پښتنانه په درنه سترګه ګوري او هغه د زړه له کومې مني. ملي جرګې له پښتني دود سره سم غالبا دوه وخته غونډه او جرګه کوي.

لومړی: هغه وخت چې غواړي د هغو ټولو پلرنیو له پاره چې په یوه معین ځای کې سره اوسیږی او له یو بل سره د ژوندانه په مختلفو څانګو کې ګډې ګټې او رابطې لري، عمومي ملي قوانین ټاکي او یا د پردیو په مقابل کې یې ګډ خط مشي تثبیتوي.

دویم: هغه وخت چې د قومونو په منځ کې لویې پېښې وشي او یا له پردیو سره په شخړو او جګړو اخته شي. یا څوک دچا لور خور وتښتوی یا څوک په قتل ورسیږی یا کوم داسې کار یا ستونزه چې خیر او شر یې ټول ولس ته رسیږي، نو بیا پښتني درنه جرګه جوړوي او له اړتیا سره سم یا پښتني ملي قوانین او خط مشي ټاکي او یا د پلرنیو اولس واقع شوې بدي، بدرنګي او شخړې فیصله او له پښتني تېرو شویو لارو سره سمه پریکړه کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتني ملي جرګې پرېکړې او فیصلې د منل شوي قانون حیثیت لري او هېڅوک نه شی کولی له هغه څخه غاړه وغړوي، که چېرې کوم یو ناپوهه سړی د جرګې له فیصلې څخه غاړه و غړوي، په ځینو حالاتو کې ناغه کېږي او په ځینو مواردو کې بېخي له قوم څخه یې وتلی بولي، د ملي پښتني لویو جرګو غړي له مختلفو پلرنیو څخه د قوم منلي سړي وي. ځینې یې په لاندې ډول تشریح کوو:

مرکه:

مرکه هم د نورو پښتنو په شان د میدان ولایت د پښتنو اوسېدونکو یو پښتنې دود دی او هر کله چې دوو کهولو، کورنیو یا نورو په منځ کې د هلهماتي، ګوډ، ړنه یا مرګ او یا داسې نورو پېښو، لکه ربړول او یا په کومه بله موضوع او شي باندې سره خوابدي یا اختلاف، چې د شخړې سبب ګرځي، وړاندوینه یې وشي، نو هغه څو تنه د قوم منلي سړي، د نورو پېښو د مخنیوي له پاره د یوې یا دواړو خواوو په سپارښت د مرکې د غړو په حیث وټاکل شي او دواړه ډلې مرکې ته واک ورکوي، مرکه د شخړې مسئله تر څېړنې لاندې نیسي او ګرم، ناګرم معلوموي، په پای کې د ټولو غړو په اتفاق له پښتني تېرو شویو لارو سره سم، پرېکړه کوي، د مرکې پرېکړه د موضوع په اهمیت پورې اړه لري، که پېښه وړه وي، یوازې په یوه نغوتي او یا یوه سپک شانته پور په کېښودلو سره بدي په نېکي بدلیږي او که درنه موضوع وي، نو هغه مرکه، د پېښې د اهمیت په تناسب په پړه باندې درونډ پور ږدي.

«د پور د کلیمې لغوی معنا په پښتو کې قرض ته وایي، ولې دا کلمه په جزایي پښتو کې د ټولو لرو او برو پښتنو په مختلفو پلرنیو کې اصطلاحاً د تاوان په معنا منل شوې ده. پور لکه څنګه چې په لومړني بحث کې ورته اشاره وشوه، د پېښو په ډول او خرنګوالي پورې لکه مړی، ګوډ، پوزه رنګړی، مونجی، کنډاس، ټپي، ژوبل او داسې نورو سره اړه لري».

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورتنیو پېښو کې د پېښې څرنګوالی او د هغو د وقوع د څرنګوالي په اساس او تناسب پور ورکول کېږي. د وړې نجونې او پېغلې هم د پېښې په اساس پور ورکول کېږی.

ننواتې:

ننواتې لکه څنګه چې په نورو پښتنو کې رواج دی، د میدان ولایت په ټولو پلرنیو کې هم یو دود دی او هر کله چې د دوو سړیو یا دوو کهولو په منځ کې شخړه یا همدغسې کومه بله پېښه واقع شي، نو بیا ګرم او پړ سړی یا کورنۍ د سپین بږیرو او منلو مشرانو په ګډون له یوه یا دوو پسونو سره د هغه بل سړي کور ته، چې تېری پرې شوی، د ننواتې په ډول ورځي او د خپلې ګرمې ښښنه غواړي، چاته چې ننواتی ورغلی وې، هغه د ننواتي او مشرانو په مخ کې ګرم ښښي او خوابدي یې په خوشحالي بدلېږي.

د تیږې کېښودل:

د تیږې کېښودل لغوی معنا په پښتنو کې ډبره ایښودل دي، مګر تیږه کېښودل د میدان ولایت په پښتنو کې د نورو په شان اصطلاحاً کې د تړون معنا لري، کوم وخت چې د دوو کورنیو او یا پلرنیو تر منځ کومه شخړه یا جګړه پېښه شي، نو هغه وخت ددې له پاره چې له تېري څخه یو د بل په مقابل کې لاس واخیستل شي او د پېښې د ډېرې خرابېدو مخه و نیول شي، د منلو شرایطو منځګړیو له فیصلې سره سم تیږې کېښودل کېږي. دا تیږه د نه تېري کولو تړون حکم لري، وروسته له هغه چې تیږه کېښودل شوه او د دواړو خواو له لوري ومنل شوه. مشران د دایمي روغې اوپرېکړې له پاره ټاکل کېږي او ترهغه وخته پورې چې مشران کومې پرېکړې ته نه وي رسېدلي، یو په بل تېری نه کوي. د تیږې کېښودل د میدان ولایت د پښتنو په منځ کې دوه بڼې لري:

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی: دا چې د تېرې کېښودل په ځینو حالاتو کې د یوې موقتې متارکې حکم لري، ترڅو چې مشران د شخړې د پرېکړې له پاره خبرې، مرکې او جرګې کولو ته وخت ولري.

دويم: دا چې د تيرې کېښودل د پښتنو په منځ کې د تل له پاره داسې تړون لري، چې هېڅ وخت به یوه خوا په بله خوا تېری نه کوي.

د پلو غوټه کول:

د میدان ولایت د اوسېدونکو پښتنو په منځ کې د ښځو پلو غوټه کول هم یو دود دی او کله چې د چا له خوا په کوم سړي یا کورنۍ باندې تېری وشي، یا کوم کهول او پلرینه څوک ربړوي او ناروا ورسره کوي. نو بې وسه بې زوره بې پیسو ربړېدلی سړی یا د هغه کورنۍ د مشر کور ته ورځي او د هغه مشر د مور، ښځې لور یا ترور پلو غوټه کوي، د چا د ښځو د پلو غوټه کول د هغه کور ته د ننګ وړلو حکم لري. نو همدغه سبب دی، چې د پلو غوټه کولو په احترام چې ټول پښتانه هغه ته په درنه سترګه ګوري، له هغه سره ملګری کوي او ملاتړ یې شي او تېری کوونکی او یا ربړوونکی مجبوروي، چې له ربړولي سړي سره پښتو ته کښېني او حق ومني او که پړه او پور پرې ورغی، پړه او پور ته غاړه ږدي.

پورتني رواجونه چې ذکر شول، د میدان د سیمې د پښتنو په منځ کې د یوه قانون شکل ځان ته غوره کړی او له بل پلوه له پرېکړې څخه یې هېڅوک ځان نه شي ژغورلی، که دې واقعیت ته په غور سره ځیر شو، نو دغه قانون (پښتو پرېکړه) د داسې موضوعاتو له پاره د خلکو په منځ کې وضع شوي، ترڅو خلک له یوې خوا نه له بدیو شخړو، جګړو او ظلم زیاتي څخه لاس په سر شي او د مظلوم حقونه تر پښو لاندې نه شي او له بل اړخ نه له اقتصادي او مالي تاوان نه په امان کې پاتې شي. یعنې کله د کومې شخړې یا جرګې وروسته څوک چاته عارض شي، نو بیا له ډېرو ستونزو سره مخامخ کېږی. څنګه چې تجربو ثابته کړې ده، د رسمي تحقیقاتو لمنه ډېره اوږده ده، ظالم او مظلوم دواړه له ډېرو ستونزو (لکه: اقتصادي،اجتماعی مشکلات) سره مخامخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیږي، تر هغه پورې چې دوی لـه سترې محکمـې څخـه فیصـله اخلـي، نـو خامخـا دا موضوع تر خپل وروستي پړاو پوري څو څو کاله هم دوام کوي او دوی په سرګردانۍ ورپسې شپې او ورځې د حکومت په بېلابېلو دفترونو کې تېـروي، نـو ځکـه دا پـورتني مقررات د پښتنو په منځ کې د اقتصادی ستونزو هوارولو او د راتلونکو نسلونو لـه پـاره د یوه قانون په توګه پرېږدي.

ټولنیز دودونه:

د دې سیمې خلك نارینه او ښځې د بشـرپالنې احسـاس لـري، پـه ضـعیفانو بانـدې رحـم، لـه مظلومـانو سـره مرسـته، د یتیمـانو او خوارانـو لاسـنیوی، د لویـانو او مشـرانو درناوی، په کوچنیانو او کشـرانو بانـدې شـفقت او مهربـاني کـول، د ناروغـانو پوښـتنه کول، په شجاعت، سخاوت او ځوانمردۍ کـې یـو لـه بلـه څخـه مخکـې کېـدل د دې سیمې د خلکو ځانګړي صفات دي. د دې سیمې په هر کلی کې جومات شته چې پـه هغه کې ملا مېشته وي، څو خلك خپل پنځه وخت لمونځ په جماعت سره ادا کړي او په جامع جوماتونو کې یې مولوي شتون لري چې مدرس ملا ورته وایـي او طالبـانو تـه دیني درسونه وایي او دغه ملایان د کور کلي هلکانو او نجونـو تـه د دینـي درسـونو او قران کریم تدریس کوي.

د میدان د سیمې ځینې ټولنیز دودونه او رواجونه په لاندې ډول درپېژنو:

د واده دود او دستور:

په میدان ولایت کـې د واده مراسـم د هلـك او نجلۍ پـه خوښـې او رضـا پـورې مربوط نه دي، بلکې واك يې د هغوی د پلار او مور په لاس کې دی، هر وخت چـې مور او پلار وغواړي، خپل ځوان او زلمي زوی ته واده وکړي، نو په قوم یا ټبر کـې او یا کوم کوم بل کلي کې د هغه له پاره وړ او لایقه نجلۍ لومړی خوښوي او بیا یـې پـه پټه خوله احوال ورلیږدوي، د نجلۍ پلار یا ورور که هلك ونه پېژني، لـومړی د هلـك

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کړو وړو په هکله له ځينو کسانو پوښتنه کوي، کله يې چې خوښه راغله، نو بيا سره کېني، زياتره کسان په همدغې لومړۍ ناسته کې د خپلې غوښتنې او خرڅ مصرف يادونه ورته کوي، چې دومره پيسې، سره زر، وريجې، غوښه او نور... بـه راکـوې، کـه يې موافقه سره راغله، نو بيا د ستن او تار په نامه رومال او خواږه ورکوي. بيا د کوژدې مېلمستيا برابروي چې د سلو کسانو پـه شـاوخوا کې نارينـه او ښـځينه نـږدې خپلـوان رابولي.

په دې سيمه کې زوم حق نه لري، چې مخکې له واده څخه د خسر کـور تـه لاړ شي، که کوم کس خپل زوم ته اجازه ورکړي بيا هم زوم نه شـی کـولی، چـې پـه رڼـا ورځ د کلتوري ممانعتونو په نظر کې نيولو سره د خسر کور ته ورشي، که ورشـي، نـو د هغه کلي ځوانان ورسره خپل مخالفت په غير مستقيمه بڼه داسې ښـيي، چـې کـه زوم په خپل کلي کې ګير کړي، يـواځې کمـيس او پرتـوګ ورپرېـږدي، نـور هرڅـه چـې ورسره وي، ټول ځينې اخلي، جيبونه يې لټوي، جمپر او واسکټ ترې وباسي او پـه بـد حالت يې بېرته خپل کور ته لېږي.

د کوژدې په جريان کې زوم بايد د اخترونو او د هر فصل پـه راتلـو سـره د همغـه فصل مېوې د خسر کور ته ور وړي او يوه ډوډۍ هم د ناوې د نارينه خپلوانـو لـه پـاره چې (پای وازي ورته وايي) برابروي او په پای کې پـه ټولـو کـالي، لـونګۍ او پټوګـان وېشل کېږي، په پای کې مکمل لست د زوم کور ته ورکوي، وروسـته تـر دې د واده ورځ ټاکل کېږي او تر واده يوه ورځ مخکې د نجلۍ کـور تـه د واده خـرڅ ور وړي، چې د خوړې په نوم يادېږي، واده ماسپښين شروع کېږي، کله چې ټولې ښځې راټـولې شي، بيا د بدلو (سندرو) په ويلو سره د نـاوې کـور تـه ځـي او نـاوې تـه افغـاني کـالي وراغوندي او پر ناوې شال غوړوي. د زوم خور، خاله، عمه د ناوې موټې خلاصـوي او بېرته خپل کور ته راګرځي، خو درې څلور ښځې د خېښو په نامه د ناوې په کور کـې پرېږدي، د شپې له مخې نارينه خپله مېله په ډول او سرني او ښځې پـه چمبـې نمـانځي، په پای کې د زوم او ناوې د لاسونو په سره کولو سره خپله مېله پـای تـه رسـوي، کلـه چې نايي د زوم د يوه لاس ورغوي کې په نکريزو ګرده حلقه رسم کړي، نو يـې لاس

(c) ketabton.com: The Digital Library

په مخصوصه ټوټه کې چې د نجلۍ کورنۍ ورته را استولې وي، لاس ورتړي بيا نـايي په ټول مجلس را ګرځي او لاسونه يې ورسره کوي، په پای کـې د زوم لـه پـاره د ښـه ژوند دعا کيږی او هر څوک نايي ته پيسې ورکوي، تردې وروسته مېله سرېږي. سـبا د کلی ځوانان د سحر تر لمانځه وروسته له نايي سره کومک کيږي او خپـل رواج شـوی پخلی پخوي، د لسو بجو په شاوخوا کې کله چې نايي خپل کار سپـک کـړي، نـو غـږ کوي چې راځې ځوانانو! چې د زوم وېښتان جوړوم، بيا ځوانان راټول شي، نايي د زوم وېښتان جوړ کړي او خپله لمن وغوړوي، بيا ټول ځوانان ورتـه پيسـې ورکـوي تـر دې وروسته ټول مېلمانه له زوم سره يو ځای د (ورا) پـه نامـه د نـاوې د کـور پلـو حرکـت کوي، د غرمې ډوډۍ د ناوې په کور کې خوري، تر ډوډۍ وروسـته نـاوې تـه شـفتلي رنګه جامې ور اغوستل کيږي، نکاح تړل کيږي، تر دی وروسته نايي يوه يـوه هګـۍ د زوم ورور په اشارې سره له خوړو سره په مېلمنو وېشي چې ګل ورته وايي او په مقابل کې هر کس پنځوس افغانۍ ورکوي، بيا يو کم شمېر مېلمانـه يـوی خاصـې خـونې تـه ځي، دوی ته د ناوې له پاره له پخې شوې مالیدې ورکول کيږی، تر دې وروسـته زوم ته د ناوې په لاس جوړ شوي خامک کالي او څادر وراغوستل کيږي، ناوې به پخوا په سره جوړه کې وه، خو اوس په سپينه جوړه کې په کجاوو يا موټر کې د زوم کـور تـه راوړل کيږي، تر ښکته کولو وروسته د ناوې په پښو کې پسه يا چرګ حلالېږي، دلتـه بيا نايي دروازه نيولې وي او پيسې غواړي، تر دې وروسته بيا ناوې کور ته دننه کېږي، ترڅو يوه غوا او کوټه ور نه کړل شي، بيـا پـه نـاوې بېلابيلـې ټـوټکې تـر سـره کـوي، ماشوم په غېږ کې ورکوي چې اولاداره شي، په تناره، بېلابېلو کوټو يې ګرځـوي، پـه دېوال کې مېخ پرې ټک وهيي، يوه هګۍ يې تر پښې لاندې کوي او بيا يې پـر تخـت دروي او ټولو راغلو ښځو ته يې مخ ورښکاره کـوي، بيـا ټـولې ښـځې د روی ديـدنۍ (مخ کتلو) په نامه د ناوې يوې خپلې ته پيسې ورکوي او هغه بيا هر چا ورکـړې پيسـې نورو ښځو تـه اعلانـوي او د څـو دقيقـو لـه پـاره زوم ورسـره دروي او بيـا دواړه هلتـه کښېنوي، دلته نو زوم او ناوې دواړو له خوا کوښښ کيږي، چې لومړی کښېني، ترڅـو د بل سيوری پرې ونه لـوېږي. نـور نـو واده خلاصـيږي، پـه دريمـه ورځ زوم لـه شـلو دېرشو کسانو سره د ناوې کور ته ورځي چې د دريمې په نامه يادېږي، په اوومـه کـې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په همدومره شمېر کې ښځې د ناوې کور ته د هغې د پلار او خپلوانو لـه خـوا اخیسـتل شویو سوغاتونو او ډالیو سره راځي، تر یوې دوو میاشتو وروسته ناوې لـه لـس پنځلسـو ښځو سره د پلار کور ته ځي.

د مړي د ښخولو دود او دستور:

که خدای(ج) مه کړه د چا کور کې مړی وشي، تر هر څه د مخـه مـړي تـه غسـل ورکول کېږي، که دومره وخت وي چې د خیروخیـرات او طریقـې تابیـا یـې ونیـولی شي، نو یې نیسي، لومړی باتجربه کسان د مړي پلرنۍ هدیرې ته د قبر کېنـدلو لـه پـاره استوي او د شاوخوا کلیو خلك او خپلـوان راغـواړي. کلـه چـې خلـك راغونـډ شـي، ملایان خلکو ته وعظ او نصیحت کوي، بیا د قران کریم ختم کوي، بیا طریقه کوي او اسقاط په مستحقو کسانو وېشي، ورپسې جنازې او تر جنازې وروسته راغلو مېلمنـو تـه ډوډۍ ورکوي، خو اوس په ځینو ځایو کې ډوډۍ ورکول په لومړۍ ورځ نه شته، خـو په ځینو ځایو کې اوس هم شته، وروسته خلك مړی د خښولو له پاره هدیرې تـه وړي او په مسنونه طریقه یې ښخوي. هغه کسان چې په لومړۍ ورځ خیروخیـرات نـه کـوي، پـه دریيمـه ورځ پـه مـړي پسـې خیروخیـرات او طریقـه کـوي او څلـور ځلـه د هـرې پنجشنبې په ماښام د جمعې ګې په نامه خیراتونه، یـو خیـرات پـه څلوېښـتۍ کـې او یـو خیرات په کال پوره ګۍ کې ورپسې کوي.

له پورته یادو شویو دود او دستور سربېره ځینې نور دودونه هـم شـته چـې عبـارت دي له: د نوې زېږېـدلي ماشـوم دود او دسـتور، د روژې او اخترونـو دود او دسـتور، د حشر دود او دستور، عام خیراتونه او داسې نور چې زیاتره یې د افغانستان د نورو سیمو د خلکو له دودونو سره یا لږ تفاوت لري او یا یو شان دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم - ادبي، فرهنګي او علمي ټولنې

په میدان ښار او ورځپرمه سیمو کې په لسګونو موجودې ازادې ادبي او کلتوري ټولنې د دې ولایت د خلکو د کلتوري هڅو او پرمختګ بېلګې دي، چې موږ یې دلته د میدان د فرهنګي حوزې د موضوع په څېړنه او ځیرنه کې خورا مهمې ګڼو او د دغې سیمې د فرهنګي چټکتیا او بډاییتوب کچه په ښه توګه ترې معلومېدای شي. که څه هم د میدان تشکیلات په دې وروستیو لسیزو کې د درېیمه درجه ولایت کچې ته پورته شوي، خو په لنډه موده کې د ډېرو هر اړخیزو پرمختګونو لیدونکی دی، چې ښه بېلګه یې په ادبي او فرهنګي ډګر کې د دغو ټولنو شتون او رامنځته کېدل ګڼل کېدای شي. اوسمهال دغه ولایت د خپلو ګاونډو نورو ولایتونو په پرتله په لومړي مقام کې ځای لري او له ګاونډو سیمو څخه یې د ازادو ادبي او کلتوري ټولنو او خپرونو شمېر څو برابره زیات دی، اوسمهال ددغې سیمې د خپلواکو او ازادو ټولنو او خپرونو شمېر تر پنځوویشتو پورې رسېدلی دی، په داسې حال کې چې د دا ډول ټولنو او خپرونو شمېر په غزني ولایت کې پنځلس او په لوګر کې دغه شمېره تر لسو پورې رسېږي. دلته له دغې یادونې او پرتلنې څخه موخه دا نه ده، چې خدای مه کړه د میدان وردګو ګاونډۍ سیمې د ادبي او فرهنګي چارو له پلوه کمزورې دي، بلکې ویلی شو چې دغه سیمې هم تر بل هر وخت له ښو ادبي او کلتوري هڅو څخه برخمنې او د څرنګوالي له پلوه یې هم د کار ازښت لوړ او د افغاني او پښتني فرهنګ په لوړتیا کې خورا مهم دی. دلته دغه یادونه یوازې د میدان وردګو د ادبي او کلتوري چټکې ودې د جاج اخیستنې په موخه وشوه. د یادولو ده، چې میدان مېشتې رسنۍ او ټولنې د څرنګوالي له پلوه له یوه سره د زیاتې ستاینې وړ نه دي. که څه هم دلته په دې کتاب کې د هرې ټولنې، اثر او خپرونې د ښه کیفیت او کار د ارزونې او ژورې څېړنې هڅه نه ده شوې، خو په عمومي توګه ویلی شو، چې د څرنګوالي په پرتله یې د ډېروالي تله درنه ده.

خالد بن ولید لومړۍ ټولنه، چې په دغې سیمه کې یې د ټولنو د جوړېدو دود او لېوالتیا رامنځ ته کړه، د خالد بن ولید ادبي ټولنه ده، چې له اوس څخه کابو ۲۰ کاله

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړاندې د یو شمېر ځوانو لیکوالو او کلتوري فعالینو د هڅو په پایله کې رامنځ ته شوې او د کار د څرنګوالي له پلوه هم په لومړي مقام کې ولاړه ازاده ټولنه ده.

له دغې ټولنې لږه موده وروسته په یاده سیمه کې د عهد فرهنګي ټولنه ده، چې د خالدبن ولید له ادبي ټولنې کابو پنځه کاله وروسته تاسیس او رامنځته شوې ده. له دغو لنډو یادونو وروسته دا دی په میدان ښار کې شته مهمې ټولنې په جلا ډول په لنډه توګه درپېژنو:

۱- د خالدبن ولید ادبي او کلتوري ټولنه:

د میدان د خالد بن ولید ادبي ټولنه د ۱۳۷۵لمریز کال د وري په ۱۲مه د یو شمېر میدان مېشتو لیکوالو، شاعرانو او فرهنګي مینه والو له خوا د لومړي ځل لپاره په دغې سیمه کې تاسیس او پرانیستل شوه. د دغې ټولنې له جوړېدو سره په یاده سیمه کې د لومړي ځل لپاره د ادبي غونډو او مشاعرو جوړېدل دود او د میدان د هنر او ادب په ډګر کې ډېر نوي زړي راوټوکېدل. دغې ټولنې په ډېره لږه موده کې وکولی شول، چې د ځوان نسل په روزنه او هڅونه کې د ډېر اغېزمن رول د لرلو ویاړ خپل کړی دی. د خالدبن ولید ادبي ټولنه د طالبانو د واکمنۍ (اسلامي امارت) پر مهال تاسیس او رامنځ ته شوه او د میدان ولایت د اطلاعاتو او کلتور ریاست په انګړ کې به یې اونیزې ادبي غونډې او مشاعرې جوړولې او د دولتي چارواکو له خوا هم ورته پوره درناوی او پاملرنه کېده. د طالبانو د واکمنۍ په وروستیو کلونو کې که څه هم چې ځینې وخت به چارواکو له عشقي او غنایي شعرونو څخه سرټکاوه، خو له دې سره سره یې د میدان مېشتو لیکوالو او شاعرانو لپاره دا زمینه برابره کړې وه، چې د کابل او ننګرهار او نورو ولایتونو په سترو ادبي او فرهنګي غونډو کې ګډون وکړي او د نورو سیمو له شاعرانو او لیکوالو سره وګوري. باید یادونه وکړو، چې له دغو ټولو سره سره د میدان د خالد بن ولید ادبي ټولنه، لکه څنګه چې له نامه څخه یې ښکاري، یوه رښتینې نادولتي او بې لورې ازاده ټولنه ده او تر اوسه یې هم کار او زیار د خپلې هېوادنۍ ادبي، فرهنګي مینې، خپلې ژبې او خلکو ته د چوپړ له بریده تېری نه لري. د یادونې وړ ده چې یادې ټولنې پر سټېج ډېرې تمثیلي پارچې هم ننداري ته وړاندې کړې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- عهد کلتوري ټولنه:

د عهد کلتوری ټولنه چې په ۱۳۸۲لمريز کال کې د ميدان ښار او نږدې سيمو د ديني عالمانو، روڼ اندو، ښوونکو او محصلينو له خوا جوړه شوه او زياتره ګډون کوونکي په کابل پوهنتون په زده کړه بوخت دي. په اونۍ کې يو ځل غونډه کوي او په دې وروستيو کې يې د «عهد» په نامه د يوې ديني مياشتنۍ مجلې په خپرېدلو هم پيل کړی دی.

عهد ټولنه د دې ولايت په ځينو سيمو کې هم دفترونه جوړ کړي او په نورو ولايتونو کې هم څانګې لري.

۳- افغان سيد جمال الدين ادبي مرکز:

د افغان سيدجمال الدين په نوم د دغه ادبي مرکز بنسټ په ميدان ښار کې په ۱۳۸۶لمريز کال کې ايښودل شوی او د ځوانو غړو شمېر يې ۵۰ تنه ښودل شوی دی. د نوموړي ادبي مرکز د مشرۍ چارې د ځوان او تکړه انجنير حيات الله له خوا سمبالېږي. د سيدجمال الدين افغان ادبي مرکز هم اونيزې او مياشتنۍ غونډې جوړوي، خو تراوسه يې د کومې ځانګړې چاپي خپرونې له شتون څخه نه يو خبر شوي.

۴- د افغان کاروان ځوانانو ټولنه:

د افغان ځوانانو ټولنې بنسټ د ښاغلي ذبيح الله امرخېل تر مشرۍ او مسوولیت لاندې په ۱۳۸۷لمريز کال د ميدان ښار په مرکز کې ايښودل شوی دی. د دغې ټولنې د اړوندو ځوانو غړو شمېر تر ۴۵ کسانو پورې ښودل شوی او د ځوان غړ په نوم مياشتنۍ هم خپروي، چې د دې ولايت د ځوان نسل د روزنې او هڅونې په موخه په کې ښکلي ټولنيز، کلتوري او ادبي مطالب چاپېږي.

۵- د سلمان فارس لېسې د ځوانانو ټولنه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سلمان فارس لېسې د ځوانانو ټولنه د دې ولایت د مرکزي لېسې د ځوانانو زده کوونکو اړونده ده او په ادبي، کلتوري او ټولنيزو برخو کې فعاليت کوي. د دغې ټولنې بنسټ په ۱۳۸۴لمريز کال د ځوان ليکوال ښاغلي صالح محمد صالحي په مشرۍ ايښودل شوی دی. دغه ټولنه هم د رڼا په نوم ازاده مهالنۍ جريده لري، چې بېلابېل روزنيز، کلتوري او ټولنيز مسايل په کې خپرېږي.

۶- جلرېز فرهنګي مرکز:

دغه فرهنګي مرکز د دغه ولايت په جلرېز ولسوالۍ کې موقعيت لري، چې ۱۳۸۵لمريز کال کې د دغې ولسوالۍ د يو شمېر علمي شخصيتونو او فرهنګيانو زده کوونکو او محصلينو له خوا تاسيس شو او د اطلاعاتو او فرهنګ رياست سره يې نوم ثبت کړی دی. دغه مرکز علمي او فرهنګي فعاليتونه لري. وخت ناوخت فرهنګي غونډې او ادبي ناستې لري، علمي او فرهنګي مجلسونه دايروي او ځينې مهمې ورځې نمانځي، چې ترڅې دمه يې د سيمې خلکو له فعاليتونو او علمي هڅو څخه درونـد هرکلی کړی دی.

۷- ځلانده فرهنګي مرکز:

ځلانده فرهنګي مرکز په ميدان ښار کې موقعيت لري، چې د سيمې يو زيات شمېر ځوانان يې په خپلو ګډو هڅو سره کارونه مخ په وړاندې وړي، مشري يې د ښاغلي نجيب الله حبيبي په غاړه ده.

دغه مرکز په علمي برخه کې ډېر فعاليتونه لري، د ښوونځيو ترمنځ علمي او ذهني مسابقې جوړوي او د سټيج په سر تفريحي او روزنيزې ډارمې وړاندې کوي. تراوسه پورې ولسي او قومي مشرانو له دې مرکز نه بشپړه خوښي څرګنده او پوره ملاتړ يې کړی دی. د دې مرکز بله مهمه موخه په سيمه کې له بېسوادۍ سره مبارزه ده، چې تـل هڅه کوي د لوړ عمر کسانو له پاره د سواد زده کړې لنډمهالي او اوږدمهالي کورسونه ترتيب کړي، چې دولتي چارواکي هم تر خپله وسه ورسره مرسته کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸- استقلال فرهنګي ټولنه:

د استقلال د فرهنګیانو ټولنې بنسټ هم په میدان ښار کې په ۱۳۸۰لمریز کال ایښودل شوی او له هغه مهاله راهیسې یې اړوندو غړو، چې شمېر یې تر ۸۰ کسانو پورې رسېږي، په یو ځایي توګه د یادې ټولنې تر نامه لاندې خپل ادبي او فرهنګي خوځښتونه پیل کړي دي.

۹- د میدان ځوانانو ټولنه:

د میدان ځوانانو په نوم دغې ادبي ټولنې د میدان ښار په سوېل په نرخ ولسوالۍ کې په ۱۳۸۴لمریز کال ادبي او هنري فعالیتونه پیل کړل. دغه ادبي ټولنه هم په لسګونو غړي لريي، په ادبي او فرهنګي چارو بوخت او د ټولنې په اړوندو غونډو او مشاعرو کې فعال ګډون کوي. میدان ځوانانو ادبي ټولنه هم تراوسه کومه چاپي او ځانګړې خپرونه نه لري.

۱۰- وردګو او میدان مدني ټولنه:

یاده فرهنګي ټولنه د میدان ښار په شمال د زیمني په سیمه کې په ۱۳۸۲لمریز کال د یو شمېر ځوانو فرهنګپالو له خوا جوړه او د مشرتوب کارونه یې د ښاغلي سلیمان تنها له خوا پر مخ وړل کیږي. دغه ټولنه کومه ځانګړې چاپي جریده یا مجله نه لري او په اړوندو غونډو کې یې په لسګونو ځوان فعالین راغونډیږي.

۱۱- د نرخ د ځوانانو ټولنه:

یاده فرهنګي ټولنه د میدان ښار په لوېدیځ په نرخ ولسوالۍ کې په ۱۳۸۲لمریز کال د یو شمېر ځوانو فرهنګپالو له خوا جوړه او د مشرتوب کارونه یې د ښاغلي ننګیار اشنا له خوا پر مخ وړل کیږي. دغه ټولنه کومه ځانګړې چاپي جریده یا مجله نه لري او په اړوندو غونډو کې یې په لسګونو ځوان فعالین راغونډیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲- سرچشمه ادبي او فرهنګي ټولنه:

د سرچشمه فرهنګي ټولنه د میدان یوه بله اړونده ازاده ټولنه ده او مسـوولیت یـې د ځوان فرهنګپال ښاغلي نصیراحمد روښان په غاړه لري. دغې ټولنې په یاده سیمه کې په ۱۳۹۱لمریز کال په ادبي او کلتوري خوځښـتونو پیـل کـړی او غـړو شـمېر یـې تـر ۷۵ کسانو پورې ښودل کیږي. د سرچشمه فرهنګي ټولنـه د سرچشـمه پـه نـوم ازاده چـاپي خپرونه لري او په دري ژبه خپریږی او په خپلو پاڼو کې ښکلي ادبـي او ټـولنیز مطالـب رانغاړي.

۱۳- د میدان ښځو فرهنګي او ادبي ټولنه:

د میدان ښار د ښځو فرهنګي ټولنه، لکه چې له نامه څخـه یـې ښـکاري، د ښـځو د ادبي او کلتوري فعالیتونو ښکارندویه ده او بنسټ یې د یادې سیمې د لسګونو لیکوالـو اوروڼ اندو مېرمنو له خوا په ۱۳۸۲لمریز کال ایښودل شوی دی. د دغې فرهنګي ټولنې د مسولیت چارې د تکړه لیکوالې اغلې شاعرې نفیسې نصیب له خوا پر مخ وړل کیږي او په اړوندو غونډو کې یې د بهسودو په لسګونو فرهنګپالې او لیکـوالې مېرمنـې برخـه اخلي. دغه ټولنه همداراز د «صدای زن» په نوم ځانګړې چاپي میاشـتنۍ هـم لـري، پـه دري ژبه خپریږي، چې د بهسود مېشـتو ښـځمنو د کـورنۍ، ټـولنیز او سیاسـي شـعور د لوړولو په موخه اړین او ګټور مطالب لري.

۱۴- د علم کاروان:

دغه ټولنه چې سږ کال یې په فعالیت پیل کړی او د ښوونځي د شاګردانو له پاره د ساینسي مضامینو کورسونه جوړوي او هم په اونۍ کې یوه ادبـي ناسـته لـري او د هغـو ځوانانو له پاره چې د ادب په ډګر کې نوی ګام ایښي او غواړي مخکې لاړل شي، یوه ښه لارښوونه کوي. نوموړی مرکز تر اوسه کو مه خپرونه نه لري. مسوول مشر په نوبتي توګه ټاکل کیږي او چارې یې پرمخ بیایي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم- لیکنیزې، غږیزې او انځوریزې رسنۍ

(۱)چاپي یا لیکنیزې رسنۍ

عهد مجله:

عهد په میدان ښار کې له ګوربت مجلې وروسته دویمه ازاده علمي، فرهنګي او ټولنیزه مجله ده، چې په یاده سیمه کې تاسیس او د ۱۳۸۲ لمریز کال په زمري میاشت کې یې لومړۍ ګڼه له چاپه راووته. د دغې مجلې د امتیاز خاوند د عهد ټولنه ده او د مسوولیت چارې یې د د غې سیمې د ځوان شاعر او لیکوال ښاغلي انجنیر حیات الله او مرستیالانو هر یو ډاکټر سمیع الله او ډاکټر محمدزاهد له خوا پر مخ وړل کېدې. عهد مجلې د اسلامي او ټولنیزو مطالبو ترڅنګ د ښکلو نویو معلوماتو او مطالبو په خپرولو سره په میدان ښار او نورو پښتني سیمو کې د زیات شمېر لوستونکو ادبي او فرهنګي تنده ماتوله،پنځلس ګڼې یې خپرې شوي، خو له بده مرغه له پنځه کالو را په دې خوا دغه خپرونه د مالي ستونزو له امله وتړل شوه.

اذان مجله:

اذان په میدان وردګو ولایت کې ازاده علمي، دیني، فرهنګي او ټولنیزه ادبي مجله ده، چې په یاده سیمه کې تاسیس او د ۱۳۸۵لمریز کال په زمري میاشت کې یې لومړۍ ګڼه له چاپه راووته. د دغې مجلې د امتیاز خاوند د افغانستان د ټولنیزې اصلاح او پرمختګ ټولنې (جمعیت اصلاح) ده چې د دې ټولنې د میدان وردګو ولایت د څانګې له لوري چاپېږي. د مسوولیت چارې یې د استاد ګل حمید حمیدي له خوا پر مخ وړل کېږي. اذان مجله کې زیاتره د پوهنتون د استادانو دیني لیکنې خپرېږي، خو سیاسي او ټولنیزې لیکنې هم خپروي، کله کله د شعر او ادب پاڼه هم لري، د تاریخ پاڼې په نوم یوه ځانګړې پاڼه هم په کې شته او د دې ولایت تاریخي سیمې په کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

معرفي کیږي، چې د نوي نسل د معلوماتو د زیاتوالی لـه پـاره یـو غـوره ګـام دی. اذان که همداسې پرمختګ وکړي، په سیمه کې به یـې لوسـتونکی نـور هـم زیـات شـي، د ښکلو نوو معلوماتو او مطالبو په خپرولو سره په میدان ښار او نورو پښـتنو سـیمو کـې د زیات شمېر لوستونکو ادبي او فرهنګي تنده ماته کړې ده. تر پنځلسو زیاتې ګڼې چـاپ شوې دې.خو اوس یې نامعلومو دلیلو له امله نه چاپ کیږی.

میدان ځوانانو مجله:

دغه مجله چې په میاشت کې یـو ځـل چـاپیږي، د ۱۳۸۵لمریـز دیارلسـمه ګڼـه یـې زموږ تر ګوتـو رارسـېدلې ده، پـه زړه پـورې خبـرې، معلومـاتي او پرمختیـایي مطالـب خپروي. د دغې خپرونې د مسوولیت چارې د لیکوال همت الله امین زي له خوا پر مـخ وړل کیږي. دغې مجله د غوره مطالبو او لیکنو په خپرولو سـره زیـات لوسـتونکي پیـدا کړي دي.

دریځ:

د دریځ په نوم مهالنۍ په ۱۳۸۵ لمریز کال کې تاسیس او په اتو مخونو کې په زړه پورې سیاسي او ټولنیزې لیکنې او مطالب خپروي. دغـه جریـده پـه یـاده سیمه کـې د لیکوال محمداجمل ″هوډمن″ په مدیریت او د عبـدالله ″شـېرزي″ پـه مرسـتیالی چلېږي. دریځ له ځوان نسل سره مرسته کوي، څو د هغوی سیاسـي، ملـي او ټـولنیز شـعور لـوړ کړي او وکولی شي د هېواد ملي ګټو، ټیکاو، سـولې او پرمختـګ تـه وفـادار او لېوالـ پاتې شي او د سیاسي غولونو، افراطیت، بې خبرۍ، غفلت او ړانده تقلید له ښکار کېدو څخه د ځان د ژغورلو وړتیا ترلاسه کړي.

منه مجله:

منه مجله د منې ګل مشاعرې کمېټې له خوا په ۱۳۸۸لمریز کال کې تاسیس شـوې ده، دغه میاشتنۍ یوه علمي، سیاسي، ادبي او ټولنیزه خپرونـه ده، چې مسـول مـدیر یـې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګل اغا احمدي وردګ دی. د دغې مجلې تراوسه پورې یوازې یوه ګڼه له چاپه راوتلې ده.

ملي هدف:

ملي هدف چې په اونۍ کې یو ځل د میدان وردګو ولایت د اطلاعاتو او کلتور ریاست د نشراتي ارګان له خوا خپرېږي، په اتو مخونو کې بېلابېل علمي، ټولنیز، ادبي او اخلاقي مطالب ځایوي، خو ادبي برخه یې تر نورو هغو درنه ده. په دغې اونیزه کې د ښکلو تخلیقي ټوټو او شعرونو ترڅنګ ادبي تیوریکي مضامین هم راځي، چې ځوان لوستونکي له اوسنیو نویو ادبي لارو چارو سره اشنا کوي. د دغې خپرونې د مسولیت او مدیریت چارې د میدان د ځوان لیکوال او فرهنګپال ښاغلي اورنګ مختار له خوا سمبالېږي.

وړانګه مجله:

وړانګه میاشتنۍ د میدان د ځوانانو خپلواکه کلتوري، ادبي او ټولنیزه خپرونه ده، چې د امتیاز خاوند یې استاد عبدالجبار ابراهیم خېل دی. دغه مجله د ښاغلي استاد وحید الله همراه، استاد احمدزي افغان او محمد احسان تر کتنې لاندې په یاده سیمه کې د شپاړسو مخونو په لرلو سره د ښاغلي محمدعثمان په مسوولیت په زړه پورې ادبي، کلتوري او ټولنیز مطالب خپروي.

پېژوان:

پېژوان د میدان وردګو ولایت د ښځو چارو ریاست مهالنۍ خپرونه ده، په ۱۳۹۱لمریز کال یې لومړۍ ګڼه چاپ شوې ده، چې د تکړه لیکوالې او د ښځو د چارو د اوسنۍ رییسې آغلې وحیدې ښکلې او یو شمېر نورو میدان مېشتو لیکوالو تر کتنې لاندې خپرېږي، مسووله یې پیاوړې لیکواله او خېږونکې وحیده ښکلې او مرستیاله یې محموده تقوا ده. دا مجله هم په یاده سیمه کې په ځلوېښتو رنګه مخونو کې د میدان

(c) ketabton.com: The Digital Library

مېشتو ښځمنو د کورني، ټولنيز او سياسي شعور د لوړولو په موخه اړين او ګټور مطالب لري. په ياده مياشتنۍ کې د ښځو د حقونو د ساتنې، پر هغوی د تېري د مخنيوي، په ټولنه کې د ښځمنو د رول او همداراز نورې اخلاقي او روزنيزې ليکنې او مضامين راغونډېږي. د يادونې وړ ده چې د ښځو چارو رياست مخکې کومه نشريه نه درلوده.

ويښ:

ويښ په اونۍ کې يو ځل د ميدان وردګو ولايت د اطلاعاتو او کلتور رياست د خپرنيز ارګان په توګه خپرېږي، په دغې مجله کې بېلابېل علمي، ټولنيز، ادبي او اخلاقي مطالب ځايېږي، خو ادبي برخه يې تر نورو هغو درنه ده په دې خپرونه کې د ښکلو تخليقي ټوټو او شعرونو ترڅنګ ادبي تيوريکي مضامين هم راځي، چې ځوان لوستونکي له اوسنيو نويو ادبي لارو چارو سره اشنا کوي. د دغې خپرونې د مسووليت او مديريت چارې ځوان ليکوال او فرهنګپال د ميدان وردګو د اطلاعاتو اوکلتور رييس ښاغلی محمداورنګ مختار له خوا سمبالېږي.

سرچشمه:

دغه مهالنۍ د ۱۳۹۱ لمريز کال په زمري کې تاسيس او په خپلو څلورو مخونو کې د غوره سياسي او ټولنيزو مضامينو په خپرولو سره ډېر لوستونکي لري. د دغې خپرونې د امتياز خاوند انجمن سرچشمه دی او د مسوليت چارې يې د ښاغلي بسم الله "نادري" له خوا سمبالېږي. نوموړې نشريه په درې ژبه خپرېږي.

مشوره:

دغه جريده د ميدان وردګو ولايت د ولايتي شورا خپرونه ده، چې په مياشت کې يو ځل چاپېږي، ديارلسمه ګڼه يې زموږ تر ګوتو رارسېدلې ده، ډېر په زړه پورې خبرې، معلوماتي او پرمختيايي مطالب خپروي. د دغې خپرونې د مسووليت چارې د ليکوال سميع الله "اتل" په مرسته د ښاغلي عتيق الله "ابراهيمي" له خوا پر مخ وړل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیږي. دغه جریده په بې پوښه شپږو ساده مخونو کې د غوره مطالبو په خپرولو سره زیات لوستونکي لري.

ځلانده راتلونکې:

دا د ولایت د مقام ځانګړې مهالنۍ خپرونه ده چې وخت ناوخت په کتابي بڼه د اطلاعاتو او فرهنګ ریاست په اهتمام خپریږی، هره ګڼه یې ۱۰۳مخونه لري او هر ځل درې زره ګڼې چاپیږي او په وړیا ډول د ولایت ټولو برخو ته رسیږي.

د منځپانګې له مخې د دغې خپرونې مطالب یوازې سیاسی رنګ لري، چې د ولایت د بېلابېلو ریاستونو کلني او شپږ میاشتیني رسمي راپورونه خپروي، انځوریز البوم هم لري، خو دا مهال یې خپرونې بندې شوې دي.

بدلون:

د بدلون اونیزه جریده د میدان وردګو ولایت د مقام له خوا په ۱۳۸۸لمریز کال تاسیس شوه او په شپږو مخونو کې د غوره سیاسي، ټولنیزو، فرهنګي او معلوماتي مطالبو او لیکنو ترڅنګ د بیارغونې پروژو په هکله معلومات له خپلو لوستونکو سره شریکوي. د دغې جریدې بنسټګر او مسوول چلوونکی ادم خان سیرت دی او د ښاغلي صبغت الله نیازي په مرسته یې چارې پر مخ وړل کیږي.

ګلبڼ:

د ګلبڼ علمي، ټولنیزه او ادبي مهالنۍ د ۱۳۹۰ لمریز کال په چنګاښ کې د میدان وردګو ولایت د ښاروالۍ فرهنګی ټولنې له خوا تاسیس شوه. دغه جریده زیاتره د ښاروالۍ اړوند پروژو په هکله مطالب خپروي، ددې ترڅنګ د ځوانانو د علاقې وړ بېلابېل معلوماتي، روزنیز او اخلاقي مطالب لري. ټولنیزې او ادبي برخې هم لري، بنسټګر یې د میدان ښار ځوان ښاروال انجنیر محمود امیري دی او د مسوولیت چارې یې د ښاروالۍ ادارې په غاړه دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرمختګ:

د ولایت د مقام له دفتر ځخه خپرېده او د ۱۳۸۹لمریز کال په سر کې د اونیزې په بڼه یې څو ګڼې چاپ شوې، چې اوسمهال یې خپرونې د ناڅرګندو دلایلو له مخې بندې شوې دي.

غښتلي ځوانان:

دا ټولنیزه معلوماتي او ادبي مهالنۍ خپرونه ده، چې د اطلاعاتو او فرهنګ ریاست د ځوانانو عمومي مدیریت خپرنیز ارګان دي،موسس او د امتیاز خاوند یې محمد اورنګ مختار، مسوول مدیر یې محمد نسیم رسا او مرستیال یې ایمل امرخیل دي. د تاسیس کال ۱۳۹۲ لمریز دي، تر اوس پورې یو ګڼه خپره شوې ده.

روغتیا:

دا هغه دوه میاشتنۍ طبی مجله ده، چې د میدان وردګو ولایت د عامې روغتیا ریاست له خوا خپرېږي، د تاسیس کال یې ۱۳۸۵لمریز دی.

دغه مجله که څه هم یوه ځانګړې خپرونه ده، چې یوازې د روغتیا په اړه طبي مطالب خپروي، خو ځینې نوي علمي او ټولنیز معلومات هم په کې خپرېږی. همدارنګه دغه مجله خپلو لوستونکو ته هر وخت د سیمه ییزو هر ډول ساري ناروغیو د نښو نښانو په اړه معلومات وړاندې کوي او د مخنیوي لارې چارې او لومړنۍ طبي لارښوونې په کې ښیي.

سپورت:

دا هغه دوه میاشتنۍ سپورتي مجله ده، چې د میدان وردګو ولایت د سپورت امریت له خوا خپرېږي، د تاسیس کال یې ۱۳۸۵لمریز دی.

دغه مجله که څه هم یوه ځانګړې خپرونه ده، چې یوازې د سپورت په اړه ګټور مطالب خپروي، خو کله ناکله د اولمپیک د نړیوالې کمېټې او سپورت نړیوال قوانین

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم په کې نشرېږي. همدارنګه دغه مجله خپلو لوستونکو ته هر وخت د سیمه ییزو لوبو په هکله خبرونه خپروي.

(۲)غږیزې رسنۍ:

د میدان غږ راډیو

د میدان غږ راډیو په میدان وردګو کې لومړنۍ خپلواکه او ناپېیلې راډیو ده، چې د انټرنیوز په چوکاټ کې یې له نن څخه کابو څلورنیم کاله وړاندې په میدان ښار کې د لیکوال او ژورنالست عبدالله جمال تر مشرۍ لاندې په خپرونو پیل وکړ. یاده راډیو دا مهال د FM په ۸۹ څپو په ورځ کې ۱۴ ساعته خپرونې لري.

یاده راډیو اوسمهال د میدان ښار د سیمې په سلو کې ۹۲ ساحه تر پوښښ لاندې لري او د اورېدونکو شمېر یې ۶۵۰۰۰۰ تنو ته رسېږي. په پام کې ده، د دغې راډیو ځواک او د پوښښ ساحه زیاته شي او د ورځنیو خپرونو وخت یې هم له ١٤ څخه ١٨ ساعتونو ته لوړ شي. د دغې راډیو د ۱۲ دایمي او ۱۸ موقتو غړو په مرسته په ورځ کې د ۶ ځلي خبري سروېس پر خپرولو سربېره، په هره اونۍ کې ۲۰ خپرونې تولید او د هوا څپو ته سپاري. په خپرونو کې یې د کورنیو، ځوانانو، ماشومانو، دیني، روغتیا، کرنې، بدني روزنې، هنر ادب او فرهنګ، کار او زیار، تفریح، فرمایشي سندرې، حقوق او قانون، لیکونو، ټیلیفوني خبرو اترو، ګردیو مېزونو، مرکو، راپورتاژونو او نورې خپرونې شاملې دي.

میدان غږ راډیو یوه خپلواکه ولسي راډیو ده، چې په افغانستان کې د دیموکراسۍ، بیان آزادۍ او مدني ټولنې د پیاوړتیا او انکشاف لپاره کار کوي. میدان غږ راډیو تل د خپلو خپرونو له لارې د خلکو ستونزې او د هغو د حل لارې چارې خپرې کړې او په اړه یې د دولتي چارواکو نظرونه نشر ته سپارلي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه انانس چې د يادې راډيو تګلاره په ډاګه کوي او په شپه ورځ کې په لسګونو ځله د راډيو له لارې خپرېږي، هوبهو يې دلته رااخلو:

"ميدان غږ راډيو ازاده ولسي راډيو ده. ميدان غږ راډيو د افغاني فرهنګ د پرمختيا او د خلکو د ملي معنوي او شعور د غوړېدا لپاره کار کوي. ميدان غږ راډيو هېوادوال په هېواد کې د امن ټينګښت او د هېواد بيارغونې او سمسورتيا ته رابولي. د سولې غږ راډيو ټولې خپرونې ستاسو د نظرونو، غوښتنو، وړانديزونو او نيوکو په بنياد چمتو کيږي. ميدان غږ راډيو د FM په ۸۹ څپو اورېدلای شئ".

د اورېدونکو د شمېر له پلوه د ميدان غږ راډيو په خپرونو کې "کېږدۍ ګلونه" خپرونه لومړی مقام، "لټون" خپرونه دويم او د مشاعرې خپرونه درېيم مقام لري. د مشاعرې په خپرونه کې د ميدان وردګو د ځوانو شاعرانو د اونيزې مشاعرې ټول ثبت کړای شوی جريان کټ مټ خپرېږي.

ميدان غږ راډيو تر يو سلو پنځوسو تنو زيات ځوانان چې ډېری يې د دارالمعلمين محصلين، د مدني او فرهنګي بنسټونو غړي او د ښوونځيو ممتاز زده کوونکي دي، د ژورناليزم د زده کړې له پاره لنډمهالو او اوږدمهالو کورسونو او ورکشاپونو ته معرفي کړل، همدا شان يې په پرکټيک لحاظ او عملي بڼه هم د خپرونو د پر مخ بېولو له پاره استخدام کړل، چې دا مهال نوموړي کسان په بېلا بېلو سيمه ييزو او ملي رسنيو کې ژورناليستک فعاليتونه لري.

د دغې راډيو د خپرونې د مسوولیت چارې د عبدالله جمال او د ځوان او تکړه شاعر او ليکوال ښاغلي رحمت الله له خوا پر مخ وړل کيږي.

د ځوان غږ راډيو

دا هم د ميدان وردګو ولايت د نرخ ولسوالۍ په سيمه کې يوه بله نوې راډيو ده، چې په دې وروستيو کې يې په اړونده سيمه کې په خپرونو پيل کړی دی. د ځوان غږ راډيو اوسمهال په شپه او ورځ کې څلور ساعته خپرونې لري، چې په هغو کې د پښتو ښکلې موسيقۍ، سيمه ييزو خبرونو او نورو خپرونو ته ځای ورکړل شوی دی. د يادې

(c) ketabton.com: The Digital Library

راډیو مسوولین وايي، چې دوی به هڅه وکړي،څ و په راتلونکې کې د دغې راډیو وخت او خپرونو ته پراختیا ورکړي.

جلرېز غږ راډیو

جلرېز یوه بله راډیو ده، چې د میدان وردګو ولایت د جلرېز ولسوالۍ په سیمه کې یې په دې وروستیو کې په خپرونو پیل کړی دی. د یادې ولسوالۍ په ډېری اړوندو سیمو کې یې خپرونې اورېدل کېږي. جلرېز غږ هم لکه د نورو میدان شتو راډیوګانو په څېر د خلکو له ذوق او علاقې سره سمې خپرونې کوي. د دغې راډیو په خپرونو کې پر سیمه ییزو خبرونو سربېره نورې په زړه پورې تفریحي، ټولنیزې، سیاسي او دیني اخلاقي خپرونې او مطالب له چمتووالي وروسته د هوا څپو ته سپاري، چې په یاده سیمه کې یې زیات شمېر اورېدونکي پیدا کړي دي.

سولې غږ راډیو

سولې غږ یوه بله راډیو ده، چې په یاده سیمه کې یې په دې وروستیو کې په خپرونو پیل کړی دی. د میدان ښار په ډېری اړوندو سیمو کې یې خپرونې اورېدل کېږي. ډیوه هم لکه د نورو میدان وردګو شتو راډیوګانو په څېر د خلکو له ذوق او علاقې سره سمې خپرونې کوي. د دغې راډیو په خپرونو کې پر سیمه ییزو خبرونو سربېره نورې په زړه پورې تفریحي، ټولنیزې، سیاسي او دیني اخلاقي خپرونې او مطالب له چمتووالي وروسته د هوا څپو ته سپارل کېږي، چې په یاده سیمه کې یې زیات شمېر اورېدونکي پیدا کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۳)تصويري رسنۍ

ملي ټلويزون

که څه هم په دغه ولايت کې د هېواد د ځينو نورو ولايتونو په څېر د ولايتي کومه اداره نه ده موجوده، خو په ۱۳۸۴لمريز کال په دغه ولايت کې د اطلاعاتو او فرهنګ رياست په چوکاټ کې د ملي راډيو تلوېزيون اداره جوړه شوه، چې د هندوستان حکومت او ولايتي بيارغونې ډلې [P-R-T} له خوا ورته يو زيات شمېر تخنيکي وسايل برابر شول، چې تر اوس يې خپرونې نه دي پيل کړي.

د نوموړي ولايت د اطلاعاتو او فرهنګ رياست چارواکو په وينا، په دې ولايت کې تر اوسه کومه دولتي او شخصي تصويري رسنۍ نه شته. يوازې ملي تلوېزيون په ورځ کې څو ساعته د هېواد ملي تلوېزيون خپرونې نشر کوي.

ويل کيږي چې په نږدې راتلونکي کې د دې ولايت ملي تلوېزيون خپلې خپرونې او په څنګ کې يې يو خصوصي راديو تلوېزيون چې تجلا نوميږي، خپلې خپرونې پيلوي. په همدې هيله

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم- د مشاعرې تاریخي پس منظر ته لنډه کتنه

مشاعره:

تر ټولو د مخه باید موږ په دی پوه شو، چې مشاعره څه ته وايي؟

د دغې پوښتنې د ځواب په لټه کې به موږ فرهنګونو ته رجوع کوو، او د فرهنګونو له پاڼو به د مشاعرې په مفهوم ځان پوهوو.

د غیاث مولف مولوی غیاث الدین رامپوری(۱۲۰۰ـ۱۲۶۸ه ق) کښلی دی:

((مشاعره: به ضم میم و فتح عین بر وزن مفاعله با هم شعر خواندن))

د فرهنګ انندراج مولف لیکی:

((مشاعرة بالضم و فتح عین ورا (ع) نبرد کردن به شعر با هم))

مرحوم دکتر معین د خپل مغتنم فرهنګ په دریم ټوک کې د مشاعرې په وړانـدی کښلی دی:

((مسابقه کردن در شعر خواندن از بر)).

په فرهنګ نفیسی کې یې د مشاعرې معنی داسې راوړی ده:

((مشاعره: ماخوذ از تازی، نبرد کردن شعر باکسی)).

د فرهنګونو له لوړو کښنو خو دا څرګنده شوه، چې په شعر ویلو کې مسابقه او پـه خپلو منځو کې شعر لوستل او یا هم د کاغذ له مخې پـه شـعر لوسـتو کـې مسـابقی تـه مشاعره ویلی شي.

اوس چې مود مشاعرې په مفهوم ځان لږ څه پوه کړنو را بـه شـو دی تـه چـې، پـه شکلې او موضوعې لحاظ مشاعرې څو ډوله دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۱)په شکلي لحاظ:

زما د معلوماتو له مخې د شکلیاتو له پلوه مشاعرې دوه ډوله دي:

الف ـ طرحی مشاعرې: په دې ډول مشاعرو کې یوه مسری، یا یوه غزله یا یو بیت یا قصیده د مشاعرې د طرحې په ډول وړاندې کیږی، او نور شاعران د طرحې له ردیف، قافیې او وزن سره برابر خپل شعرونه لیکې او مشاعرې ته یې وړاندې کوی، لکه د ښکارندوې پر قصیده مشاعره کې چې ټول شاعران د قصیدې قافیه، ردیف او وزن له پامه نه دی غور ځولی:

د مثال په ډول د ښکارندوې غوری د قصیدې مطلع ده:

د پسرلې ښکلونکې بیا کړه سینګارونه
بیـایې ولـونـل په غـرونو کې لالـونه

د دې قصیدې استقبال زموږ شاعرانو داسې کړې دی:

دا را شنه شوه دغاټول ریدې ګلونه
که نیـولی غره لمـن کې سره لالونه

(س.ش)

بیا یی وځکل له کوم خــمه جامونه
دا د هسک پیغله چې ناځې له جنونه

(استاد بینوا)

بیاله بڼه پورته کیږی ښه ږغونه
ته وا راغــله د بـلـیلو بـهـیرونه

(علامه حبیبی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پسرلي په راتلو خوښ شوه آسمانونه

دا پـه جـار چـې رعـدو وهـل ډولـونه

(پوهاند رښتين)

ب، آزادې مشاعرې: په دغه ډول مشاعرو کې د رديف قافيې او وزن د ساتلو قيد نشته په يوه ټاکلې موضوع کې شاعران له خپل ذوق سره سم شعرونه ليکې.

(۲)په موضوعې لحاظ:

په موضوعې لحاظ مشاعرې پـه ډيـرو موضـوعونو پـورې اړه نيسـي، لکـه پسـرلنۍ مشاعرې، خزانې مشاعرې (لکه د ادبی ټولنې صوبه سرحد تهکال له خوا چې د ۱۹۴۸ع کال د جنوری په ۱۶شوی ده.).

د مشرانو او اديبانو په قبرونو د کليزو غونډو مشاعرې، دهر کليـو مشـاعرې تعزيتـې مشاعرې، ملی مشاعرې چې ځينې خاص ملی مسايل را چاپيروی.

په پښتو ادبياتو کې د دغو مشاعرو ټول انواع موږ لرو، او په هره موضـوع کـې يـوه دوې نه چې څوڅو مشاعرې په طرحې او آزاد ډول شوې دی، او په سل ګونو شاعرانو برخه پکې اخيستې ده.

د مشاعرو په باب د لوړ عمومې بحث له اوړديد و، چې صرف نظر وکړو، نـو بايـد اوس د پښتو په ادبياتو کې د مشاعرو په سوابقو او لواحقو خبرې وکړو:

پښتو ادب او مشاعرې:

که چيرې د مشاعرې د تعريف په باب د فرهنګونـو دغـه ډول کښـنې((نبرد کـردن در شعر با کسی و مسابقه کردن در شعر)) ومنو. نو دلته خو موږ په ډاډه زړه ويلاې شو چې زموږ د ادب په تاريخ کې د مشاعرو تاريخ ډير لرغونې دی او دا ځکه چـې زمـوږ د خاص اولسې سندرو نښليدو تاريخ ډيـر زوړ او ناپايـه دی د اولسـې ادب دغـه برخـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ کیلوالو شاعرانو له لرغونو زمانو د چاربیتو، بدلو، داستانونو، بګتیو او نورو شعری فورمونو په چوکاټ کې پاللې ده.

تر کومه ځایه چې د دغې اولسې شاعرې روایات موږ ته معلوم دی، په دې شاعرې کې به کلیوالو شاعرانو یا زموږ د پېښوریو وروڼو په اصطلاح اخونانو په خپلو منځو کې شعرې مقابلې کولی، د خیبر ادب مولف په دې باب کښلې دي ((... زمونږ پخوانو به دی شاعرانو ته ((اخون)) ویل، د هر اخون سره به لس پنځلس شاګردان وو، او د خپل اثر او نفوذ په مطابق به یې د خپلې علاقی حدونه ټاکلې وو، بل اخون ته دا حق نه و حاصل چې په هغه حدونو کې مجلس وکړی.هو! که د یوی علاقی اخون غوښتې چې د یوی بلې علاقی اخون سره د خپلو شاګردانو تر ځان لاندې کړي، نو هغه ته بایده وو چې وړومبی خپل مد مقابل ته خبردارې ورکړی، دخبردارې نه پس به د مقابلی د پاره یو ځای وټاکلې شو، دواړه اخونان به سره د خپلو شاګردانو او نغارو په مقرر شوی وخت یو بل ته مخامخ شو.

تماشګیر به ترې چارچاپیره را پنډ شو، وړومبی به د شاګردانو مقابله وشوه، د هغوې نه پس به استادان سره خوله په خوله شو، یو اخون به د چاربیتې سر کیښود بل به پرې فی البدیهه کړی سوره کړه. دا شان به دواړو وار په وار د سر پورې یوه یوه کړی تړله په دې شعرې مجادله کې به چې د کوم استاد قافیه تنګه شوه، هغه به پړ تسلیم شو، سره د خپلو شاګردانو او نغارو به د فتحیاب اخون په پښو کې پریووت او د هغه استادی به یې ومنله)) په لوړو خبرو به زه دا هم زیات کړم، چې د اخونان په دغسې شعرې مسابقو او مقابلو کې به په لوړ شکل شعرې مقابلو سر بیره ځینی داسې پاړکی هم طرفیننو یو بل ته ویل، چې اړونه او معماوی به پکې نغښتې وی، یوه اخون چې به داسې پاړکی ووایه بل مجبورو، چې په منظومو الفاظو کې خپل مقابل طرف ته د هغې معما ځواب ووایی. د((خیبر ادب)) د مولف خبرې د ځینو شاعرانو په لاندنیو اشارو کې هم تاییدیږی لکه:

د تیمور شاه ابدالی (۱۱۸۶ـ۱۲۰۷) د زمانی اولسې شاعر شیخ احمدخان چې د خپلې یوی چاربیتی په کسر کې ویلی وو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه ((احمـد خـان)) وایـم خـوږې مسـرې سـندرې
خاونــده خدایــه د العــین کــړې لــه مــا لــرې
د شـــاعرانو کـــه پـــه مـــا راشـــی لښـــکرې
نــه تــرې ویریــږم کــه د بــاب کــوی کــه غــورې
میــر کــې بــلا دی د ســنمدرو پــه مســرو کــې
د لېونــو پــه شــانی ګــرځم مــدام غــرو کــې
بــل مــې بازګــل دی چــې مــدام کــړی چپاوونــه
پـــه زړه مـــې اوړی د غمونـــو امبارونـــه

د دیارلمسی پیړۍ بل اولسی شاعر شیرمحمد هم ویلی دی:

په وطن ډیر شوه شاعران
هریو ویل که له ځان
نه ګوری ردیف ته هر شاعر د خپل ځان غورې کاندې
له شعرم خبرې کاندې
کم یې نه وایم په انصاف
پوچ مې په چا نه وځی که شاعران د ټول جهان راشی
څنګ ته مې مدام راشی
زړه مې راغلې په جوش
په شان د سین که خروش
څه وکړمه خدایه لیری شاګردان شونا
زړه مې په ګویان شونا

د۱۲۰۰ه ق د حدودو اولسی شاعر بیګ محمد چې ویلې وو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دونه شاعرانو کې دازه بیګ محمد بس یمه

ښه یم یو په لس یمه

پخوا مې شاعرې کړه اوس مې شغل په رباب کې

ومې لید کتاب کې

تیر شه ای شاګرده په شاعر باندې مې وار دي

سپی په لکۍ نار دي

ګرځم شاعرانو کې چا نه کړه پله سم دما

زړه شو پی قلم دعا

د ظریف خان(۱۲۶۴ـ۱۳۲۴ه ش) دیوی سپری بدلی لاندې بند د خیبر ادب د یـوی برخې ښه تایید کوی، دی وایی:

که وایی ظریف خان چې په ژړا مې سترګې سری دي

کومه د ځان ویر

راغلې شاعران دی وړاندې ایښې نغاری دی

اوس څه وکړو تدبیر

له خپلې شعر جاری دی د ظریف دغه مسرې دی

ګفتار که الله میر

له دغو شعری نمونو څخه هم دا څرګندیږی، چې زموږ په اولسې شـاعرې کـې لـه پخوانه شعرې مسابقې او مقابلې موجودی وی، او تر اوسه یې لابولګی په کلیوالو سیمو کې لیدلې کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په لوړ بحث کې خو مو دا خبرې وکړی، چې زموږ په اولسې شاعرې کې خو دغه ډول شعرې مقابلې شته او موږ د فرهنګو په روایت د خپلو اولسې ادبیاتو دغه ډول شعرې مقابلو ته د مشاعرې یو ډول ویلای شو.

زموږ د شفاهې ادب د خاصو اولسې سندرو تر څنګه په عامو سندرو کې هم د خلکو سندرې فاضل او دانشمند مولف((دوړو مشاعرې))

ضبط کړی دی، چې دغه سندرې د ماشومانو په سویه ځینی منظومې دی، چې ماشومان یې د سوال او ځواب په بڼه په خپلو منځو کې سره وایی.

اما زموظ په لیکنې ادب کې یوه معلومه تاریخې مشاعره د لوی خان له دی لاندې غزلی را زیږی.لوې خان خوشحال خان خټک(۱۰۲۲ـ۱۱۰۰ه ق)یوه غزله داسې ویلې وه:

لکه زه په یار مین یم بل به نه وی مین هسې

لکه زه پسی غمجن یم بل به نه غمجن هسې

د لوې خان دانشمند زوی عبدالقادر خان خټک(۱۰۶۳ـ۱۱۲۵ه ق)بیا د لوړی غزلی قافیه داسې ور واړوله.

لکه زه په یار مفتون یم، بل به نه وی مفتون هسې

لکه زه پسې محزون یم، بل به نه وی محزون هسې

او ددې غزلی په پای کې یې په شاعرانه غرور داسې وویل:

دا غزل په پښتو ژبه چې بیان عبدالقادر کړه

دروغجن یم که بې خانه وایې بل یو پښتون هسې

د عبدالقادر خان خټک دې شاعرانه غرور د ده هم مهالی نور پښتانه شاعران وهڅول چې د ده ځواب ووایې، په همعصرو کې:اشرف، عثمان، صدر خوشحال، غفور، عبدل، معزالله د عبدالقادر خان ځواب کړی دي او بیا محمدی

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحبزاده(۱۱۰۹ـ۱۲۲۰ه ق)هم په دی مشاعره کې ګډون وکا او د عبدالقادر خان ځواب یې ووایه، او په دی ډول د پښتو په لیکنې ادب کې دغه تاریخې مشاعره رامنځ ته شوه.

فاضل او دانشمند استاد پوهاند عبدالشکور رشاد کاږی چې: ((په مشاعره کې په لوړو یادو شوو شاعرانو سر بیره: معاذالدین خټک پیرمحمدکاکړ، قنبرعلی خان اورکزی، مسافر مروت.

میرزا حنان بارکزی، عبدالعلی اخونزاده کاکړ، مولوی صالح محمد هوتک، سید رسول رسا او بهایی جان صاحبزاده کشانۍ هم برخه اخیستې ده، خو پیرمحمد کاکړ، میرزا حنان بارکزی، مولوی صالح محمد هوتک، او بهایی جان یی وزن ور اړولی دي)).

د ادبی ستوری دانشمند مولف بیا کاږی، چې! د دولسمی پیړۍ شاعران: سعیدخلیل او محی الدین د دې مشاعرې قافیه او اړولی او د هماغې تاریخې مشاعرې په استقبال یې غزلی ویلی دی، لکه محی الدین چې وایی:

یم په چا د زنخدان کې پریوتلي اسیر هسی

مدد ګار مې یې له یاره بل څوک نشته نصیر هسی

سعید خلیل:

بند په چاه د زنخدان کې چې څوک پریووت اسیر هسې

نه مدد له چا نه غواړي نه یې خوښ وی نصیر هسې

دغه مشاعره زموږ د مشاعرو په تاریخ کې د تاریخې مشاعرې په نومه یادیږی، چې قاضی عبدالسلام زیارتی هم پر دغه مشاعره د تاریخې مشاعرې تر سر لیک لاندې خبرې کړی دی، پر لوړو خبرو د راقم الحروف زیاتونې دا دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغې مشاعرې د پښتو په ادب کې زيات شهرت او مقبوليت ګټلې دی او په وارو وارو په موقوتو او غير موقوتو خپرونو کې چاپ شوی ده او د معاصرې دورې ډېرو نورو اديبانو يې هم په استقبال شعرونه ويلې دي، لکه: کله چې زموږ لوې استاد علامه پوهاند عبدالحی حبيبی د تاريخچه شعر پشتو رساله په طلوع افغان کې خپروله، نو ددغې تاريخچې په ترڅ کې يې ددغې مشاعرې قديم ويناوال هم معرفی کړل، او د وينا وو په نمونو کې يې د همدې مشاعرې شعرونه را وړل، کله چې مشاعره ټوله نشر شوه، نو زموږ ځينی کندهاری شعرا يې هم وهڅول چې ددې مشاعرې استقبال داسې کړی دي:

اور لړونی د مجمر څنګ ته وی پروت په قانون هسې

په مجلس د دلبرانو په دې شان وای ګډون هسې

مرحوم استاد محمدګل نوری(۱۳۲۰ـ۱۳۹۳ه ق) هم ددې مشاعرې استقبال ډېر کړی دي، چې د غزلی مطلع او مقطع يې دلی راوړم:

لکه زه يم ستا په غم کې به نه وی پښتون هسې

ستا له غمه زه محزون يم، بل به نه وی محزون هسې

لنډ مضمون ډېره معنی تر ډير ښه دی په رښتيا

دا مضمون چې نوری جوړ کې بل به نه وی مضمون هسې

د پيښور جمهوريت مجلی هم د۱۹۶۰ـ۱۹۶۱م کلونو ترمنځ ګڼو کې د هسې لرغونې تاريخې مشاعره پر له پسې په څو ګڼو کې خپره کړی ده، چې بيا يې معاصرو اديبانو هم استقبال او مطابعت کړی دی، لکه په لاندې غزلو کې:

بيا د زړه په مملکت مې کړه ترکانو شبخون هسې

رودله سترګو مې بهيری چې به نه وی جيحون هسې

شاعر په مقطع کې وايی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې ښکليو ښکليو ټکيو پښتون هم کله جوړيږي

سور کفن يې وي په وينو پيژندی شي پښتون هسې

او په همدې مجله کې خپره شوی بله غزله:

زړه مې سل ځايه زخمی دی نن چې وينم پښتون هسې

در په در خوار وزار ګرځی نالان هسې زبون هسې

زموږ په قديمو ليکنو ادبياتو کې د ((هسې)) له مشاعرې پرته بله مشاعره موږ ته نه ده معلومه، مګر قاضی عبدالحيم اثر سالارزی په خپله يوه مقاله کې کښلې دی چې:

((د هسې تر مشاعرې وروسته يا ورسره معاصره د ((وروورو)) يو بله مشاعره هم پښتنو قديمو شاعرانو کړی ده، لکه د عبدالحميد مومند (۱۰۸۰ـ۱۱۴۸ه ق) دغه غزله:

((درد دمينی کړم و مرګ ته قريب ورو ورو

له علاجه مې لاس وکيښ طبيب ورو ورو))

او په دې مشاعره کې: ابراهيم متی زی، افضل کاکاخيل، مصری خان ګګيانی، حسين، عبدالحميد مومند، نواز خټک، معزالله مومند، کاظم خان شيدا، دوست محمد، نانی حميد(بيدل هشنغری) او عبدالله محزون برخه لرلی ده)).

کله چې ما د حاجی جمعه ديوان چاپ ته برابر اوه، نو د ده د ديوان د دغې غزلی:

((نن د باغ په لوری تله که صنم وروورو

په خمار کاته که همدم وروورو))

په ارتباط مې غوښتل چې دا غزله هم ددې مشاعرې په پيروی ويل شوی غزله وبولم، ډير محترم استاد ستر محقق پوهاند رشاد زه له تيروتنې وژغورلم، او را ته يې ووی چې دا مشاعره نه ده، په طرحی مشاعرو کې د رديف، قافيی او وزن ساتل ضرور

(c) ketabton.com: The Digital Library

وی، او د جمعه او نورو دغو ټولو شاعرانو په غزلو کې دغه قانون نه دی ساتل شوی، نو له محترم استاد پوهاند رشاد څخه په مننه مې هغه بحث له خپلو لیکنو وایسته.

اوس به د اثر افغانی خبرې په خپل ځای پرېږدو، او را به شو اصلی مقصد ته چې: هغه د مشاعرو تاریخ دی په لرغونی مدون ادب کې بله داسې مشاعره موږ ته نه معلومېږي.

مګر کله چې د شلمی عیسوی پېړۍ په اوایلو کې په لره پښتونخوا کې د پښتنو ملی غورځنګ پیل شو، او د همدې پېړۍ د لومړۍ نیمایی په اواخرو کې په افغانستان کې زموږ مشرانو پښتنو عالمانو پښتو روزلو ته ملا وتړله نو د کوزې پښتونخوا ملی نهضت او د برې هغې ادبی نهضت زموږ په ادب کې د مشاعرو له ودی سره مرسته وکړه او لروبر په سل ګونو، سیاسی، ملی، تعزیتی د هرکلیو او پر مزارونو مشاعرې وشوی، د ځینو مشاعرو رویدادونه هم چاپ شول. د پښتو د ودی ټولنې رامنځ ته شوی،چې د دغو ټولنو په اهدافو کې د مشاعر جوړول شامل وو، دا چې دغه بحث مویو څه مستند وړاندې کړی وی، نو زه به د پښتو روزنی په مراکزوکې د شتو اسنادو له مخې د مشاعرو سیر وځیړم.

د پښتو مراکز او مشاعرې:

د پیړیو په پوړیو کې: غور، کندهار، پېښور، کوټه، ننګرهار او بیا وروسته کابل د پښتو پالنې د مراکزو حیثیت در لود، البته غور د پښتو روزنی خپل پخوانې عظمت له لاسه ورکړی دي، خو په نورو مراکزو کې لاتر اوسه وسه، یا زموږ د پښتنو په ذاتی ذوق او کله هم د پالیسیو له مخې پښتو پالنې ته هڅه شوی ده، او دغو هڅو په معاصره دوره کې زیاته وده موندده، چې له دغو هڅو سره جوخت پښتو مشاعرو ته هم توجه وشوه، لاندې به زه په دغو مراکزو کې شوی مشاعرې در وښیم:

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۱)په پيښور کې:

کله چې په لره پښتونخوا کې د آزادۍ خواهانو مبارزه له انګريزي استعمارګرو سره ګرندې شوه، نو دغې مبارزې سره ادب هم ملګرې و، مبارزينو او مفکرينو به غونډې کولې دغونډو په ترڅ کې به مشاعرې کېدې د دغو ملي مبارزو په جريان کې چې کومې مشاعرې شوې دي، دهغو مشاعرو زياتره اشعار زموږ د ژبې د معاصرو اشعارو له ډېرو ښوفکرې اثارو څخه ګڼل کيږي.

دلته يوه بله خبره هم د يادونې ده، چې د ملي او استعمار ضد مبارزينو د مشاعرو ترخنګ استعمارې دولت او د هغو ګوډاګيو هم د دغو ملي مشاعرو د بې پدله کولو له پاره په اسلاميه کالج کې مشاعرې کولې.

يوه له هغو مشاعرو څخه چې په ۱۹۲۶ع کال په اسلاميه کالج کې شوې وه، په دې طرح وه:

((نظاره که غواړې راشه ليلا پريږده))

اما په مقابل کې چې کومې مشاعرې د انجمن اصلاح الا فاغنه له خوا شوې دي ټولې ملي رنګ لرې ددغو مشاعرو طرحې دا دي:

((که زلمې چيرې په خپل وطن قربان شي))

((جنګ د آزادۍ له هميشه زلمي وتلي دي))

((خاوندہ ته ودانه کړې زموږ د يووالي حجره))

((نه کلونه د غلام په غلامۍ کې

((که خازې شنې مې په قبروې ولاړې))

((که دې خيال د آزادۍ د خپل وطن وي))

د لومړې طرحې مشاعره د۱۹۲۷ع کال پسرلې په اتمانزو کې د انجمن په کليزه جلسه کې شوې وه، او مرحوم خليق صاحب(۱۳۵۶ه ق مړ) يې ياد داسې کړې دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

داپې طرحه وه که یاد دې هغه آن شی!

((که زلمی چیرې په خپل وطن قربان شی))

په دې لوړه مشاعره اعلی او انتخابی نظمونو ته تحفی او انعامونه هم ورکړل شوی وو.

د شپږمې طرحی مشاعره۱۹۲۸ع کال په پسرلی کې د حاجی عبدالغفار تر صدارت لاندې شوی وه، او دوړاندې کال د مشاعرې په ډول په دې مشاعره کې هم انعامونه ورکړل شوی وو، د دوهمس طرحی مشاعره د ۱۹۳۰ع کال د اپریل په ۲۱ نیټه بیا په اتمانزو کې شوی وه، د دریمې طرحی شعر د پښتو مشهور ملی شاعر فضل محمود مخفی صاحب(۱۸۸۴_۱۹۴۷ع)دی، چې د پښتنو ستر مشر خان عبدالغفار خان خپل کتاب زما ژوند او جدوجهد ور ته اهدا کړی دی.

د پنځمې طرحی شعر د خان عبدالغنی خان دی، خو د دغو طرحو مشاعرو تاریخ مې یې نه کړ پیدا. د دغسې سیاسی او ملی مشاعرو ترڅنګه ورو ورو ادبی مشاعرو ته هم مخه وشوه. دغه مهال د نوښار ادبی جرګه((د پیښور بزم ادب)) او نوری جرګې رامنځ ته شوی، دغو جرګو د ملی او سیاسی مشاعرو ترڅنګه ادبی مشاعرې هم پیل کړی، لکه د ژبپالنې ښاغلی او دانشمند لیکوال چې لیکې:

((د بزم ادب د جوړیدلو په وړمبی کال د رحمان بابا د کلیزې مشاعرې ډبره کیښوده شوه، او د دې اولنۍ مشاعرې مشر عبدالستارشاه مرحوم و. بزم ادب له ۱۹۳۷ع بیا تر ۱۹۴۹ع پورې پرله پسې د بابا په مزار غونډې او مشاعرې وکړی)) (ژبپالنه ص ۱۴۰_۱۴۱)

دغه ډول د نوښار د ادبې جرګې له خوا د ۱۹۳۸ع کال د اګست په ۲۰نیټه د لوی خان خوشحال خان په قبر مشاعره وشوه، چې طرحی یې دا وه:

((دلته په ایرو کې خلقه لعل د بدخشان وینم))

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې ډول د پښتو ادب د دغو دوونو میالیو پر مزار ونو د ادبی غونډو او مشاعرو جوړیدل پیل شول، چې دا دي تر اوسه جریان لری او له پیښوره سره بیره په کوټه او کابل کې هم د دوی په یاد مشاعرې شوی او کیږی.

د ادبی اتلانو پر مزارونو د مشاعرو په لړ کې د حمید بابا پر مزار مشاعرې هم د یادونې وړ دی چې دغه لړۍ له ۱۹۵۷ع کاله پیل شوی ده او پر دې مزار د یوی بلې مشاعرې بندو بست په ۱۹۷۲ع کال شوی و.

د شلمې پیړۍ د لومړۍ نیمایی په څلورمه لسیزه کې چې د سیاسی او ملی مشاعرو تر څنګ ادبی مشاعرې هم په شمال مغربی سرحدې صوبه کې پیل شوی، نو دغو خلکو سیاسی ملی او ضد استعماری مشاعرې هم کورت هیری نه کړی. د۱۹۳۹ع کال په پسرلی کې د سرحد د پښتو

ادبی جرګې یوه بله اجتماعی مشاعره وکړه، چې طرحی یې دا وه:

((د شیر شاه په شان نظام د افغان و کړه))

بله ملی مشاعره د ۱۹۳۸ع کال په لومړنیو دریو څلورو میاشتو کې په تهکال کې وشوه، په دې طرح : ((آزادی نشان په لاس فخر افغان راغي))

ددې مشاعرې خبر او د مرحوم خلیق صاحب شعر پښتون مجلې د ۱۹۳۸ کال د مې د اولی نیټی د ګڼې په ۱۰ مخ کې خپور کړی دي.

په شمال مغربی سرحد صوبه کې د مشاعرو جریان تر ننه ګړندې روان دي، چې له مفصلاتو سره د ټولو څیړل ځانله کتاب غواړی، موږ دلې صرف په دې پوه شوو، چې د پښتو په دغه ادبی مرکز کې مشاعرې کله او څنګه پیل شوی، چې ترننه پورې ګړندې روانې دی .

(۲)په کندهار کې:

په کندهار کې د پښتو مشاعرو په باب له ما سره کره او باورې مواد نه وو، نو اړ شوم، چې له استاد پوهاند رشاد څخه په دې خصوص کې پوښتنه وکړم، استاد را ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

وویل، چې له ۱۳۱۰ه ش را پدې خوا په کندهار کې معاصرې مشاعرې پیل شوې دي، خو کله چې د کندهار ادبی انجمن جوړ شو، او پښتو مجله یې نشر کړه، نو د مشاعرو لپاره هم زیاته زمینه مساعده شوه.

د محترم دانشمند استاد پوهاند رشار له دې یادونې په مننه مې د پښتو مجلې کلکسیونونو ته رجوع وکړه، ددې مجلو په پاڼو کې مې د درې مشاعرو څرک وایست د یوې مشاعرې طرح دا وه:

بخت تل کړي د هغو سره یارې ده

چې په ټینګه یې پاللې دینداري ده

په دې مشاعره کې: ولی محمد مخلص، غلام نبی، سید حسن، مسلم ملا رحمت الله، محمدعثمان خان پښتون، محمد ویس خان کاکړ، محمد عیسی او مولوی خادم برخه اخیستې وه.

د بلې مشاعرې طرح دا وه:

پښتو بلبل د پښتنو پر چمن بیا راغی

په سفر تللی ورک دلبر د وطن بیا داغی

دغه مشاعره د ۱۲۱۳ه ق کال د کب په ۲۵ نیټه شوې وه، په دې مشاعره کې محمد ولی مخلص، رحمت الله، محمد عیسی او غلام نبی برخه اخیستې وه.

دبلې مشاعرې په باب چې د پښتو په پاڼو کې څه مونډل کیږي، هغه د عسکر په باب آزاده مشاعره ده، چې د ۱۳۱۳ه ش کال د حمل په میاشت کې د کندهار د فرقې په باغ کې جوړه شوې وه، پدې مشاعره کې، مخلص، پښتون، خادم، خدایرحم، سید حسن، غلام نبی او محمدشریف جانان برخه در لوده. ددغې مشاعرې کوم خبر چې په پښتو مجله کې خپور شوی دی هورې یې کښلې دی چې: څلورمه مشاهره اما ما ددې مجلې له پاڼو همدا درې مشاعرې پیدا کړی، پر بلی یې پیښ نه شوم، په کندهار کې مشاعرې په لوړ ډول پیل شوې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۳)په کابل کې:

کله چې د کندهار او کابل د ادبي انجمنونو د يو ځای کېدو وروسته پښتو ټولنه جوړه شوه، دغې ټولنې د خپلو نورو هڅو تر څنګه پښتو مشاعرو ته هم وده ورکړه، او په لس ګونو مشاعرې ددغې ټولنې په اهتمام د مختلفو تقاريبو په وياړ جوړې شوی.

زما د معلوماتو له مخې په ۱۳۱۷ه ش کال د رحمن بابا مشاعره دغې ټولنې جوړه کړې ده، او د مشاعرې طرح د ښاغلي زمريالی دا مسرې وه:

((د پښتون خدمت په شان د رحمن و کړه)) په دې مشاعره کې: زمريالی سعدالله خان، خادم، الفت، محمدشريف حبيبی، محمدګل نوری، جرار، پوهاند رښتين او اخلاص برخه درلوده.

بله مشاعره د پښتو ټولنې د غړو له خوا د۱۳۱۸ه ش کال د ثور په مياشت کې وشوه، په دې مشاعره کې (چې طرح يې د مرحوم استاد خادم (۱۳۵۸ه ش مړ) دا مسرې وه: ((څه علاج دبهبود د وطن دي په کار))

مرحوم استاد الفت، اخلاص، زمريالی او مرحوم ميا او رادالدين برخه پکې در لوده.

د پښتو ټولنې له خوا مشاعرې په دې ډول پيل شوی، او کال په کال به په مختلفو موضوعونو او تقاريبو ددې موسسی له خوا مشاعرې کېدی، وروسته د رحمن بابا پسرلنۍ مشاعره او د پښتونستان د ورځې مشاعره د راډيو په تالار کې ثبتيدلی او رويداد به يې د کابل په مجله کې خپريده، د رحمن د پسرلنۍ مشاعرې يو رويداد مستقل هم چاپ شوی دي.

البته دا بايد ووايو: څومره کار چې پښتو ټولنې د پښتو مشاعرو له پاره کړی، هغه د هيرولو نه دي دغې موسسې د رحمن بابا د ۱۳۵۷ه ش کال پسرلنې مشاعره هم وکړه، اما تر هغې نيټې وروسته يې بيا بله مشاعره نه ده کړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مشاعرو ابتکار اوس د قبايلو وزارت اخيستی دی، او په دې وروستيو دوو کلونو کې يې دری څلور مشاعرې کړی دی.

دلته دا هم د يادونې وړ ده، چې په تيرو څلويښتو کلونو کې له پښتو ټولنې سربيره د ځينو نورو فرهنګي موسسو له خوا هم مشاعرې شوی دی، لکه: د استاد اجمل ختټک پر دې غزل:

((ساقی چرته کاسه نيمه شراب لری که نه؟

په خوا کې چر ته چنګ ويار باب لری که؟))

د راډيو افغانستان له خوا مشاعره شوی چې رويداديی په مستقل شکل چاپ شوی هم دي. په کابل کې د پښتو مشاعرو په باب همدو مره تفصيل بس دي، که نه وی يوازی هغه پښتو مشاعرې چې په کابل کې د پښتو ټولنې او نورو موسسو له خوا شوی معرفی يې يوه رساله غواړي.

(۴) په ننګرهار کې:

په ننګرهار کې د شوو مشاعرو په باب هم له ماسره څه خاص معلومات نه وو، په همدې توسن زه اړوم، چې په دې کې له محترم مشر څيړندوی عبدالله بختانی خدمتګار نه تپوس وکړم، د زياتو مصروفيتونو سره سره يې له ما سره يوه ورځ دوه ساعته د ننګرهار په مشاعرو خبرې وکړی، چې د هغو خبرو لنډيز زه دلته وړاندې کوم.

په ننګرهار کې د مشاعرو پيل د مرحوم استاد الفت د اتحاد مشرقی (اوس ننګرهار) د اخبار له مديريت سره اړه لری. کله چې نوموړی استاد الفت په ۱۳۵۲ه ش کال د اتحاد مشرقی مدير شو، نويی د همدې کال په ميزان يا عقرب کې دغه شعر :

((چې په عالم کې د نفاق اورونه، نه بلوی

په اتفاق باندې راضی وی فسادنه جوړ وی

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اتحاد مشرقی په پاڼو کې خپور کړ ددې شعر په استقبال ډېرو شاعرانو شعرونه وویل، چې ټول د اتحاد مشرقی په پاڼو کې نشر شوی دي، او په طبیعی ډول یوه مشاعره ترې جوړه شوی ده.

بیا د ننګرهار یوه لیکوال او شاعر په اتحاد مشرقی کې خپل یو شعر د مشاعرې د طرحی په توګه وړاندې کړ، چې د هغه په استقبال هم شاعرانو شعرونه وویل یوه بله مشاعره ترې جوړه شوه، او شعرونه یې د هماغه اخبار پاڼو خوندې کړل، د شعر مطلع دا ده:

راځی، غرونه ښارونه کړو نور نه او سو غارونو کې

سل قیامته تیر شول مونږ پراته یو په قبرونو کې

بیا بله مشاعره چې د اتحاد په پاڼو کې چاپ شوی، د لاندې طرحی په استقبال ده:

((بادونه د خزان غوټی خندا ته نه پریږدی))

بله طرحی مشاعره، په دې مسرې جوړه شوی ده:

((که ویښ زلمی ومه وطن به کړم بیدار یو ځلی))

له ۱۳۳۰ه ش کال نه وروسته د ننګرهار د سیمی شاعرانو، لکه: خدمتګار ـ بینا، کمین، لیوال، قتیل او نورو وخت په وخت د ننګرهار په بیلا بیلو سیمو کې مشاعرې کړی دی چې د څو مشاعرو یادونه به بې ځایه نه وی، لکه:

د ۱۳۳۴ه ش کال په جدی کې د جلال اباد په ښار کې د دغو شاعرانو ترمنځ مشاعره شوی وه، چې په مشاعره کې د څېړندوې بختانی د ویل شوی شعر مطلع دا ده:

میدان د سر بازی کې عاشقان لوبی کوی

صحنه د قربانی کې سر بازان لوبی کوی

۱۳۳۶ه ش کال د جوزا په میاشت کې د جلال آباد په ښار کې د همدغو یادو شوو شاعرانو ترمنځ یوه بله مشاعره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د همدې کال په جدی کې يې په چارباغ کې بله مشاعره کړې ده، او د ۱۳۳۷ه ش کال د اسد په ۴-۵ نېټه د خوګيانو په ارغچ او کبره کې د ننګرهار دغو شاعرانو پنځه مشاعرې کړې دي، د همدغه کال د عقرب په ۲۷د کامی په لنډه بوچ کې يوه مشاعره شوې چې طرح يې دا ده:

قدر د سړو وي له سړو سره   لوبې دوړو وي له وړو سره

په ۱۳۳۸ه ش کال د همدغو شاعرانو له خوا په شګه کې په يوه شپه پنځه مشاعرې شوې دي، چې د يوې طرح يې دا وه: ((مه اړ وه سترګې خوشې غم کړې))

سر بېره پر دغو ذوقي مشاعرو په ۱۳۳۸ه ش کال د خدمتګار په ابتکار د ننګرهار د مطبوعاتو د مديريت له خوا د رحمن بابا په ياد مشاعره شوې وه، چې ارواښاد محمدګل خان مومند(۱۳۴۳ه ش مړ) هم ګډون پکې کړی و. په همدې کال د نجم الدين اخونزاده(۱۳۱۹ه ش مړ) په ياد مجلس او مشاعره د هډې د نجم المدارس په مدرسه کې جوړه شوې وه.

په جلال آباد کې د ايمل خان په ياد مشاعره او په بهسودو کې د ملنګ جان (۱۳۳۶ه ش) پر مزار مشاعرې په ۱۳۴۷ه ش کال د مراد علي صاحبزاده په مزار مشاعره او کنفرانس او همدا رنګه تر ۱۳۵۷ه ش کال پورې د جلال آباد په ښار کې ((د نارنج د ګل مشاعرې)) د دې سيمې له عمده مشاعرو څخه ګڼل کيږي چه د دې سيمې د شاعرانو د استعدادونو په روزنه کې يې پوره ونډه اخيستې ده.

(۵) په کوټه کې:

د پښتو او پښتنو بل علمي او ثقافتي مرکز کوټه ده. په دې سيمه کې لومړنۍ مشاعره په ۱۹۵۶ع کال د محمد اکبر خان اڅکزي پر دکان شوې وه، او په دې مشاعره کې ښاغلو فضل احمد غازي، اياز داودزي، سلطان محمد صابر، محبوب علي خان، سلطان محمد پاني مرحوم ميران ګل مومند او محمد اکبر اڅکزي برخه در لوده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه رنګه د کوټې پښتو ادبي ټولنې په (۱۹۵۶ع) کې د رحمان بابا (۱۰۴۲-۱۱۲۸ ه ق) په یاد مشاعره وکړه.

بله مشاعره همدې ټولنې د۱۹۵۸ع کال د فبروري په میاشت کې د علامه عبدالعلي کاکړ(۱۲۸۹-۱۳۶۴ه ق) په یاد کړې ده او دریمه مشاعره یې د ملکیار غرشین په یاد کړې ده.

همدا رنګه د کوټې په راډیو کې د ۱۹۶۲ع کال را پدې خوا مشاعرې پیل شوې، چې لومړۍ پښتو مشاعرې له بلوڅي او براهوي ژبو سره کډې وې، مګر په ۱۹۶۵ع کال کې یې ځانګړې پښتو مشاعرې هم پیل کړې دي. همدا راز د کوټې په تلویزیون کې هم له ۱۹۷۴ع کال را پدې خوا کله نا کله پښتو مشاعرې کیږي.

د کوټې بزم ثقافت په ۱۹۶۲ع او۱۹۶۳ع کلونو کې د پښتو دوې مشاعرې کړې دي. د کوټې نیشنل سنټر هم له ۱۹۶۲ع کال را پدې خوا له نورو ژبو سره یو ځای پښتو مشاعرې هم کوي.

د بورې:

علمي، ادبي، ثقافتي انجمن له ۱۹۶۲ع کال را پدې خوا ځینې پښتو مشاعرې کړې دي. دغه رنګه۱۹۳۵ع کال د اګست په میاشت کې په چمن کې هم یوه پښتو مشاعره شوې ده، او د شهید صادق کاسي په یاد یوه مشاعره د ۱۹۷۳ع کال د اپریل په ۲۱نیټه په شهید صادق کلنیک کې او بله د شهید صادق په لایبریرۍ کې د شپې له خوا شوې وه. د بلوچستان او کوټې په سیمو کې د مشاعرو په لړۍ کې د ۱۹۶۲ع کال د مې ۱۸نیټې مشاعره هم د یادونې وړ ده، چې د ګلستان د سیمې د اختر د دوهمې ورځې د میلې په مراسمو کې جوړه شوې ده.

(د ښکارندوې پر قصیده مشاعره) له کتاب څخه چې ۱۳۶۲ه ش کال کې چاپ شوی وه ولیکل، خو له څخه وروسته هم د پښتو مشاعرو لمن په هیواد او سیمې څخه علاوه د نړۍ په نورو برخو کې هم غوړیدلې دي.لکه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هرات د هریوا په لمن کې مېله،د لرغوني بلخ د بخدي ترانې، د جرمني په مونشن کې نارنج گل مېله، د کابل اوړده (د څلې) شپه، د بغلان د چل کلا گډه مشاعره، په پکتیا کې د ښتر مشاعره، د کندز د ریدي گل مشاعره، په کابل کې د رحمان بابا پسرلنۍ مشاعره، په فراه کې د عناب گل مشاعره، د هلمند سیند مشاعره، په پروان کې د ارغوان مشاعره، په کونړ کې د کونړ سیند مشاعره، د کندهار انار گل مشاعره، په کوټه کې خاټول گل مشاعره، د وري په پنځلسمه د فاریاب ولایت په اندخوی کې د «قره قل» مېله، د ننگرهار د «نارنج گل» میله، په جوزجان کې د غالۍ اوبدلو مېله، د کاپیسا په تگاب کې د بې دانه «انار گل» مېله، د پروان په چاریکارو کې د «ارغوان» مېله، په میدان وردگو کې د «مڼې گل» مېله، په زابل کې د «بادام گل» مېله، په لوگر کې «سنځل گل» مېله او داسې نورې مشاعرې او مېلې د یادونې او نمانځنې وړ دي.

ما په تیرو مخونو کې د مشاعرې په باب او همدارنگه د پښتو مشاعرو په تاریخی سیر څه لنډی او اجمالی خبرې وکړی، اوس راځم خپلې موضوع ته چې مڼې گل مشاعره دی، غواړم په دې هکله خپل را ټول کړی معلومات در سره شریک کوم .

(c) ketabton.com: The Digital Library

منې ګل د لومړنۍ مشاعرې راپورتاژ

د منې ګل مشاعره چې د لومړي ځل لپاره په ۱۳۷۸ هجري لمريز کې د ميدان وردګو ولايت د چک په ولسوالۍ کې د يو شمېر هېوادپالو ځوانانو په نوښت د هغه د بنسټ ډېره ايښودل شوې ده، هر کال د دې ولايت په مختلفو سيمو کې جوړيږي. د منې ګل مشاعره چې نوم يې د منو د بڼونو او د سيمې له ښکلا سره نه بېلېدونکې تړاو لري چې د دې ولايت د سمسورې سيمې او ښکلاوو څرګندونه کوي، شاعران، اديبان، ليکوالان او پوهان بيا د قلم په ژبه د دې ښايستونو بڼ ته نوی رنګ ورکوي.

د منې ګل مشاعره د وخت په تېرېدو سره ورو ورو د ولسوالۍ له کچې څخه د ولايت او د ولايت له سطحې څخه د هېواد او سيمې کچې ته خپل حضور لوړ کړ چې د هېواد له ګوټ ګوټ څخه د سږ کال مشاعرې ته د زرګونو ليکوالانو، شاعرانو، اديبانو، پوهانو، حکومتي چارواکو، محصلينو، زده کوونکو، قومي مشرانو، بزګرانو او عامو وګړو سربېره د نړيوالې ټولنې ځينو استازو راتګ د دې ادعا د غوره ثبوت د پخلي تر ټولو ښه نښه ده. د منې ګل مشاعرې اوسمهال يوه روښانه بين الافغاني بڼه خپله کړې ده، چې د دغه ستر کلتوري بري له کبله د منې ګل ټولو لارويانو، د ميدان وردګو د ولايت اوسېدونکو، د ولايت حکومتي چارواکو او ټول افغان ولس ته د زړه له کومې مبارکي وايو.

د منې ګل مشاعره له نن څخه اته کاله وړاندي د ميدان وردګو د ولايت په مرکز ميدان ښار کې د پنجشنبې په ورځ چې د روان ۱۳۸۶ هجري لمريز کال د غويي مياشتې له ۲۰مې نېټې سره برابره ده، د داسې درندو مراسمو په ترڅ کې ونمانځل شوه چې د هېواد په کلتوري تاريخ کې يې سارى کم ليدل کيږي، چې د ميدان وردګو د فرهنګي يون، د ولايت د مقام او د دې ولايت د مشرانو او خلکو د هلو ځلو په وسيله يې بېل رونق خپل کړی و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د منې ګل مشاعرې ته د حکومتي چارواکو له ډلې څخه د میدان وردګو د ولایت پر مقام او اداري پلاوي سربېره د نشه يي توکو سره د مبارزې وزیر حبیب الله قادري، د عدلیې د وزارت مرستیال محمد قاسم هاشمزي، د جمهوری ریاست د حفظ او مراقبت رئیس انجنیر محمد حسن نواب، د پژواک خبري اژانس مشر دانش کروخېل، د شمشاد د تلویزیون رئیس عبدالواحد نظري، د کابل د ښاروالۍ مرستیال غرزي خواخوږي، د ژورنالیستانو د نړیوال مرکز CIG مشر رحیم الله سمندر، د هېواد نامتو لیکوال استاد محمداصف صمیم، د هېواد نازکخیال شاعر محمد صدیق پسرلي، د ویسا ورځپاڼې مسوول مدیر محمد زبیر شفیقي، د یوناما، ملګرو ملتونو، ایساف، د امریکا د سفارت، ناټو او په میدان وردګو کې د ترکیې د بیا رغونې د ولایتي ډلې ځینو استازو هم ونډه اخیستې وه.

سربېره پر دې غونډې ته د پلازمېنې کابل او د میدان وردګو له فرهنګي ټولنو او عامو وګړو څخه علاوه له ننګرهار، لغمان، کونړ، غزني، زابل، خوست، پکتیا، پکتیکا، لوګر، کندهار، هلمند، کندوز، بغلان، مزارشریف، بامیان او یو شمېر نورو ولایتونو څخه زیاتو مینه والو ګډون کړی وو چې د پژواک د خبري اژانس او ازادۍ د راډیو د راپوروونو په بنسټ يې شمېر زرګونو کسانو ته رسېده او مشاعرې ته يې ځانګړې ښکلا وربخښلې وه.

غونډه د سهار په نهو بجو او دېرشو دقیقو د قرآن عظیم الشان د څو مبارکو آیتونو په تلاوت او ملي سرود په اورولو سره پیل شوه. د پرانیستونکې وینا په ترڅ کې د میدان وردګو والي ښاغلي عبدالجبار نعیمي راغلو مېلمنو او د منې ګل مشاعرې ټولو ګډونوالو ته ښه راغلاست ووایه او د منې ګل مشاعره يې د سیمې د خلکو تر منځ د یووالي او د هېواد د وګړو تر منځ د ارتباط او پېژندنې تر ټولو غوره کړۍ وګڼله او دغه بې مثاله نوښت يې په هڅوونکو ټکو کې وستایه. د میدان وردګو د ولایت مقام همدارنګه د خپلې وینا په ترڅ کې هغو پرمختګونو ته لنډه اشاره وکړه چې په دې وروستیو وختونو او د ژوند په مختلفو ساحو کې د دې ولایت د وګړو په برخه شوي دي. نعیمي د هېواد ریښتنی اتل ستر غازي محمدجان خان تاریخي اتلولي په ځانګړې

(c) ketabton.com: The Digital Library

توګه یاده کړه چې د هېواد په یوه حساس پړاو کې یې د بهرني تاړاک په وړاندې د افغانانو د ملي پاڅون مشري په غاړه درلوده او هېواد ته یې نه هېرېدونکي خدمتونه کړي دي. نعیمي زیاته کړه چې د میدان وردګو د ولایت مرکز میدان ښار یو سړک او د اوسېدلو د کورونو یوه نوې مېنه یا ښارګوټی یې د ستر غازي محمدجان خان په نوم نومولي دي. نوموړي د خپلې وینا په ترڅ کې د کرنې د پخواني وزیر ارواښاد ډاکټر صاحب عبدالوکیل یادونه هم وکړه چې د هېواد او سیمې په کرنیزه سمسورتیا او د باغونو په رواجولو کې یې لویه ونډه تر سره کړې او نوموړی یې د هېواد یو غوره خدمتګار و ګاڼه.

د میدان وردګو د ولایت د مقام تر وینا وروسته د همدې ولایت د هغو کلتوري ټولنو نومونه یاد شول، چې د منې ګل د مشاعرې په هکله یې پیغامونه رالېږلي وو، چې په دې ټولنو کې د جغتو مدني او کلتوري بهیر، دریځ کلتوري ټولنه، میدان ځوانانو ټولنه، چک ادبي ټولنه، لمر ټولنه، ګوربت ټولنه او عهد ټولنه نومونه د یادولو وړ دي. د پیغامونو له اورېدو وروسته مشاعره پیل شوه چې غونډې ته د هېواد زیاتو شاعرانو خپل شعرونه او نظمونه په داسې ماحول کې واورول چې د حاضرینو تودو چکچکو او ولولو بدرګه کول. همدارنګه په نوموړې مشاعره کې ترنم ته هم ونډه ورکړل شوې وه چې د هېواد څو شاعرانو خپل نظمونه د ترنم په ژبه وړاندې کړل، خو له دې ټولو څخه د هېواد د خوږ ژبي شاعر سراجي صاحب ترنم د غونډې د ګډونوالو له خوا په مسلسلو چکچکو او تودو ولولو بدرګه شو، چې مشاعرې ته یې نه هېرېدونکی رنګ وربخښلی و.

د ولسي نظمونو په ترڅ کې د چک ولسوالۍ د اوسیدونکي او ولسي شاعر ښاغلي غمګین صاحب شعر د غونډې د ګډونوالو د مسلسلو ولولو وړ وګرځېده، چې په حکومتي چارواکو باندې یې د شعر په ژبه نیوکې کړې وې او هغوی یې د چارو غوره اجرا ته رابللي وو. همدارنګه د نوموړي له نظم څخه په مشاعره کې د بیان د ازادۍ د اصل د رعایت یو ښه تصویر څلېده، چې حکومتي چارواکو د نوموړي کلام په ژور دقت سره اورېده او هېڅ راز منفي عکس العمل د هېچا له خوا نه تر سترګو کېده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې خبرې يادونه هم اړينه ده چې د مشاعرې په ترڅ کې د رښتينې ډيموکراسۍ اصل په بشپړه توګه رعايت شوی و او يو زيات شمېر داسې شعرونه د هېواد د شاعرانو له خوا ولوستل شول، چې په روانو حالاتو او د حکومتي چارواکو په کړو وړو باندې له ګڼو او هراړخيزو نيوکو څخه ډک وو، خو د بيان د ازادۍ يوه داسې ښه په مجلس باندې حاکمه وه چې د غونډې د ټولو ګډونوالو د خوښۍ وګرځېد.

په دې لړ کې د ترانو د ټيمونو هم کمی نه وو او د شعرونو په منځ منځ کې به هغو ترانو ته ځای ورکول کېده چې د ميدان وردګو ولايت د ښوونځيو، لېسو او مدرسو ټيمونو په دې هکله برابرې کړې وې، چې په دې لړ کې د چک د دارالايتام، د شهادت د ديني مدرسې، د رستم خېلو د ښوونځي، د حضرت عمر فاروق د لېسې، د خالد بن وليد د ليسې او آب بهران د شهيدانو د ښوونځي د ترانو ټيمونو خپلې ترانې ولوستې، چې نوموړي ټيمونه د ځينو ولايتي چارواکو له خوا په نغدي ډاليو ونازول شو .

د مشاعرې له لومړۍ نيمايي برخې څخه وروسته د هېواد وتلي ليکوال، اديب او شاعر استاد محمداصف صميم ته بلنه ورکړل شوه، چې د خپلې خوږې وينا په وسيله د منې ګل مشاعرې ته نوره ښکلا هم ور وبخښي.

استاد صميم دغه راز غونډې د هېواد د خلکو د يووالي، پرمختګ، تجربو د شريکولو، هر اړخيزې پېژندنې او ښېرازۍ په لاره کې يو مثبت ګام وګاڼه چې له ننګرهاره تر کندهاره، له ميدان وردګو تر کندوزه او له بغلانه تر خوست او پکتيا پورې د هېواد په ګوټ ګوټ کې دايرېږي او د ميدان وردګو والي يې په دې لړ کې د يوه هڅاند شخصيت په توګه ياد کړ.

استاد صميم د منې ګل په مشاعره کې د بيان ازادي د وخت يوه لويه لاسته راړونه وګڼله چې د هېواد کلتوري يون په بشپړې ازادۍ سره خپل کلام پرته له کومې وېرې او سانسور څخه د چارواکو په مخ کې بيانوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنګه استاد صمیم زموږ د هیواد د خلکو او چارواکو هغه دود ته ګوتنیونه وکړه چې خپلې چارې په خپل وخت سر ته نه رسیږي، بلل شوي کسان په خپل وخت غونډو ته نه راځي او زموږ مجلسونه په خپل ټاکلي وخت تدویر نه مومي، چې د نوموړي په خبرو کې د وخت اهمیت ته اشاره وه چې مراعات یې باید وشي او زموږ هیوادوال یې په ګټورو څېزونو تېر کړي.

وروسته د میدان وردګو والي ښاغلي عبدالجبار نعیمي د هغو د مثبتو کړنو له کبله د میدان وردګو د ولس او ځینو ټولنو له لوري په یو شمېر مډالونو او ستاینلیکونو وویاړل شو، چې په لاندې ډول دي:

د ژورنالیستانو د دفاع د کمېټې مډال چې د همدې کمېټې د مشرتابه پلاوي د غړي ښاغلي فضل ربي وردګ له خوا د میدان وردګو والي ته ډالۍ شو.

د ګوربت په نامه جوړ شوی مډال چې د میدان وردګو د ولس له خوا د همدې ولایت مقام ته د نوموړي د غوره خدمتونو له کبله ډالۍ شو او د سیمې د یوه سپین ږیري حاجي فتح محمد په لاس هغه ته ورکړل شو.

د پژواک خبري اژانس ستاینلیک چې د همدې اژانس د رئیس ښاغلي دانش کروخېل له خوا د میدان وردګو د ولایت مقام ته ډالۍ شو.

باید وویل شي چې یو شمېر ستاینلیکونه د ویسا د ورځپاڼې د مسوول مدیر ښاغلي محمد زبیر شفیقي له خوا هم په هغو کسانو باندې وویشل شول چې د منې ګل د مشاعرې په بنسټ ایښودلو کې یې مثبت رول ادا کړی، چې زیاترو کسانو یې د سږ کال په مشاعره کې ګډون هم نه درلود.

د منې ګل مشاعره د غرمې له ډوډۍ او د ولایت د ودانۍ د مخې په پارک کې د ارواښاد ډاکټر صاحب عبدالوکیل د یادګاري ځلي د بنسټ د ډبرې د ایښودلو تر مراسمو وروسته د ماسپښین په درېیو بجو پای ته ورسېده. د منې ګل د مشاعرې ویندویان هر یو ګل آغا احمدي، نذیراحمد نذیر، محب الله

(c) ketabton.com: The Digital Library

منیب او هوډمن وو او د مشاعرې د مجلس مرستندیه کمېټه له همت الله امین زي، عبدالودود پښتونځار، مطیع الله اباسین او عبدالله شېرزي څخه تشکیل شوې وه.

د منې ګل د دویزې مشاعرې په ویاړ د هېواد له ګوټ ګوټ څخه یو شمېر فرهنګي ټولنو، ادبي بهیرونو او د ژورنالیستانو کمېټو او انفرادي اشخاصو هم خپل پیغامونه رالیږلي وو، چې نومونه یې په لاندې ډول دي:

د ننګرهار ادبي بهیر، خوست خپلواکه ادبي ټولنه، لغمان ادبي بهیر او د ژورنالیستانو ټولنه، رڼا کلتوري مرکز، د تخار ولایت د سرحدي ځواکونو مشر تورنجنرال عبدالظاهر قدیر، د لغمان والي محترم محمد ګلاب منګل، د ختیځ زون د ژورنالیستانو د دفاع کمېټه، د خوست د فرهنګیانو خپلواکه ټولنه، د لغمان د خپلواکو ژورنالیستانو ټولنه، د ژورنالیستانو د دفاع کمېټه، د ژورنالیستانو خپلواکه ټولنه او د افغانستان د ځوانانو نړیوالې ټولنې خپل پیغامونه د منې ګل مشاعرې ته رالیږلي وو.

د مشاعرې په لړ کې د میدان وردګو د ولایت د مقام له خوا د هغو شعرونو د ټولګې د چاپ ژمنه وشوه، چې د هېواد له ګوټ ګوټ څخه راغلو شاعرانو د منې ګل د مشاعرې په ترڅ کې ولوستل.

د دې خبرې یادونه هم ضروري ده چې د منې ګل له مشاعرې څخه د مخه د غزل شپه هم د میدان وردګو د ولایت په مرکز میدان ښار کې ونمانځل شوه، چې مشاعرې ته راغلو زیات شمېر مېلمنو او کوربنو شاعرانو خپل نظمونه، غزلې او شعرونه په کې ولوستل او د ولایت مقام او نور چارواکي د شپې تر ډېره وخته پورې له راغلو مېلمنو سره یو ځای د غزل شپې په مجلس کې ناست وو.

باید وویل شي چې منې ګل د لومړنی کال د دودیزې کلنۍ مشاعرې لګښتونه د دې ولایت د مقام او ایشیا فونډېشن موسسې له خوا برابر شوي وو، چې مننه او کورودانی ورته وایو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم- ادبي، فرهنګي او علمي چاپ شوي اثار

د میدان وردګو ولایت د مقام فرهنګی کمېټې تراوسه پورې ۳۵ بېلا بېل علمي، هنري او شعري کتابونه په خپل مالي لګښت طرحه، کمپوز، ډېزان او چاپ کړي دي، چې د فرهنګ او ادب په برخه کې د هېواد په کچه بې ساری پرمختګ دی، چې راتلونکی تاریخ او فرهنګی کړۍ به پرې وویاړي. په چاپ شوو کتابونو کې داسې کتابونه هم شته چې د کمیت له پلوه پرې د ډېرو کتابونو لګښت راغلی، چې په واقعی توګه داسې کتابونه دي، چې د پښتو ادب، سیاست او فرهنګ د بډاینې په برخه کې یې ساری نه لیدل کېږي. د استاد صدیق پسرلي کلیات او اروانباد ګل پاچا الفت نثری کلیاتو څخه د بېلګې په توګه یادونه کوو، چې دواړه کلیات په داسې صحافت او ښکلې بڼه چاپ شوي چې د اطلاعاتو او فرهنګ وزارت د مرستیال پوهنمل غلام نبي فراهی په وینا: ((د غزلبڼ کتاب په کتو ما فکر وکړ چې څو کتابونه شاید سر په سر ایښي وي، خو داسې فکر مې نه کاوه چې دا دې یو کتاب وي، خو ماشاءالله دا د غزلونو داسې بڼ دی، چې کولی شی پښتو ژبه د غزل په برخه کې له نورو کتابونو سره سیاله کړي)).

لیکوال زبیر شفیقي یې بیا په اړه وایي: ((کله به چې موږ بهرنیو هېوادونو څخه د لیدنې پرمهال داسې کتابونه لیدل چې په لیدو به یې د هغې ژبې بډاینه موږ ته ښودل کېده، خو اوس له نېکه مرغه د الفت نثري کلیاتو او غزلبڼ کتابونو په چاپ سره پښتو ژبه د نورو ژبو سیاله کړه)).

د نړیوال شهکار(جګړه او سوله) اثر پښتو چاپ شوي:

د بهرنیو چارو وزارت د ستوري په ماڼۍ کې د نړیوال شهکار اثر د جګړې او سولې کتاب د پښتو ژباړې د کتاب په ویاړ غونډه وشوه، چې په دې غونډه کې د دې وزارت سیاسي مرستیال جاوېد لوین او د میدان وردګو پخواني والي محمدحلیم فدایي سربېره یو شمېر ادبپوهانو، لیکوالانو، ژورنالیستانو او د پښتو ادب نږدې (۱۷۵) تنو مینه والو برخه اخیستې وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګډونوالو ته د بهرنیو چارو وزارت د ستراتیژیکو مطالعاتو رییس (ډاکټر فرامرز تمنا) له خوا د ښه راغلاست ویلو ترڅنګ نوموړي د دکتور لطیف بهاند د هڅو او نه ستړي کېدونکو هلو ځلو ستاینه وکړه.

وریسې د دې وزارت سیاسي مرستیال جاوېد لودین دغه نړیوال شهکار په دیپلوماتیک بهیر کې د پیاوړتیا او په ځانګړي ډول په ادبیاتو کې د لطیف بهاند د کلونو کلونو زحمتونو هغه ستره پانګه وبلله، چې د میدان وردګو د پخواني فرهنګپال والي محمدحلیم فدایي په مالي لګښت او هڅو تر لوستونکو ورسېده.

جاوېد لودین اندېښنه څرګنده کړه چې اوس هم په افغاني ټولنه کې د کتاب د لوست او د کتاب اخیستلو فرهنګ هماغسې د رکود په حالت کې دی، چې له امله یې د لیکوالو او ژباړونکو زحمتونه ژر تر خلکو په لیکلې بڼه او د کتاب په شکل نه رسیږي، خو داسې د فدایي صیب په څېر فرهنګي ستې دکتاب ارزښت ته په کتو د کتاب چاپ ته اوږه ورکوي او تر خلکو یې وړیا رسوي.

غونډې د دغه نړیوال شهکار (جګړې او سولې) اثر چاپوونکي او میدان وردګو پخواني فرهنګپال والي، چې تراوسه یې د خپل ماموریت په څلورو کلونو کې د پښتو ادب د بډاینې په موخه (۴۴) بېلابېل فرهنګي اثار چاپ کړي او تر خلکو یې رسولي دي، وویل: ((د جګړې او سولې د نړیوال شهکار د ناول ژباړه د فرهنګي دیپلوماسی او افغان ادب په ډګر کې یو اساسي لومړی قدم دی، که غواړو چې ټولنه مو له نورو زده کړه وکړي، د هغوی د ترقي او زوال اصلي لاملونه معلوم کړو، د نورو مهمو کتابونو ژباړه زموږ ملي ژبو ته وړاندیزوم. په دغې تګلاره کې زموږ لپاره دا اړینه ده، چې له عقلانیت سره معنویت هم له نظره ونه غورځوو، او دا کېدای شي زموږ د داخلي او خارجي سیاستونو نه بېلېدونکي توکي وي. علم، عقلانیت، معنویت، عدم تشدد، سوله ییزه مبارزه، پرمختګ، اخلاق، قانونیت او عدالت چې د (توحید، نبوت او اخرت) په اصولو ولاړ و، ولې ځپل شوي، کمزوري شوي او حتی د دې معکوسې تګلارې مو خپلې کړې دي)).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جګړې او سولې د نړيوال شهکار د ليکونکي تولستوي او ژباړونکي لطيف بهاند د هڅو په اړه د علومو اکاډمۍ غړي سليمان لايق په خپله ليکلي اوږده مقاله کې وويل: ((تولستوی د ټولنې ناخوالو او په هغه وخت کې د جنګونو او سولې اهميت ته په کتو دغه مرغلرې په شپږو کلونو کې د کتاب په بڼه راټولې کړي، چې بيا وروسته دغه کتاب د نړۍ په لسګونو ژبو وژباړل شو، چې له نېکه مرغه اوس د تکړه مبارز دکتور لطيف بهاند په هڅو په نژدې (۱۰) کلونو کې پښتو ژبې ته وژباړل شو، خو د ميدان وردګو ولايت مقام په مالي لګښت له نېکه مرغه چاپ شو، چې نن يې موږ او تاسو د دغې پرتمينې غونډې ګډونوال او شاهدان يو)).

د دري ژبې تکړه ليکوال رهنورد زرياب صيب په خپلو خبرو کې د لطيف بهاند هڅې وستايلې او ويې وويل، چې پښتو ژبې ته د دغه مهم اثر ژباړه موږ ته دا راښيي چې اوسمهال پښتانه ليکوال د دې ژبې د بډاينې لپاره د نړۍ ډېر مشهور لوی لوی اثار چې کلونه کلونه وخت ته اړتيا لري، ژباړي او د هغوی تجربې او اندونه خپلې ټولنې ته رسولی شي. نوموړي زياته کړه: په څلورو ټوکونو او په (۲۷۰۰) مخونو کې په ښه کاغذ او ډبلې رنګه پوښتۍ کې د دې اثر چاپول هم څه اسانه کار نه دی، بلکې دا کار د ښاغلي فدايي هغه فرهنګپالنه موږ ته راښيي چې خپل ادب سره يې لري او په عمل کې يې پالي.

د ملي راډيو تلويزيون مشر او تکړه ليکوال زرين انځور وويل: د لطيف بهاند هڅاند او کلک هوډ زموږ ټولې فرضيې ناکامې کړې، ځکه هغه وخت چې لطيف بهاند د دغه اثار په ژباړه پيل وکړ، نو ما هماغه وخت وويل چې د دغه ستر کتاب ژباړه د بهاند له حوصلې او بوختياوو څخه لوړه ده، نو ځکه مې ډاکټر جنبش ته د دغه کتاب د ژباړې په اړه سلا ورکړه، خو نن بهاند صيب په عمل کې ثابته کړه چې د دې ستر نړيوال اثر برعلاوه نور داسې اثار هم خپلې ژبې ته ژباړلی شي.

نوموړي هم په خپل وار سره د ښاغلي فدايي د فرهنګي هڅو ستاينه وکړه او د پښتو په ادب کې د (۴۴) علمي کتابونو چاپول يې يوه ستره لاسته راوړنه ياده کړه، خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

هیله یې وکړه، چې د کتابونو د چاپ دغه لړۍ ته باید نورو فرهنګي ملګرو په مټ دوام ورکړل شي.

د علومو اکاډمۍ غړي نبي صلاحي هم په خپلو خبرو کې د دغه مهم او ستر اثر ژباړه او چاپ د پښتو ادب په فرهنګ او بډاینه کې یو مهم ګام وباله او د کتاب د ژباړې په دغه اوږده او د ستونزو ډکه لاره کې یې د ښاغلي بهاند کلک هوډ وستایه.

په پای کې د دغه مهم نړیوال شهکار ژباړن دکتور لطیف بهاند له هغو ټولو کسانو څخه مننه او ستاینه وکړه، چې د کتاب د ژباړې په چارو کې یې ورسره مرسته کړې، د ده لاسنیوی یې کړی او ان ځینې وخت یې پرې نیوکې هم کړې دي، خو بهاند خپلې خبرې د ښه ثبوت لپاره د جګړې او سولې د فلم لومړۍ خبره کوي چې وایي: (د نړۍ ډېر ستر کارونه د ساده قدم نه پیلیږي) او ما هم دغه ژباړه له ساده قدم نه پیل کړه.

ښاغلي بهاند وویل: د دغه نړیوال اثر خوند په روسي ژبه کې شاید تر هرې ژبې زیات وي، ځکه لیکوال یې روسی دی او پښتو ژباړه یې هم شاید ټول خوندونه له ځان سره ونه لري، خو بیا هم ما هڅه کړې خپلې ټولنې ته یې په خپله ژبه وړاندې کړم.

بهاند له ټولو لیکوالو او فرهنګي کړیو او راغلو ګډونوالو څخه مننه وکړه، چې د مخکتنې په نوم جوړې شوې غونډه کې یې ګډون کړی، نوموړي د میدان وردګو د پخواني والي او فرهنګپال شخص محمدحلیم فدایي او د ده له کاري ټیم نه ځانګړې مننه وکړه، چې د دغه مهم اثر چاپ مالي لګښت ته یې اوږه ورکړه او د دوی په هلوځلو دغه کتاب د لوستونکو لاسونو ته ورسېد.

د غونډې په پای کې په راغلو ګډونوالو باندې دغه مهم اثر وویشل شو.

د یادونې وړ ده چې جګړه او سوله کتاب نږدې په (۲۷۰۰) مخونو کې په ښه کاغذ او ډبله پښتی په څلورو برخو کې د زرو ټوکو په شمېر په عالي کیفیت د میدان وردګو ولایت د پخواني والي او فرهنګپال شخصیت محمد حلیم فدایي په هڅو د دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولایت مقام په مالي لګښت او د مومند خپرندویې ټولنې په تخنیکي مرسته چاپ شوی دی.

دا استاد صدیق پسرلي غزلبڼ وغوړیده پر کتاب تبصره

غزلبڼ چاپولو له د کابل په «ستار هوټل» کې د هېواد د نوماند غزلبول استاد محمد صدیق پسرلي د غزلونو ټولګې «غزلبڼ» مخکتنه وه، چې په لسګونو د شعر او ادب مینه والو او لیکوالانو په کې برخه واخیسته.

په دې غونډه کې چې د میدان وردګو پخواني والي حلیم فدایي له خوا جوړه شوې وه، د استاد صدیق پسرلي پر شعر او هنر په زړه پورې خبرې وشوې، نورالحبیب نثار، سالک او استاد حبیب الله رفیع د ښاغلي شاعر د غزلبڼ د شعري ښکلا او ځانګړتیاوو په باب لیکنې واورولې، چې د استاد پسرلي د غزلونو د ارزښتونو، سبک او ځانګړتیاوو په اړه یې تفصیلي رڼا پرې اچولې وه.

د ملي راډیو تلویزیون مشر نقاد او د پاخه قلم خاوند محمد زرین انځور، استاد پسرلی د عصر ستر او استازی غزلبول وباله. ښاغلي نثار له اطلاعاتو او فرهنګ وزارت نه وغوښتل چې استاد پسرلي ته د «ملک الشعرا» لقب ورکړي، چې په رښتیا یې حقدار دی.

استاد پسرلي تر نیمې پېړۍ زیات عمر له شعر په تېره غزل سره په مراقبه او مشاهده کې تېر کړی او غزل یې د خوړلني او معنا دواړو له اړخه کمال ته رسېدلی دی.

د استاد پسرلي په «غزلبڼ» کې د ده ۱۱۵۶ غزلې راټولې شوي، چې زرګونه بیتونه جوړوي او دا د کمیت او کیفیت دواړو له اړخه د پښتو شاعرۍ په تېره د پښتو غزل ډېره ویاړمنه برخه جوړوي.

د یادونې وړ ده چې استاد پسرلی د کندوز په چارد‌ره کې زیږېدلی او اصلاً د غزني اوسېدونکی دی. پر هېواد د سره پوځ له یرغل وروسته پېښور ته کډوال شو او هلته یې د «سپیدې» مجلې له خپراوي سره یو ادبي غورځنګ پیل کړ، چې وروسته د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادبي بهیر په اونیزو منظمو غونډو کې په یوه لوی ادبي حرکت بدل شو چې په لسګونو ځوانانو یې د نثر او نظم ډګر ته راوایستل.

د استاد پسرلي «غزلبڼ» د میدان وردګو ولایت مقام له خوا په لویه کچه په ښکلي سپین کاغذ او غوره پښتۍ چاپ او د شعر او ادب مینه والو ته ډالۍ شوی دی.

د الفت نثري کلیات

د استاد الفت د هنري نثرونو لویه او بشپړه مجموعه (لومړی او دویم ټوک) دي، چې د الفت نثري کلیات نومېږي، په ۱۳۸۹لمریز کال کې د میدان وردګو ولایت د مقام له خوا د زرو ټوکونو په شمېر اسد دانش په چاپځی کې په ښکلې کچه او بڼه چاپ او خپره شوې ده. دغه کتاب د هېواد د مشر استاد او څېړونکي پوهنمل عبد الخالق رشید اوسیاسی څېړونکي او لیکوال ښاغلي محمد زبیر شفیقی په لنډو ارزوونکو لیکنو پسې د لیکوال او شاعر د کابل پوهنتون استاد پوهنمل محمد اسمعیل یون په اوږدې سریزې سره پیل شوی دی. د یاد کتاب لومړی او دویم ټوک یو ځای په ۷۶۲ مخونو کې د ښاغلي استاد یون صیب او عبدالرحیم بختانی له خوا راغونډ شوي دي. د کتاب په پیل کې د یون صیب له خوا د استاد الفت د ژوند او اثارو په هکله رڼا اچول شوې ده.

افغاني اوسنۍ رسنۍ

دغه اثر د خوږ ژبي شاعر، لیکوال، سیاستوال، هنرپال او ویناوال ښاغلي استاد پوهندوی محمد اسمعیل یون د ماسترۍ دورې تېزس دی، چې د ۱۳۸۰-۱۳۸۷ کلونو رسنۍ په کې څېړل شوي، لارښود استاد یې پوهنوال محمدصابر خویشکی دي، پوهنوال دوکتور عبدالخالق رشید یوه لنډه یادونه وربانديې کښلې ده، نوموړی کتاب په ۱۳۸۷ ل کال په غبرګولي میاشت کې د زرو ټوکونو په شمېر خپور شوی دی. کتاب په ۲۰۹ مخونو کې د یون کلتوري یون خپرندویې ټولنې له خوا د میدان وردګو ولایت د مقام په مالي ملاتړ چاپ او خپور شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تصوف او ادب

یاد اثر د کابل پوهنتون د یوه ځوان لیکوال، څېړونکي، ژباړن او شاعر پوهیالي اجمل ښکلي دی او په ۱۳۸۹ لمریز کال د میدان وردګو ولایت مقام په مالي لګښت د منهې ګل د لسمې دودیزې مشاعرې په ویاړ د زرو ټوکونو په شمېر چاپ او خپور شوی دی. د کتاب په پیل کې د پښتو ژبې د پیاوړي څېړونکې، شاعر او لیکوال استاد محمداصف صمیم او تکړه لیکوال او ژورنالست پوهندوی استاد فضل ولي (ناګار) نمانځنې راغلې دي. ښاغلی ښکلی د هېواد د یو څو هغو څېړونکو له ډلې څخه دی، چې کار یې په څېړنه او هنر کې د اوسنیو غوښتنو تر پولې تر ډېره برېدې بریښي. دغه اثر په ۸۹ مخونو کې د تصوف تعریفونه، ډولونه، ارزښت، تاریخ، له اسلام پرته تصوفی ډلې او مشهور تصوفي ښوونځي او داسې نور موضوعات د تصوف په هکله تشریح کړي دي. د کتاب په پښتۍ د لیکوال د چاپ شوو اثارو نوموونه هم لیکل شوي دي.

د کریملین په زړه کې

د کریملین په زړه کې (د مسکو یونلیک) د یو بل ځوان پښتون لیکوال او شاعر استاد پوهندوی محمد اسمعیل یون اثر دی، چې په ۱۳۸۹ ل کال د یون کلتوری یون په نوم د اړوندې ټولنې له خوا د میدان وردګو ولایت مقام په مالي سمبالتیا د زرو ټوکونو په شمېر چاپ او خپور شوی دی. د کتاب په پیل کې د پښتو ژبې د پیاوړي شاعر او لیکوال ښاغلي ډاکټر شېرحسن حسن او تکړه لیکوال او ژورنالست محمدطاهر کاڼي لیکنې راغلې دي. ښاغلی یون د مسکو ښار داسې را پېژني، لکه چې موږ هم له یون سره په دغه سفر کې ملګرتیا کړې وي او هغه ځای مو په خپلو سترګو لیدلی وي، چې دا د لیکوال هنریت موږ ته را په ګوته کوي. دا ډول هنر د اوسنیو غوښتنو تر پولې تر ډېره برېدې بریښي. دغه یونلیک په ۳۱۱ مخونو کې له رنګه انځورونو سره یو ځای د ښاغلي وفاءالرحمن وفا له خوا د لیکوال په لنډ ژوند لیک سره پای ته رسېدلی دی.

هنداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

هنداره د هېواد د پياوړي ليکوال او تاريخپوه استاد حبيب الله رفيع اثر دی، چې موضوع يې د ټولنې د پخوانۍ او معاصرې ټکنالوجۍ ترمنځ توپير او تدريجي پرمختګ دی، چې انسانانو د خپل ژوند د پرمختګ له پاره خپل فکر څه ډول په کار اچولی او څومره اسانتاوې يې رامنځ ته کړې دي. نوموړی کتاب په خپله منځپانګه کې څو ځای رنګه عکسونه هم لري، چې د مطلب د ښه وضاحت له پاره له کتاب سره چاپ شوی، چې په زړه پورې دی او په خپله رنګينه ښکلا کې د افغانستان د تاريخ ځينې برخې په ښه خوله د لوستونکو مخې ته ږدي. دغه کتاب دولس لوی عنوانونه او ۱۵۱ مخونه لري، چې په افغان مسلکي مطبعه کې د ۱۰۰۰ټوکه په تعداد د ميدان وردګو ولايت مقام په مالي لګښت چاپ شوی دی.

د پنځاګون تر څنډو

د پنځاګون تر څنډو (د واشنګټن علمي يونليک) د ځوان شاعر او ليکوال پوهندوی استاد محمد اسمعيل يون اثر دی، چې په ۱۳۸۷لمريز کال د يون کلتوري بهير له خوا چې مالي لګښت يې د ميدان وردګو ولايت مقام له خوا ورکړل شوی، د اسد دانش په چاپخونه کې د ۱۰۰۰ ټوکو په شمېر چاپ شوی دی، په ۳۰۰ مخونو کې يې چاپ شوی دی.

د غزلبڼ شاعر

دا د هغو بېلا بېلو سياستوالو، شاعرانو ، ليکوالو او روښانفکرانو د مقالو او ليکنو ګڼه کتاب دی، چې د غزلبڼ کتاب په اړه يې په کې خپل نظريات وړاندې کړي دي. دغه کتاب د ځوان شاعر، ليکوال ښاغلي ادم خان سيرت له خوا راټول، تدوين او ترتيب شوی دی. دغه کتاب سريزه په خپله د کتاب ليکوال کښلې ، دا اثر۱۵۲ مخونه لري او په ۱۳۹۱لمريز کال کې د ميدان وردګو ولايت د مقام د فرهنګي ټولنې له خوا د زرو ټوکو په شمېر چاپ او خپور شوی دی.

په کور يو لېونی

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا د میدان په شنو درو، له منو ډکو باغونو، په دنګو دنګو چنارونو او یخچالینو اوبو باندې د هغه مین شاعر، ژورنالیست او لیکوال ښاغلي محمد انور وفا سمندر ناول دی، چې د ژوند په کاروان کې یې لوړ او جادوګر هنر پخه ملتیا کوي. دغه لوړ هنري اثر په ۱۳۸۸ل کال د لومړي ځل لپاره د زرو ټوکو په شمېر چاپ او خپور شوی دی. د «په کور یو لېونی» ناول په ۲۸۵ مخونو کې او ۲۴ برخې لري. پر یاد اثر سریزه ځوان لیکوال او خوږ ژبي شاعر ښاغلي نورمحمد لاهو له خوا لیکل شوې، خو له سریزې سربېره د افغانستان نصاب د پراختیا او درسي کتابونو علمي –مسلکي غړی ښاغلي محمد عزیز تحریک له خوا هم په یادونه په کې شوې ده. په کور یو لېونی سرلیک لاندې ناول د میدان وردګو ولایت د مقام په مالي لګښت چاپ شوی دی.

محمد ارسلان سلیمي د هېواد پیاوړې څېره:

محمدارسلان سلیمي هغه اثر نوم دی، چې د تکړه لیکوال ګل اغا احمدي وردګ له خوا لیکل شوی دی، سریزه وړباندې محمد حامد حلیمي لیکلې، تکړه لیکوال علم ګل سحر هم وړباندې لنډې خبرې کړي دي، امین الله عادل او غلام ولي نوري خپل نظریات وړباندې لیکلي دي.

نوموړی کتاب د منې ګل د نهمې دودیزې مشاعرې په ویاړ، د میدان وردګو ولایت مقام په مالي لګښت، چې ۱۷۳مخونه لري، د ۱۰۰۰ټوکونو په شمېر د اسد دانش مطبعه کې چاپ شوی دی. چې د پښتو ادب د ستر خدمتګار اروښاد محمد ارسلان سلیمي ژوند لیک دی چې د خپل ویاړلي ژوند تر پایه یې د افغانستان د خلکو خدمت په ډېر اخلاص، صداقت او ایمانداری سره وکړ او د هېواد د معاصرې ښوونې او کلتوري نوښتونو د بنسټ ایښودونکی، زیارکښ او مخکښ مشر ګڼل کیږي.

فلسفه:

فلسفه د ځوان لیکوال ښاغلي محب الله زغم اثر دی، چې د ماشومانو له پاره یې نهه کیسې او پنځه طنزونه په کې لیکلي دي. ژبه یې خوږه، روانه او له تلوسې ډکه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوموړی کتاب هم منې ګل د نهمې دودیزې مشاعرې په ویاړ، د میدان وردګو ولایت مقام په مالي لګښت په ۷۶ مخونه کې چاپ شوی دی. نوموړی اثر استاد اسد الله غضنفر ته ډالۍ شوی، چې د ماشومانو د ادب په لاره کې یوه لویه لاسته راوړنه ګڼل کیږي.

د بدیع فن او پښتو شاعري:

دا کتاب د تکړه څېړونکي او لیکوال پوهنیار استاد محمد ابراهیم همکار اثر دی. نوموړی اثر یې د ارواښاد پوهاند عبدالشکور رشاد او عبدالرووف بېنوا پاکو ارواحو ته ډالۍ کړی دی. دا کتاب د میدان وردګو ولایت مقام په مالي لګښت په ۱۳۸۸لمریز کال د زرو ټوکونو په شمېر په ښکلې کچه او بڼه چاپ او خپور شوی دی. دغه کتاب د مشر استاد او څېړونکي محمداصف صمیم او پوهنیار سیدغني غني له خوا په اوږدې سریزې پیل شوی دی. یاد کتاب چې د منې ګل د نهمې دودیزې مشاعرې په ویاړ چاپ شوی، په ۲۲۶ مخونو او اتو څپرکو درلوونکی دی.

اتمه منې ګل مشاعره

اتمه منې ګل مشاعره د ځوان لیکوال او خوږ ژبي شاعر ښاغلي عبدالودود پښتونځار د اتمې منې ګل مشاعرې بشپړ راپور دی، د لیکوال ښاغلي ګل اغا احمدي وردګ له لنډې لیکنې وروسته سریزه د کتاب د لیکوال له خوا لیکل شوې ده، دا کتاب په ۱۳۸۷لمریز کال د اسد دانش مطبعې د تخنیکي څانګې له خوا د ۱۰۰۰ ټوکو په شمېر د میدان وردګو ولایت مقام مطبوعاتی دفتر له خوا د منې ګل دودیزې مشاعرې په ویاړ په ۱۰۴مخونو کې چاپ او خپور شوی دی.

وروستی ساه

دا اثر د دې سیمې د یوه تنکي ځوان شاعر او لیکوال ښاغلي محمداصف عمر ناولګوټی دی، چې په ۱۳۸۸لمریز کال کې یې بشپړ کړی او په همدې کال د منې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګل د نهمې دوديزې مشاعرې په وياړ د ميدان وردګو ولايت مقام په مالي لګښت د ۱۰۰۰ ټوکو په شمېر خپور شوی دی. د کتاب په لومړيو دريو مخونو کې د ليکوال له خوا ډالۍ، مننليک او يوه وړه سريزه کښل شوې او ورپسې د ناول موضوع، چې غالبا د ليکوال مطلب به هغه لمبې وي چې د يوه افغان ځوان له زړه څخه د مينې پر مهال په خيالي ډول پورته کيږي، انځور ښيي، په۱۲۰ صفحو کې ځای شوې ده.

د پنجرې شاته

د ميدان د سيمې د ځوان شاعر او ليکوال او ژورناليست احمد تکل درېيم شعري جونګ دی، چې په۱۳۸۸لمريز کال د ميدان ورد ګو ولايت مقام په مالي لګښت د منې ګل د نهمې دوديزې مشاعرې په وياړ د دانش په خپرنځی کې د زرو په ټوکو چاپ شوی دی. پر دغه کتاب د ليکوال له خوا سريزه نه ده کښل شوې او په ۱۳۴ مخونو کې يې ۱۰۲ شعرونه ځای شوي دي، چې ډېری يې غزلونه دي او د نظمونو په ګڼون نور شعري ډولونه هم لري.

لرغونی افغانستان

لرغونی افغانستان د هېواد د نامتو لرغونپوه پوهنوال استاد رسول باوری د مقالو ټولګه ده، چې د افغانستان د لرغونو سيمو په هکله په زړه پورې معلومات لوستونکو ته په مخ کې ږدي.

ياد کتاب د ميدان وردګو ولايت مقام په مالي لګښت د منې ګل د نهمې دوديزې مشاعرې په وياړ، په۳۱۵مخونو کې په ۱۳۸۸لمريز کې د اسد دانش مطبعې له خوا په کابل کې چاپ شوی دی.

کاروان خبرې کوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

«کاروان خبرې کوي» د پیرمحمد کاروان د هنري خبرو، لیکنو او نظریو ټولګه ده چې د ښاغلي بازمحمد عابد سره راټولې کړې او د میدان وردګو ولایت مقام په مالي لګښت د منې ګل د نهمې دودیزې مشاعرې په ویاړ په ۱۳۸۸لمریز کال د کابل په نوې ښار کې د دانش خپروندویې ټولنې له خوا د ۱۰۰۰ ټوکو په شمېر چاپ او خپور شوی دی. د دغه کتاب په لومړیو دوو مخونو کې د راټولوونکي له خوا لنډه لیکنه راغلې او ورپسې په ۱۳۰ مخونو کې راغونډ شوي دي.

دراوی

دراوی په خیالونو کې تصویر جوړوونکی د ځوان شاعر او لیکوال ښاغلي ومان نیازي شعري ټولګه ده، دغه کتاب په ۱۳۹۱لمریز کال د میدان وردګو ولایت مقام په مالي لګښت د زرو ټوکو په شمېر چاپ او خپور شوی دی. د دغه کتاب په پیل کې د ښاغلي استاد محمد صدیق پسرلي په پنځو مخونو کې ارزوونکې خبرې شوې، ورپیسې ډاکټر بازمحمد ښادمن له خوا هم یوه لیکنه شوې، وروسته ځوان لیکوال او شاعر علم ګل سحر د کتاب لیکوال په لنډ انداز، خو په هنري بڼه لوستونکو ته ورپېژندلی دی. نوموړی کتاب په ۱۵۴ مخونو کې چاپ شوی دی.

د ښیښې زړه

دا اثر د شاعر او لیکوال محمدحسن حقیار لومړی شعري جونګ دی او په ۱۳۸۸لمریز کال د میدان ورد ګو ولایت مقام په مالي لګښت د منې ګل د نهمې دودیزې مشاعرې په ویاړ د دانش په خپرنځي کې د زرو ټوکونو په شمېر چاپ او خپور شوی دی. د کتاب په پیل کې د پښتو ژبې د پیاوړي څېړونکي او لیکوال استاد پوهاند عبدالشکور رشاد له خوا تقریظ لیکل شوی او داسې معلومیږي چې دا شعری ټولګه د ارواښاد پوهاند استاد رشاد له مړینې څخه دمخه چاپ ته چمتو وه. ښاغلی حقیار د هېواد د یو شو هغو شاعرانو له ډلې څخه دی، چې کار یې په شعري هنر کې د اوسنیو غوښتنو تر پولې تر ډېره نږدې بریښي. د دغې ټولګې په ۱۱۹ مخونو کې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظمونو، رباعي، څلوريزو په ګډون د حقيار ۱۱۰ شعرونه راغونډ شوي دي، خو ډېرى يې غزل دي. کتاب د ښاغلي حقيار په لنډ ژوند ليک سره پاى موندلى دى.

اندونه [ژورافکار]

د دې کتاب عربي نوم يې «النظرات» د مصر هېواد د نوموتي ليکوال استاد مصطفى لطفي منلوطي د لوړ ټولنيز فکر مجموعه ده، چې د پښتو ادب د هڅاند ليکوال او ادبپال ښاغلي امين الله عادل په پښتو ژبه ژباړلى دى، د ژباړن په سريزې سربېره استاد محمداصف صميم هم پرې سريزه کښلې ده. نوموړى کتاب په ۱۳۸۸لمريز کال د زرو ټوکو په شمېر د اسد دانش مطبعې له لوري د ميدان ورد ګو ولايت د مقام په مالي لګښت د منې ګل د نهمې دوديزې مشاعرې په وياړ چاپ او خپور شوى دى. دغه کتاب په ۱۴۹ مخونو کې ۳۸ په زړه پورې عنوانونه لري.

از آزادى بيان تا تروريزم

دغه کتاب د افغانستان د ښځينه فعالې غړې ليکوالې اغلې ليلا خرم د مقالو ټولګه ده، چې د ويسا ورځپاڼې له لارې وخت پر وخت خپرې شوې دي، دافغانستان روان حالات يې ګام پر ګام څېړلي او د هغه تصوير يې د خپلو لوستونکو په مخ کې ايښى دى. دا کتاب د افغانستان مظلوم ولس ټولو خويندو او وروڼو ته ډالۍ شوى او د ويسا ورځپاڼې مسوول مدير ښاغلي محمد زبير شفيقى پرې سريزه کښلې ده. ياد اثر د ميدان وردګو ولايت مقام په مالي لګښت د منې ګل د نهمې دوديزې مشاعرې په وياړ چاپ او خپور شوى دى. دغه کتاب په ۱۷۱ مخونو کې په ۲۰۰۹ز کال د زرو ټوکو په شمېر د اسد دانش مطبعي له لوري په کابل ښار کې چاپ شوى دى.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټولنپوهنه او په اړه يې بنسټيز اندونه

د ميدان ښار د ځوان شاعر او ليکوال انجنير جلال آشنا لـومړۍ ژباړه ده، چې پـه ۱۳۸۸لمريز کال د ميدان وردګو ولايت مقام د فرهنګي ټولنې په مـالي لګښـت د منې ګل د نهمې دوديزې مشاعرې په وياړ چاپ او خپور شوی دی. د کابل ښار د دانش په خپرنځي کې د زرو په ټوکو چاپ شـوی دی. پـر دغـه کتـاب د ليکوالـ محمـداجمل هوډمن له خوا سريزه کښل شـوې او پـه ۱۸۸ مخونـو کـې چـاپ شـوی دی. د کتـاب اصلي ليکوال پيتر کيوسټو دی، چې په فارسي ژبه منوچهر صبوري له خوا ژباړل شـوی دی. د کتاب موضوع ټولنه، سياست او اقتصاد جوړوي.

د مېړيانو په باره کې يو لړ پوښتنې او ځوابونه

د مېړيانو په هکله معلومات د ځوان شاعر او ليکوال ښـاغلي سـيد عبـدالله ولـي زي ژباړه ده، چې دی مليسنټ سل سام له کتاب څخه يې کـړې ده، دا کتـاب ډېـر ښـکلی پيغام چې هغه مرسته او يووالی دی، له ځان سره لري، نومـوړی کتـاب پـه ۱۳۸۸لمريـز کال په کابل کې د اسد دانش په چاپخونه کې د زرو ټوکو په شمېر چـاپ شـوی دی. مالي لګښت يې د ميدان وردګـو ولايـت مقـام لـه خـوا د منې ګـل د نهمـې دوديـزې مشاعرې په وياړ ورکړل شوی دی.

نهمه منې ګل مشاعره

دا د ميدان وردګو ولايـت د ځـوان ليکوالـ او خـوږ ژبـي شـاعر ښـاغلي ګـل اغـا احمدی وردګ د ادبي نهمې منې ګل مشاعرې بشپړ راپور دی، د ليکوال ښـاغلي روح الله وفا له لنډې ليکنې وروسته د کتاب د ليکوال له خوا پرې سريزه ليکل شـوې ده، دا کتاب په ۱۳۸۹لمريز کال د ۱۰۰۰ ټوکو په شمېر د ميدان وردګو ولايت مقام پـه مـالي لګښت د منې ګل د نهمې دوديزې مشاعرې په وياړ په ۶۲مخونـو کـې چـاپ او خپـور شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پوهې ډېوه

د پوهې ډېوه د میدان وردګو ولایت د مشر شاعر او لیکوال عبدالمتین وردګ د شعرونو ټولګه ده، چې په ۱۳۹۰لمریز کال په یاده سیمه کې د زرو ټوکو په شمېر، د میدان وردګو ولایت د مقام په مالي لګښت د دانش په مطبعه کې چاپ او خپور شوی دی. د دغه کتاب په ۱۴۸ مخونو کې د نوموړي له ۱۵۰ څخه زیات شعرونه، چې ډېری یې غزلونه دي او نور بېلا بېل شعري ډولونه هم لري، راټول شوي دي.

بهار پر شګوفه

د بهار پر شګوفه د سمنګانو ولایت د شاعرې او لیکوالې اغلې بس بي بي شیوا د شعرونو ټولګه ده، چې په ۱۳۸۸لمریز کال د زرو ټوکو په شمېر، د میدان وردګو ولایت د مقام په مالي لګښت د ښځو د نړیوالې ورځې په یاد چاپ او خپره شوې ده. د دغه کتاب په ۱۰۲ مخونو کې د نوموړې ۱۲۹ ښکلي شعرونه، چې بېلا بېل شعري ډولونه لري او ډېری یې غزلونه دي، ځای شوي دي.

د قدرت لارۍ

د قدرت لارۍ د شاعر او لیکوال ښاغلي محمد زبیر شفیقي د طنزي کالمونو ټولګه ده، چې په ۱۳۹۱لمریز کال د زرو ټوکو په شمېر د میدان وردګو ولایت د مقام په مالي لګښت د اسد دانش په چاپځي کې چاپ او خپره شوې ده. د دغه کتاب په ۲۱۸ مخونو کې د نوموړي ۱۰۶ طنزیه کالمونه د بېلا بېلو موضوعګانو په هکله په نثري ژبه او هنري ښکلا خپلو لوستونکو ته وړاندې کوي.

د راډيو ژورنالیستانو له پاره لارښود

د اثر د المان هېواد د نوموتي لیکوال پېترهیولېن، تورستېن کارګ د علمي لارښوونو مجموعه ده، چې پښتو ژبې ته ډاکټر، لیکوال او ادبپال استاد ښاغلي محب

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپین غر راڅپاړلی دی. نوموړی کتاب په ۱۳۹۱لمریز کال د زرو ټوکو په شمېر د میدان وردګو ولایت د مقام په مالي لګښت چاپ او خپور شوی دی. د دغه کتاب په ۱۵۷ مخونو کې ۹ په زړه پورې برخې د هغه چا له پاره، چې غواړي په راډیو کې په مسلکي ډول دنده تر سره کړي، ډېر ګټور معلومات راغلي دي.

د سولې نیالګی

د سولې نیالګی د میدان وردګو ولایت د پخواني والي محمدحلیم فدایي او انجنیر فضل عمر د هغو معلوماتي مقالو مجموعه ده، چې د کرنې او مالدارۍ په هکله یې را ټول کړي دي، دغه کتاب د دغه ولایت د مقام په مالي لګښت د بزګر د ورځې په ویاړ چاپ شوی دی. سریزه د ښاغلي محمدحلیم فدایي له خوا پرې کښل شوې ده، په ۱۳۹۰لمریز کال د پېښور دانش په خپرنځي کې د ۱۰۰۰ ټوکو په شمېر په ۲۳۷ مخونو کې چاپ او خپور شوی دی.

د سولې ټکری

دا د ځوان، تکړه شاعر او لیکوال ښاغلي محمدحلیم فدایی راټولونې دي، چې په ۱۳۸۹ لمریز کال کې د میدان وردګو ولایت د مقام په مالي لګښت د ښځو د نړیوالې ورځې په ویاړ د زرو ټوکو په شمېر په ۲۴۸ مخونو کې چاپ شوې دي.

د سولې قلم

د سولې قلم د شاعر او لیکوال حاجي محمد حلیم فدایي د راټولو شویو مقالو ټولګه ده، چې په ۱۳۹۰لمریز کال د زرو ټوکو په شمېر د میدان وردګو ولایت د مقام په مالي لګښت چاپ او خپور شوی دی. دغه کتاب چې ۲۲۰ مخونه لري، موضوع یې په افغانستان کې د پوهنې ارزښت او تاریخچه باندې څرخي.

د میدان وردګو ولایت پنځه کلن پرمختیایي پلان

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا پلان د میدان وردګو ولایت د ولایتي، سیمه ییزې، پرمختیایي، علماوو، ښځو، معیوبینو، ځوانانو شوراګانو، سکتوري رییسانو، ولایتي پرمختیایي کمېټې، غیر دولتي موسسو د بېلا بېلو لیکوالو او روښانفکرانو د مشورو پایلې ګڼه کتاب دی، چې د یادې سیمې د بیارغونې او پرمختګ په اړه په کې نظریات وړاندې شوي دي. دغه کتاب د میدان وردګو ولایت د مقام له خوا تدوین او ترتیب شوی دی. یاد کتاب ۳۴۸مخونه لري او په ۱۳۹۰المریز کال د ولایت مقام فرهنګي کمېټې په مالي لګښت د زرو ټوکو په شمېر چاپ او خپور شوی دی.

د میدان ښار سفرنامه

د کوزې پښتونخوا شاعر، لیکوال او تاریخپوه درویش دوراني اثر دی، چې سږکال د منې ګل د مشاعرې په وخت کې یې سفر کړی و، ده دغه سفر په ډېر هنرمندانه توګه لیکلی دی. نوموړی کتاب هم د میدان وردګو ولایت مقام په مالي لګښت د چاپ په ګاڼه سمبال شوی دی، سریزه ورباندې د لیکوال له خوا کښل شوې ده.

همداراز د میدان وردګو ولایت د مقام له خوا چاپ شوو او خپرو شوو اثارو ته په لاندې ډول په لنډه توګه دوام ورکوو:

د اسلام له نظره ټولنیز خوځښت: د محمد حلیم فدایي لیکنه اوڅېړنه.

دسولې سندره: د محمد حلیم فدایي را ټولونه او لیکنه

حج احکام او حکمت یې: د محمد حلیم فدایي لیکنه اوڅېړنه.

رمضان او اړوند مسایل یې: د محمد حلیم فدایي لیکنه اوڅېړنه.

فکر او عمل: د محمد حلیم فدایي لیکنه اوڅېړنه.

د کانکور لارښود: راټولوونکي د میدان محصلین

د کانکور لارښود: راټولوونکي د وردګو محصلین

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتم- د میدان سیمې ادبي او فرهنګي فعالین

له دغو فعالینو څخه زموږ موخه د میدان ښار د سیمې ټول هغه لیکوال او فرهنګیان دي، چې د یادې سیمې د ادبي او فرهنګي تاریخ په بېلابېلو پړاونو کې یې کار کړی او یا یې څېړنیز او تخلیقي اثار رامنځته کړي دي. د یادولو ده، چې په میدان وردګو ولایت کې د هېواد او نړۍ په کچه ادیبانو، عالمانو او لیکوالو شتون درلود، چې ښه بېلګه یې د هېواد پیاوړی عالم او څېړونکی خدای بښلی انجنیر غلام محمد فرهاد او قدرت الله حداد دي، چې افغاني ټولنه یې له نوو نړیوالو علمي تیوریو او پوهې سره اشنا کړې ده او په دې برخه کې یې په لسګونو ژور څېړنیز اثار هم کښلي دي. همداراز پر هغو ژوندیو مشرانو لیکوالو او څېړونکو هم خبرې لرو، چې د هېواد په کچه یې لا له وړاندې په اکاډمیکو چارو لاس پورې کړی او یا یې د فرهنګ، ادب او علم په برخه کې څېړنیز اثار لري، چې له دې ډلې څخه د ښاغلي استاد لطیف بهاند، احمدتکل، شاه محمود حسین، اصف بهاند او نورو نومونه یادولی شو.

دلته د میدان سیمې د ادبي او فرهنګي فعالینو د پېژندنې په برخه کې په ډېری هغو کسانو خبرې شوې دي، چې په دغې سیمه کې له پخوا څخه تېر شوي او هېڅا یې په هکله یوه کرښه هم نه ده کښلې. دغه ډول پلټنه په دې سیمه کې یو نوی ګام دی، چې پورته کیږی، هیله ده چې نور لیکوال هم دغې موضوع ته پاملرنه وکړي، دلته دغه لړۍ د هېواد د پیاوړي نوښتګر او د کابل لومړني انتخابي ښاروال خدای بښلي انجنیر غلام محمد فرهاد او لیکوال، تاریخپوهه ښاغلي قدرت الله حداد څخه پیلېږي او ورپسې د میدان ښار د خالد بن ولید د ادبي ټولنې پر اوړندو مخورو اوسنیو لیکوالو خبرې شوي او همدا ډول تر وروستیو فعالینو پورې غځول شوې ده. دلته باید یادونه وشي، چې د دغې لړۍ د لومړي پړاو لیکوالو او شاعرانو، لکه قدرت الله حداد، محمد اصف بهاند، شاه محمد حصین، احمد تکل، ډاکټر عبدالوکیل... د میدان ځوانان له ادبي ټولنې وړاندې ادبي او فرهنګي فعالیتونو ته مخه کړې وه، خو دلته له دې امله چې له یوې خوا یې په دې وروستیو کې نور ډېر کارونه ترسره کړي او له بلې خوا د

(c) ketabton.com: The Digital Library

پخواني او اوسني ادبي او فرهنګي بهير د هڅونې او دودونې له وياړ څخه برخمن دي، نو ځکه د دغې لړۍ د سر په کړيو کې ځای لري.

غلام محمد فرهاد

دلته د غلام محمد فرهاد ژوندليک په ډېر ځغلند ډول واړندې شوی دی.

د بابا ژوند او مبارزه رښتيني او ژور علمي-تحقيق ته اړتيا لري. د هغه په ټولو کارونو پوهېدل او د هغه اخلاقي سجاياوې ځوان نسل ته ورپېژندل، د دې ليکنې له توانه لېرې دي، زه نه محقق يم او نه هم ليکوال، دې موخې ته د رسېدو لپاره يوه علمي سيمينار ته اړتيا شته.

ديپلوم انجنير غلام محمد فرهاد «بابا» د وياړه ډک ژوند، مبارزې او افکارو ته لنډه کتنه:

پېژندنه :

„اروا ښاد ديپلوم انجنير غلام محمد فرهاد چې د کابل په خلکو کې د (بابا) په نامه مشهور و، د افغانستان د معاصر تاريخ يو ستر ملي او سياسي شخصيت و، د افغانستان په ابادۍ او د هېواد د افغاني هويت په غښتلتيا کې يې نه هېرېدونکې هلې ځلې کړې دي.

ارواښاد غلام محمد فرهاد په ۱۹۰۱زېږديز کال کې د ميدان وردګو ولايت د مرکز ميدان ښار اړوند د ابراهيم خېلو سيمې په يوه مخوره او درنې کورنۍ کې زېږيدلی دی، په ۱۹۱۵ز کال کې کابل ته تر راکډه کېدو وروسته يې د حبيبيې په ښوونځي کې خپلې زده کړې پای ته ورسولې. خدای بښلي بابا په ۱۹۲۱ز کال کې د اعليحضرت غازي امان الله خان له خوا د لوړو زده کړو لپاره جرمنې ته واستول شو، چې د مونشن په ښار کې يې دElektrizität (برق) په څانګه کې ديپلوم ترلاسه کړ. هېواد ته تر ستنېدو وروسته په ۱۹۲۸ز کال کې يې د اماني په ښوونځي کې د ښوونکي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دنده ترسره کوله او د دې ترڅنګ يې د دولتي فابريکو د الکتروتخنيک د برخې مسووليت هم په غاړه و. خدای ښبلی فرهاد په ۱۹۳۴ز کال کې يو ځل بيا جرمني ته لاړ، د المان له هېواد سره د يوه قرارداد په اساس يې د ميدان وردګو ولايت د چک د برېښنا بند په الماني توربينو سنبال او د سروبي بند توربينونه يې هم نوي کړل.

په ۱۹۴۸ز کال کې د کابل ښار لومړی ولسواک ښاروال وټاکل شو او په ۱۹۵۴ز کال کې د کابل د برېښنا شرکت تاسيس او دی د همدغه شرکت مشر شو.

ښاغلی فرهاد په ۱۹۵۵ز کال کې د لويې جرګې غړی و او په ۱۹۶۶ز کې د کابل د خلکو له خوا د ولسي جرګې وکيل وټاکل شو او په ۱۹۷۰ز کال کې يې د ولسي جرګې وکالت د خپلې ارادې د مقاومت په عنوان پرېښود.

خداي ښبلی فرهاد په ۱۹۶۶ز کال کې د افغان سوسيال ديموکرات ګوند په موسسه کنګره کې د ګوند د مشر په توګه وټاکل شو او د مرګ تر ورځې د دغه ګوند مشر و.

د ۱۹۷۹ز کال د اکتوبر په ۱۴مه د حفيظ الله امين د حکومت له خوا د يوې پوځي کودتا په وسيله د حکومت د رانسکورولو په تور له خپلو يو لړ ملګرو سره ونيول شو او په کابل کې زنداني شو او په ۱۹۸۰ز کال کې ل بند څخه راخلاص شو. خداي ښبلي فرهاد د جګړې او سياسي اختناق وخت کې هېواد نه د وتلو وړانديزونه په کلکه سره ردول.

اروابناد غلام محمد فرهاد په ۱۹۸۴ز کال د نومبر په ۷مه (۱۷ د لړم ۱۳۶۳المريز، ۱۴ د صفر ۱۴۰۵ هجري قمري) کې په حق ورسېد او په شهدای صالحينو کې خاورو ته وسپارل شو.

روح دی يې ښاد وي؛ ياد دې يې تل وي؛ مرام دې يې بريالی وي!

قدرت الله حداد فرهاد (Qudratullah: haddad farhad.)

(c) ketabton.com: The Digital Library

سياسي شنونکی قدرت الله حداد فرهاد

قـدرت الله حـداد فرهـاد (۱ د اکتـوبر، ۱۹۳۰ ز. – ۱۵ د دېسـمبر، ۲۰۱۱ ز.) *(پـه انګرېـزي: Qudratullah Hudaad Farhad)* يـو افغـان ژورنالېسـت، سياسـي څېړونکی، تاريخپوه او ليکوال و چې ډېر کالونه يې د افغانستان پـه چـاپي رسـنيو کـې کار کړی دی.

قدرت الله حداد فرهاد د سيد احمد خان زوی پـه ۱۳۱۰ لمريـز کـال پـه کابـل ښار کې زيږېدلی و، خو پلرنی ټاټوبی يـې د ميـدان وردګـو ولايـت پلازمېنـه ميـدان د ابراهيم خېلو سيمه ده.

دندې

د ولس له ملي جريدې سره مرستيال.

په ۱۳۳۱ ل. کې د آينې جريدې مرستيال.

په ۱۳۳۳ ل. کې د پامير جريدې سرمحرر.

په ۱۳۳۴ل. کې د سوداګرۍ خونې د بهرنيو اړيکو سرکاتب او د اقتصاد د جريدې همکار.

د مخابراتو ښوونځي کې د پښتو ښوونکي په توګه.

په ۱۳۳۶ ل. کې په سوداګرۍ خونه کې د اقتصـاد د جريـدې د مرسـتيال پـه توګـه دنده.

په ۱۳۴۱ ل. کې د سرې مياشتې د ټولنې د تبليغاتو د لوی مـدير د کفيـل پـه حيـث دنده.

ارواښاد حداد فرهاد ښوونځی تر زده کړې وروسـته د سرشـارې ځـوانۍ پـه دوران کې د ژورناليزم په څانګه کې څلور کلنې زده کړې وکړې او د انيس پـه جريـده کـې يې د کارمند په ډول په دنده پيل وکړ، بيا وروسته د پامير د جريدې مسوول مدير او تر

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغې وروسته د اقتصاد جریدې د مسوول مدیر په توګه دنده ترسره کړې او د لس کلنې دورې وروستی رسمي ماموریت یې د سرې میاشتې ریاست د تبلیغاتو لوی مدیریت و.

په سیاست کې ونډه:

قدرت الله حداد فرهاد د خپل مشر ورور د افغان ټولنپال ولسواک ګوند د بنسټ ایښودونکي، د کابل د پخواني ښاروال، د میوند د جادې جوړوونکي او د ماهیپر د برېښنا بند د جوړولو مفکر چې د افغاني انجنیرانو په مټو جوړ شوی دی، د ۱۳۴۳ لمریز کال د اساسي قانون د مصوبې ترتیب او تدوین غړی، د لوې جرګې او ولسي جرګې غړی، د اماني دورې او ویښ زلمیانو د نهضتونو سرګرم غړي دیپلوم انجنیر غلام محمد فرهاد بابا په لارښوونه په ۱۳۴۹ لمریز کال کې د افغان ټولنپال ولسواک ګوند غړیتوب حاصل کړ، خو له غړیتوب څخه د مخه د افغان ملت د اخبار مسوول مدیر شو.

د خپل کار په دوره کې یې د ملي مشرانو اندونه، د پوهانو نظرونه د ګوند د پنځو اصولو (ملي مقدسات، ملي تاریخ، ملي کلتور، ملي اقتصاد، ملي جغرافیه «د وطن پالنې ګډ احساس») باندې یې د مسلکي خلکو نظریات راټول او ګوند یې په یوه ملي خط رهبري کړ، چې په دغه دوران کې اخبار دوه ځلې د وخت د حکومتونو له خوا مصادره شوی دی. خپله حداد او بل لیکوال او مبارز شخصیت د ګوند استاد سیدیوسف مېړنی محاکمه شوي دي (په نقدي جریمه او د لنډې مودې له پاره توقیف شوي دي).

رسمي سفرونه:

قدرت الله حداد (فرهاد) د افغان ټولنپال ولسواک ګوند د استازي په توګه په رسمي ډول د دوست هېواد هندوستان په بلنه د بنګله دېش د ازادۍ په نړیوال کنفرانس کې برخه اخیستې وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنګه حداد چې کله د سرې میاشتې په ریاست کې ماموریت درلود، هغه وخت په ایران کې یوه سخته زلزله رامنځته شوې وه، نو د سرې میاشتې له خوا ایران ته د زلزله ځپلو لپاره د مرستې لیږدونې د هیئت مشري یې په غاړه درلوده.

هلته یې له ایراني شاعر لیکوال او څېړونکي (علي دشتي) او نامتو شاعر (رهي معیري) سره د پښتو ادب، پښتو او پښتنو په اړه ښه ډېر بحثونه کړي و او هغوی ته یې د پښتنو د شتون او پښتو ژبې په لرغونتوب قناعت ورکړی و.

جایزې او ستاینلیکونه:

د رحمن بابا د څېړونکي په توګه یې د رحمن بابا لومړۍ درجه او د مطبوعاتي خدمتونو په اړه یې د ښه کار کولو دویمه درجه مطبوعاتي جایزې او ستاینلیکونه اخیستې دي.

لیکنې او کتابونه:

قدرت الله حداد فرهاد په زرګونو علمي مقالې لیکلي، چې په هېواد او له هېواد څخه بهر په رسنیو کې خپرې شوې دي.

د نظر د خاوند، سیاسي پوه، تاریخ څېړونکي او لیکونکي په توګه یې نظریات په ګڼ‌شمېر، چاپي او انځوریزو رسنیو کې خپاره شوي دي.

د افغانستان د قضایاوو په اړه یې هر وخت له افغاني نشنلېزم څخه په دفاع کې خپل مثبت غږ اوچت کړی دی.

د (خبرونه او وحدت) اخبارونو کې یې د یوه کالم لیکونکي په توګه له څه مودې راهیسې پرله پسې لیکنې کړې دي. ملي فلسفه او ملي تاریخ باندې یې ډېر بحثونه کړي دي.

د «افغان ملي تاریخ» په دوه ټوکو کې او «پښتو ادبي لیکنه» په دوه ټوکو کې د ساپي د پښتو څېړنو د مرکز له خوا چاپ شوي او همدا شان ډېر نور کتابونه یې هم لیکلي چې ځینې یې چاپ او ځینې یې پاتې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

چاپي ليکنې او اثار:

- د پښتونولۍ د لارې مشال
- د احمد شاه بابا ميراث
- پښتون، افغان، افغانستان – چاپ کال ۱۳۸۰ ل.
- د افغان ملي تاريخ (دوه ټوکه)
- د ملي تاريخ فلسفه او پښتونولي.

د ارواښاد قدرت الله حداد فرهاد د مړينې نېټه:

ارواښاد د ۱۳۹۰ لمريز کال د ليندۍ په ۲۵مه نېټه د جمعې په مبارکې ورځې د سهار په اتو بجو د امريکا د ويرجينيا په ايالت کې له دې فاني نړۍ څخه سترګې پټې او روح يې حق ته وسپاره او هملته خاورو ته وسپارل شو.

ډاکټر عبدالوکيل

زمانه ړدي پر هغه سر د افتخار تاجونه

سر يې مه بوله بل نوم ورلره بويه

چې پيدا په کې لوی فکر لکه غر شي

مرګ حق دی، له مرګه خلاص نه شته، ټول مرو، که سل کاله ژوندی يې، آخر د ګور بنده يې، خو لکه څنګه چې په ژوند کې فرق وي، دغسې مرګ هم دی. د چا پر مرګ يو کور خوار شي، په چا يوه کورنۍ، په ځينو کلی، خو شته داسې ستې او هستۍ چې په هغو ولسونه خوار شي.

ژوندی هم داسې دی، څوک چې ژوندی وي، ځان ساتي او ځان جوړوي، خېټه ډکوي، جيبونه پړسوي، د ماڼيو او پانګې مينې اخيستی وی؛ خو ځينې بيا جهان

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړوي او د انسان مينې يې په زړه کې ځای نيولی وي، څوک پر ځان مين وي، څوک پر قوم.

ډېر تفاوت شته په انسان کې د معنا په لحاظ

واړه مشغول دي ځينې ځان ځينې جهان جوړوي

ځکه خو څوک له طبيعي مرګ سره د تل لپاره مړ شي، پانګه، شته، ماڼۍ هر څه ترې پاتې شي، خو ځينې بيا په مرګ هم ژوندی پاتې وي، مرګ يې نه شی وژلی، د هغوی يادونه ژوندۍ، خاطرې تلپاتې او يادګارونه ابدي وي.

ته د خپل ځان له غمه مرې زه د جانان له غمه

زاهده ستا ثواب زما ګناه ته چېرته رسي

منلی ملی خدمتګار ډاکټر عبدالوکيل د هېواد له هغو شخصيتونو څخه دی، چې مرګ يې نه شي وژلی، ځکه يې نه شي وژلی چې يادونه، يادګارونه او خاطرې يې ژوندۍ دي. د هېواد هره سيمې يې پر خدمت، مينې او سپېڅلتيا ګواهي ورکوي. هر بېوال يې د خدمت نښې د ژوند کيسه ژوندۍ ساتي، دی د هېواد د هر روڼ فکر، هر بزګر او هر بېوال په زړه کې ژوندی دی، د هرې سمسورې درې زرغونتيا يې يار او يادګار دی.

ډېر ژوندي دې شي هغه مړي نه ځار

چې پر مرګ يې شي ډېر خلك ناکرار

معنوي ژوند يې له خضر نه کم نه دی

چــــــې پر انسانيت کړي افتخار

مړ هغه دی چې ژوندی په مړه حساب وي

نه مري هغه چې ژوندی يې وي يادګار

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېر ژوندي مړه دي او ډېر مړي ژوندي دي

مړوی هېر، ژوندی په یــاد وی د روزګار

هــر افغان ته (الفت) دومـره پوهه غواړي

چې د مرګ او ژوند تشخیص ته ده په کار

ډاکټر صاحب په ۱۲۹۸ یا په بل روایت په ۱۳۰۲لمریـز کال کـې د کابـل پـه ښـار زیږېدلی، لومړنی او منځنی زده کړې یې د کابل په غازي لېسه کې په اعلی درجه پای ته ورسولې. له نوموړې لېسې څخه تر فراغت وروسته د لوړو زده کړو لپاره لـه هېـواد څخه بهر هند ته ولاړ، د لیسانس دوره یې د نوموړي هېواد په لا لپوري پوهنتون کې د کرنې او بڼوالی په څانګه کې پای ته ورسوله، د ماسټرۍ او دوکتـورا د ترلاسـه کولـو لپاره د انګلستان او د امریکې متحده ایالاتو تـه ولاړ، د دوکتـورا تـر اخیسـتلو وروسـته هېواد ته راستون شو.

د هلمند وادي رییس، د هلمنـد والـي، د مشـرانو جرګـې غـړی، د کرنـې وزیـر او کرنې وزارت سلاکار په توګه یې دارنه او د قدر وړ خدمتونه کړي او خپل ژوند یې د هېواد سمسورتیا او ابادۍ ته وقف کړی و.

ده په هېـواد کـې د شـنه انقـلاب بـوټي ولګـول او هېـواد یـې د شـنې طـلا زېرمـه وګرځاوه. هغه طلا چې هېڅکله یې بازار له کساد سره نه مخامخ کیـږي او د تـورې او ژېړې طلا له لارې لاس ته راغلې پانګه یې پښو ته لوېږي.

ډاکټر صاحب چې څه لوستي و او کومې تجربې یې، چې ترلاسه کـړې وې، هغـه یې د ولس ګټې او ښېګړې ته وړاندې کړې.

ده د هېواد د اقلیمي څانګړنو له مخې په بېلا بېلو سیمو کې د بڼوالی نوي سیستمونه خلکو ته ور وپېژندل. خلك د دوی له تجربو سره ناآشنا وو. هغوی د کرنـې هغـه زړه او اوږده لاره په مخه کې نیولې وه، چې پېړۍ پېړۍ یـې پـه سـیمو کـې دود وه. ډاکټـر صاحب خبرې ورته یوه داسې جواری ښکارېده، چې هر څه یې پـه کـې بـایللي ګڼـل،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځکه دې ته اړ شو، دا هر څه له خپلې ځمکې پيل کړي او خلکو ته يوه مخبيلګه وښيي، په دې توګه يې خپلې تجربې لومړی له خپلې ځمکې پيل کړي. د خلکو خبرې او تبصرې يې اورېدې، چې ويل يې:

د ډاکټر خو تنخوا او نوکري شته، موږ ولې خپله بزګري او ځمکه خرابه کړو.

خو کله چې دغه بڼ مېوه ونيوه او د پخواني کښت په پرتله يې لس برابره ګټه ورکړه، د خلکو سرونه خلاص شول، بيا نو ډېرو دغه جوارۍ ته زړونه ښه کړل.

په نورو سيمو کې چې ډاکټر صاحب وليدل، خلک دغه سيستم ته زړه نه ښه کوي، له يوه تن يې د څو کالو لپاره ځمکه په اجاره واخيسته، د سيمې د دودېزې اجارې دوه برابره بيه يې مخکې له مخکې ورکړه، چې په خلاص مټ په کې خپلې تجربې پلې کړای شي. کله چې بڼ مېوه ونيوه، خلکو يې ګټه او مارکېټ وليد، ډېر ژر هلته د نوې بڼوالۍ سيستم دود شو.

د ده هيله وه، چې همېشه په کروندو کې د بزګرانو په څنګ کې وي، هغوی ته له خپلې پوهې او تجربې ور زده کړې. د بڼوالۍ د نوي سيستم هغه پېچلي موضوعات يې په داسې لهجه او بڼه خلکو ته وړاندې کول، چې نالوستي بڼوال هم په ډېره اسانۍ پرې پوهېدای شو، د خلکو په ژبه په عام فهمه لهجه يې د نوې بڼوالۍ ښېګړې، لارې چارې او ګټور اړخونه څرګندول. په دې توګه يې بزګران او بڼوال د کرنې کارپوهان روزل او عملي ډګر ته يې وړاندې کول.

په کومو سيمو کې چې د ډاکټر صاحب د بڼوالۍ سيستم دود شوی، هلته چا د کوکنارو کر ته هڅه نه ده کړې، ملګرو ملتونو، امريکې او نورو لوېديځو هېوادونو د کوکنارو د کر د مخنيوی په لار کې څومره پانګه ولګوله، څه پايلې يې ترلاسه کړې؟ څونې په خپلو هڅو کې بريمن شول، ټولو ته څرګنده ده، چې دغه پيسې په تکراري، کليشه يي تبليغاتو، نمايشي غورځو پرځو، سلاکارانو په تنخواګانو او لوکسو موټرو ولګېدې. خو ډاکټر صاحب بې له دې چې له چا پيسې ترلاسه کړي، په يوازې ځان

(c) ketabton.com: The Digital Library

او پته خوله د بڼوالۍ د نوي سیستم د دودولو له لارې د کوکنارو پر ضد مبارزه بریالۍ کړه.

په دغو سیمو کې خلکو د دې اړتیا نه لیده، چې د کوکنارو کر ته مخه کړي. هماغه ګټه چې د کوکنارو له کښت نه ترلاسه کیږي، د بڼوالۍ دغه سیستم د هغوی ځولۍ ته غورځولې ده.

ډاکټر صاحب په زهیرتیا او تېر عمر هم کرار نه کېناست، په نویو تجربو او بریا وو پسې ستومانه و.

د کورنیو جګړو په اوږدو کې، چې د سیاست او ګوند بازۍ بازار له هر څه تود او دغې نشې ټول بېخوده کړي وو. ډاکټر صاحب د ولس اقتصادي پیاوړتیا او ودې ته پام واړاوه، ځکه یې د سیاست او سیاسي لوبو پر ځای د ولس خدمت ته اوږه ورکړه، زیاتر به په هېواد کې دننه په آزادو سیمو کې له بڼوالو سره د نویو تجربو په عملي کولو بوخت و، د مېو تر څنګ یې د زردالو نوي نیالګي خلکو ته ورویېژندل، د سیمې د ځانګړنو او اوبو د کچې له مخې یې د بادامو او ګیلاس نیالګیو کېنولو ته د خلکو پام واړاوه، ګڼې قوریې (بزغلي) یې وکرل او د هېواد په مرکزي سیمو کې یې له پنځو زرو زیات بڼونه کېښول، خلک یې وهڅول، له خپله جیبه یې انعامونه ورکړل، ستاینلیکونه یې ورواستول، چا چې بڼ ښه روزلی و، هغوی یې په سوغاتونو یاد او ونازول. ډاکټر صاحب ځانګړې پوهه، تجربه، پلان او پروګرام له ټولو کورنیو او بهرنیو موسسو سره شریک کاوه او ویل به چې خدمت هر ځای او له هرې لارې کېدای شی. که څوک و غواړي ولس ته خدمت وکړي، په هر موقف او ځای کې چې وي، ترسره کولای یې شي. د ډاکټر صاحب ژوند او د خدمت بهیر د دغه ټکي ژوندی ثبوت دی.

له دې سره یې د نوي سیستم له مخې د سبو کر هم دود کړ. هغو سیمو چې ترانسپورتي اسانتیاوې لرلې، زردالو ته یې بڼوال هڅول، چې تازه مارکېټونو ته رسېدای

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي، خو لرې پرتو سيمو، چې ترانسپورټي اسانتياوې يې دومره نه دي، هلته يې د بل ډول زردالو، چې د کښتې کېدو وړتيا يې لرله، د کر سپارښتنه يې کوله.

د ډاکټر صاحب د خولې خبره ده، چې يو ځل له امريکې نه د راتلو پر وخت په الوتکه کې څه تخنيکي ستونزه رامنځ ته شوه، سورلۍ وارخطا شوه، خو زما انديښنه د انګورو هغو لښتو ته وه، چې له امريکې مې راسره راوړې وې. ما ويل افسوس مخکې له دې چې هغه دود شي، له منځه ځي.

ډاکټر صاحب په هغه وخت کې چې په امريکې کې ډاکټرانو ځواب ورکړ. دې پېښور ته لاړ، دا يې د ژوند وروستی سفر و، چې د مرګ په لور يې لنډاوه، خو بيا هم ځينې نوي بوټي او نيالګي يې ورسره راوړي و. په رسېدو يې بې له ځنډه مزارشريف ته د سره صليب د الوتکې خبر واخيست، چې دغه بوټي او نيالګي په کې ولېږي.

ده د خپل خدمت په دوران کې نه سيمه پېژندله، نه قوم؛ افغانستان يې کور او د دغه کور هره برخه يې د زړه کتره وه.

په همدغه وخت کې، چې ډاکټرانو په وينا يې مرګ ته د دوو اوونيو واټن پاتې و، په ټيلفون د هېواد د اورښت معلومات کول. په کندهار کې څومره اورېدلي، په کابل او مزارکې څومره، همدلته يې د آرام ساه واخيسته.

((اوسه که خدای کول، هېواد د وچکالۍ له منګولو ووت)) چې څوك به يې پوښتنې ته ورغلل، ترهر څه د مخه يې په هېواد کې د هغو قوريو او بڼونو حال اخيست، چې کوم ډول ناروغۍ سره نه وي مخامخ شوي او لازمې سپارښتنې يې ورته کولې.

په همدغه حالت کې يې اکبر موسسې په دفتر کې خپل هممسلکان را ټول کړل، په ډېر لوړ مورال او زغم يې پر اړوندو او اړينو موضوعاتو خبرې وکړې. په مجلس کې د ده له هرې خبرې له وطن سره د مينې او له خپل مسلك سره د رښتينولۍ جذبې اورېدې، هيچا هم دانه ګڼله چې ډاکټر صاحب ګڼې د مرګ او حتمي مرګ خبر اورېدلی او د ژوند څو ورځې يې پاتې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ګوربت مجلې چلوونکي يې وروغوښتل، خپلې ليکنې او يادښتونه يې ورووسپارل او د مرګ له بستر نه يې د ګوربت مجلې د يو کلنۍ په اړه جوړې شوې غونډې ته پيغام وکېښ.

ډاکټر صاحب هېواد ته د تلو تلوسه لرله، چې د خپل وطن په ټوکر، ټوکر او زخمي، زخمي غېږ کې يې سا ورکړي:

د مرګ قاصده ځنګدن کې دا پښتو به کوې

پښتنه سا رانه وانخلې د اغيار کوڅه کې

خو د وطن جګړو، ورانيو او دربدريو دومره ځپلی او لوټلی و، چې د مرګ پر بستر پروت خدمتګار، چې د وروستيو او ارماني سلګيو توان يې نه درلود، بېرته پېښور ته راووړ، هملته يې د ۱۳۷۹لمريز کال د ليندۍ په ۲۴مه د خپل سپېڅلي روح امانت د خپل ښتن(ج) حضور ته واړندې کړ. د ارواښاد جنازه د هغه د يو شمېر دوستانو او خواخوږو له خوا هېواد ته راوړل شوه او د ميدان وردګو ولايت د نرخ ولسوالۍ د عمرخېلو په خپل پلرنۍ هديره کې خاورو ته وسپارل شوه.

ارواښاد ډاکټر عبدالوکيل د کرنې او بڼوالۍ په هکله په سلګونو مسلکي او څېړنيزې مقالې ليکلي، چې په خپل وخت کې د ډله ييزو رسنيو له خوا چاپ او خپرې شوې دي. د هغه د قلمی اثارو زياته برخه په انګليسي ژبه ليکل شوې چې د نوموړي د يو شمېر دوستانو له خوا په پښتو ژبه ژباړل شوي او افغانستان کې د باغونو پرمختګ په نوم ټولګه ورځخه چاپ شوې ده.

ډاکټر صيب له علم او پوهې سره خورا مينه لرله چې له همدې امله يې له مرګ څخه ايله څو ورځې وړاندې له خپل شخصي ملکيت څخه څه د پاسه درې جريبه ځمکه د خپلې پلارنی سيمې ميدان نرخ د عالي لېسې د ودانۍ لپاره په وړيا توګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورکړه، چې اوس نوموړې لېسه د ډاکټر عبدالوکیل په نوم یادیږي. روح دې یې ښاد وي.

هو! مرگ حق دی، له مرگه خلاصون نه شته، پوښتنه دا ده، چې موږ بل داسې څوك لرو، چې ډاکټر صاحب ځای پرې ډك شي؟

د لیکنې بېلگې دا ده:

د سلگیو شپېې او وروستنی ارمان

درنو مېلمنو!

البته پوهیږئ چې زه د تېر کال د گوربت غونډې ته ډېر خوشال شوم او دا چې دې کار ته دوام ورکوئ، خوشاله یم، له بده مرغه صحي حالت اجازه نه راکوي، چې په غونډه کې اشتراك وکړم، مگر دا لاندې پیغام چې امېد لرم، په غونډه کې ذکر شي، بې فایدې به نه وي.

زموږ خپرونې باید د ټولنې اني او سملاسي غوښتنې په پام کې ونیسي! هېوادوال د بیاجوړونې لوري ته راوبلل سي، خو له بده مرغه زموږ اکثره خپرونې کلیشه یي، ما ویلي تا ویلي نه ډکې دي. داسې څه نه سته په کې چې د ملت په درد وخوري.

له نېکه مرغه گوربت خپل رسالت تر ډېره حده تر سره کړی دی، هېوادوال په تېره ځوانان یې د بیا آزادۍ لوري ته راجلب کړي دي، زه هیله لرم چې له ټولو افغاني ځوانانو سره د گران حفیظ الله غښتلي او گران احمد ویس وردگ په شان احساس را پیدا شي.

گوربت چې یو ښه کار کوي، هغه دا دی چې د کرکیلي په اړه یې هم هېوادوال هڅولي دي، تاسې درنو به گوربت لوستی وي، چې زه یې بیا یادولو ته اړتیا نه وینم، خو د یوې خبرې یادول ضروري گڼم، هغه دا موږ چې کله د مڼو باغونه رواجول، هغه مڼې یو من په سل افغانۍ وې او غنم یو من په پنځوس افغانۍ وو، یانې یو من مڼو دوه منه غنم اخیستل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وختي چې منې پوره ورسېدې، معلومه سوه، چې يو جريب منې له پينځو نه تر شل خرواره په جريب کوي. که يې اوسط لس خروار کړو، نو مانا يې دا ده، چې يو جريب منې شل خرواره غنم جوړوي. هغه وخت حاصل د غنمو له څلويښت منو زيات نه و، ليکن که يې خروار وبولو، هم جريب شل خرواره غنم وکړه، نو که د دهقان عايد په جريب شل خرواره سي، نو هغه ته څه نه سي کولای.

غواړم د کرکيلي تر څنګ د هېوادوالو په تېره ځوانانو پام زده کړې ته را واړوم. اوسني ځوانان بايد د زده کړې تر څنګ کار او د کار تر څنګ زده کړه وکړي، خو متاسفانه هغه افغانان چې پيسې ګټي، دا ټولې پيسې په ښځو خرڅې شوې. د چا چې ښځه نه وه، ويې کړه، که د چا يوه لا وه، بله يې هم وکړه. د چا چې زوی لا زلمی نه و، ښځه يې ورته وکړه او تعليم او تربيې ته يې پام ونه کړ. له دې پيسو يوه هم په تعليم او تربيه د اولاد خرڅې نه شوې. حال دا چې بايد لومړی پيسه د اولاد په تربيه لګېدلې وای او بيا په ښځه او نورو. دا خو مې د عام ولس خبره وکړه. هغه چې سرمايه داره او د لږ پوهې او علم خاوندان دي، هغوی بيا پيسې د دې پر ځای چې د خپلو خلکو د سمسورۍ او د وطن د آبادۍ په لاره کې يې ولګوي، په پرديو هېوادونو کې تجارت په کوي او پرديو هېوادونو په بانکونو کې اچوي. زه خپلو ټولو هېوادوالو ته خواست کوم، چې خپل وطن او خلک له ياده مه باسئ!

په پای کې يو ځل بيا ټينګار کوم، چې افغانان دې تعليم او تربيې ته پام وکړي.

نور نو دعا را ته کوئ.

ستاسې عبدالوکيل

د ارواښاد ډاکټر عبدالوکيل خان په ياد

ارواښاد ډاکټر عبدالوکيل خان د هېواد واقعي خدمت کوونکی و. د هېواد د کرنې په برخې کې له بل هرچا زيات خدمتونه تر سره کړي دي، هېڅوک د ارواښاد په خدمتونو سترګې نه شي پټولای.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تېر کال د ارواښاد دتل پاتې یاد منار د میدان ښار مرکز کې د ارواښاد د خواخوږو له خوا جوړ شو.

د منار د پاسه ښکلې سره منه ایښودل شوې، چې ګران هېواد ته د ډاکټر عبدالوکیل خان د خدمتونونه نښه ګڼل کیږي.

ډاکټر عبدالوکیل خان نه یواځې هېوادوالو ته سرې او زړې منې راوړې، بلکې د کرنې په نورو برخو کې یې هم ستر خدمتونه کړي دي، یو لوی میراث یې خپلو هېوادوالو ته پرېښی دی، چې د تل لپاره د ارواښاد یاد ژوندی ساتي.

ښه خو دا چې د چا نوم په کښې یادیږي ... په فاني دنیا خو نه وي ژوندی تل څوک

وکیل نورعلم خان مظلومیار

ارواښاد وکیل نورعلم خان مظلومیار د حاجي شیرین خان زوی په قوم امرخېل د میدان وردګو ولایت په یوه غریبه، خو دینداره او وطندوسته کورنی کې سترګې وغړولې، په ښوونځي کې له زده کړې وروسته په ډېره لږه موده کې د علم معرفت خاوند شو او د یوه وتلي لیکوال او مدافع وکیل په توګه یې خپل هېواد او خپلو خلکو ته د خدمت ملا وتړله، له علم او معرفت سره د زیاتې مینې له امله یې په ۱۳۲۹المریز کال د میدان وردګو په مرکزي سیمه کې د خپلو لاسونو په تنهاکو ګټلو پیسو یې څه د پاسه یو جریب ځمکه کې یو ښوونځی جوړ او د سلګونو زده کوونکو د زده کړو له پاره یې په خورا مینه او اخلاص د پوهنې وزارت په واک کې ورکړ، ترڅو له سیمې او هېواد څخه د جهل او تورتم کمپله ټوله او د علم او معرفت رڼا په لر او بر کې خپره شي، چې له نېکه مرغه تراوسه پورې له دغه ښوونځی څخه د میدان وردګو د ولایت په زرګونه زده کوونکي فارغ شوي او خپل هېواد او خپلو خلکو ته د خدمت مصدر ګرځېدلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نورعلم خان مظلومیار د خپل وخت د هغو روښانفکرو شخصیتونو په منځ کې یو داسې ملي شخصیت و، چې په ډېره لږ موده کې یې د خپل ولایت او هېواد په کچه لوړ مقام ترلاسه او د هېواد د رښتینو خدمتګارانو په لیکه کې ودرېد، همدا لامل و چې د خلکو زړونو ته یې لار ومونده او په ۱۳۲۸لمریز کال کې په ولسی جرګه کې د میدان وردګو د خلکو وکیل و، همدرنګه په ۱۳۳۲–۱۳۳۸لمریز کال هم دغه ولایت د خلکو استازی و.

مظلومیار د هغه وخت د مشروطه غوښتونکو او ویښ زلمیانو د تحریک یو فعال او متحرک غړی و.

نوموړي خپل پیغام د شعر په ژبه مظلوم ولس ته رساوه، خو له بده مرغه چې له ډېرو هڅو سره سره بیا هم په دې بریالی نه شوم چې د مظلوم صیب نظم بیلګه پیدا کړم.

عبدالوکیل عمري لنډه پېژندنه

تخلص یې (عمري) د قاضي عبدالله خان زوی د مرحوم حاجي محمد عمرخان لمسی، د مرحوم حاجي عبدالله خان لالا کړوسی او د مرحوم ملا رحم بابا کودی دی، په ۱۳۳۲لمریز کال د میدان وردګو ولایت د نرخ ولسوالی د کریمدادو په سیمه کی په یوه درنده عالمه او نسبتا شتمنه کورنۍ کې زیږېدلی دی، د مور له خوا د مرحوم عالم ګل مولوي صاحب عبدالرزاق خان چې د نسب سلسله یې ملاصاحب زیري اخند ته رسیږي لمسی دی، ۱۳۵۵ه ش کال د حبیبی له لیسه فارغ، په ۱۳۵۹ه ش کال کې د کابل پوهنتون د اجتماعی علومو له پوهنځی څخه فارغ شوی دی. د رسمي دندو پیل یې د سوداګرۍ له وزارت څخه ده، چې بیا وروسته د کانو او صنایعو په وزارت کې د مامورینو په مدیریت کې په وظیفه بوخت شوی، چی د همدې وزارت د مرمر او رخام تصدۍ د مامورینو تر مدیریت یې کار وکړ، د ۱۳۵۹لمریز کال په وروستیو کې پېښور ته مهاجر شوی، چې لومړۍ دنده یې د مجاهد په لیسې کې له نهم ټولګي څخه تر دولسم ټولګی پورې د تاریخ او اسلامي بینش ښوونکی و، چې څلور کاله یې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدې لېسه کې دغې سپېڅلې وظيفې ته دوام ورکړی، بيا په العون الاسلام کې چې د اسلامی هېوادونوګڼه موسسه وه، د افغانستان د مرکزی او جنوب شرق ولايتونو او د پېښور په العون الاسلامي پورې اړوندو ښوونځيو او مدرسو د ښوونې او روزنې مسوول و، له هغه وروسته د سيدجمال الدين مجاهد په لېسه کې ښوونکی او وروسته سرښوونکی شو، د مجاهدوينو د موقت حکومت له جوړېدو سره سم د بيارغونې او جوړونې وزارت د تحريراتو عمومي مدير شو.

«يو موټی اسلامي امت څرنګه ښکېل شو» او «تاريخ تمدن اسلام» يې ليکلي اثار دي، د دغو چاپ اثارو تر څنګ د سويډن او سويس موسسو د تعليمي نصاب د علمي غړي په توګه د پنځم او شپږم ټولګيو د تاريخ او جغرافيې درسي کتابونه يې تاليف کړل، سربېره پردې چې د هجرت او جهاد په دوران کې يې په سختۍ کې ژوند کاوه، له جهادي تنظيمونو سره يې قلمي او د بېلابيلو موضوع ګانو په ورکولو سره نشراتي اړيکې درلودې، د مجاهد په لېسه کې يې د ګستنر په بڼې سره د نهم، لسم ،يوولسم او دولسم ټولګيو تاريخ کتابونه وليکل، چې عملا تدريس کېدل هم او نورو ډېرو لېسو کې د ماخذ په توګه ورځينی استفاده کېدله.

د ۱۳۷۱ کال په وروستيو کې چې د اسلامي انقلاب په پايله کې اسلامي حکومت رامنځ ته شو، کابل ته راغی. لومړی د اطلاعاتو او فرهنګ وزارت کې د اريانا نشراتي او طباعتي تصدۍ مرستيال، بيا د اوبو او انرژۍ وزارت کې د اسنادو ارتباط رييس، بيا د هېواد ورځپاڼې رييس او مسوول مدير، د باختر اژانس ، سرحدونو او قبايل چارو وزارت کې د نشراتو او اوسمهال له اتو کالونو راهيسې په ستره محکمه کې د نشراتو رييس دی.

د يادونې وړ دی، چې د نوموړي ۲۷۵ سياسي، اجتماعي او تاريخي مقالې په ګڼ شمېر ورځپاڼو، انټرنټي ويبپاڼو او مجلو کې نشر شوې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګل مکۍ

ګل مکۍ د حاجي عبدالوکيل لور او د ملک عبدالرازق لمسۍ چې د ميدان وردګو ولايت د چارکې د خروټو د کلي اصلي اوسېدونکې وه،خو نومورې د ۱۳۶۲لمريز کال د غويي د مياشتې په شلمه نېټه د نيمروز ولايت د زرنج په ښار کې يې نړۍ ته سترګې پرانيستې، له کوچنيوالي څخه ډېره هوښياره او مهربانه وه. کله چې شپږم ټولګي ته ورسېده، د ځانګړې پوهې او وړتيا د زياتوالي له امله د زرنج د نسوان لېسې د فرهنګی ټولنې غړيتوب يې ترلاسه کړ.

خو کله چې په اووم ټولګي کې وه، طالبانو د حکومت واګې تر لاسه کړې او د ښوونځيو دروازې يې د نجونو پرمخ وتړلې، د طالبانو د شپږ کلنۍ دورې وروسته په لسم ټولګي کې يې په لوست پيل وکړ، څکه چې په دې شپږو کلونو کې يې په کور کې د اتم او نهم ټولګيو کتابونه ولوستل، په ۱۳۸۲لمريز کې له دولسم ټولګي څخه فارغه او په همدې کال په نومورې لېسه کې د ښوونکې په توګه وګمارل شوه او د زرنج په عالي دارالمعلمين کې يې په زده کړو پيل وکړ او په ۱۳۸۴لمريز کې له دارالمعلمين څخه فارغه شوه.

ګل مکۍ وکيلې په ټول عمر کې ډول ډول تلويزوني او ژوندۍ فرهنګي او کلتوري خپرونې خپل ولس ته وړاندې کړې دي.

د يادونې وړ ده چې له ډېرو هڅو سره سره بيا هم په دی ونه توانېدم چې د نومورې کومه ليکنه را پيدا کړم. د اغلې ګل مکۍ په نوم په ميدان وردګو ولايت کې د ښځو بڼ هم شته دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاه محمود حصين

شاه محمود حصين په ۱۳۲۷ لمريز هجري کال کې د ميدان وردګ ولايت د ميدان ښار په نائبانو کلي کې په يوه روښانفکره کورنۍ کې وزيږيد. لومړنۍ او منځنۍ زده کړې يې د ميدان ښار د ذکرالله شهيد په لېسه کې تر سره کړې. وروسته د کابل ښار د ښوونکو د روزنې په اکاډيمي کې شامل او د دغې دورې له بشپړېدو سره سم د کابل پوهنتون د ادبياتو او بشري علومو د پوهنځي محصل شو. په ۱۳۵۱ لمريز هجري کال کې يې د دغې دورې زده کړې بشپړې او د ښوونکي په توګه يې دوه کاله د ذکرالله شهيد په لېسه کې ، يو کال د ميربچه خان په ښوونځی کې ښوونکی وه ، دلته يې (مفت خوارن ميميرد) په نوم يوه ډرامه وليکله. د دغې ډرامې په ليکو له دندې نه ګوښه کړل شو، لږ موده وروسته يې په حبيبيې او د کابل د عالي تخنيکم په انستيتوت کې د تاريخ او دري ادبياتو ښوونه کوله. د ۱۳۵۷ کال ترکودتا وروسته د لنډې مودې لپاره د ليک لوست د زده کړې رييس او وروسته د پوهنې وزارت د تاليف او ترجمې مرستيال و. د ۱۳۵۸کال په مني کې د وخت د واکمنۍ له زورزياتي سره په مخالفت کې ونيول شو او په پټ اعدام محکوم شو.

د خو د نوې واکمنۍ په راتګ له بند را خلاص شو او د کابل پوهنتون د تاريخ او فلسفې د پوهنځي د تاريخ او فلسفې په څانګه کې يې د ماسترۍ ډيپلوم تر لاسه کړ.

د حصين زياتې سياسي او تاريخي ليکنې د رازبين، بخري، کمر، فريادي، خوشال (د مشر زوی نوم يې دی) او شهاب په مستعارو نومونو خپرې شوې دي، هغه له ډېرې مودې راهيسې شعر وايي، شعر يې اجتماعي بڼه لري چې زموږ د ځورېدلو خلکو د ژوند، دردونو او کړاوونو ښه هينداره يې بللی شو. ليکنې يې کولې او شعرونه يې ويل.

حصين په ۱۳۷۱ کال کې د تنظيمي جګړو پر مهال د وطن پرېښودو ته اړ شو چې تر اوسه د جلاوطنۍ ژوند تېروي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حصین په پښتو او دري ژبو لیکنې او څېړنې کوي. شعرونه او لنډې کیسې یې په پښتو ژبه دي، خو په دري ژبه هم کله کله شعر وایي. د شعرونو لومړی ټوک یې د هیلو غوټۍ نومېږي چې د وخت سانسور یې ځینې ورځپلي دي.

حصین د افغانستان د لیکوالو د ټولنې د مرکزي شورا او د ژورنالیستانو د اتحادیې غړی و.

د چاپ او خپرو شویو اثارو زیاته برخه یې په لاندې ډول دي.

- جنګ، صلح و سرنوشت جهان
- درسهای مقدماتي اموزش سیاسي (دوه ټوکه)
- مختصری از تاریخ زنده ګي اجتماعي زنان افغانستان
- وزارت داخله در ګستره تاریخ
- روابط روسیه و افغانستان (له یوه بل څېړونکي سره په ګډه لیکل شوی.)
- تاریخ ویښ ځلمیان (ګستنزی چاپ)
- د هیلوِ غوټۍ د شعرونو ټولګه
- زخمي ځانګې د شعرونو ټولګه
- مثلث بې عیب (معاصر تاریخ)

د شعر نمونه یې دا ده:

پټه مینه

نه شراب په سره پیاله کې		نه مینا سره مې کار شته
نه یم بند په تورو زلفو		نه لیلا سره مې کار شته

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه لمبيږم د مې خم کې　　　　نه صهبا سره مې کار شته

...

تو زه څه يم سا قي څه يم　　　　نه زاهد يم نه پارسا يم

شروشور ستا ميخانه کې　　　　ولې زه په کې تنها يم

ټول عاشق دي په نشه کې　　　　زه له دې مينې سيوا يم

...

ساقې پوه زما په حال شه　　　　اورمې بل دی په ګوګل کې

که مې داغ د زړګي پوښتې　　　　يو ځل و ګوره سره ګل کې

پيغلې خاندي چې يې جوړ کړل　　　　قطارونه په اوربل کې

ولې نه پوښتې د ګل نه　　　　چې څه حال لرې کاکل کې

درخانۍ هوسا

درخانۍ هوسا د غلام صديق لور د محمدعلی خان لمسی، چې په ۱۳۶۴لمريز کال کې په کابل کې زيږېدلې ده. لومړنۍ زده کړې يې په اريانا افغان ترک لېسه کې سرته رسولې او د کانکور له ازموينې وروسته د کابل پوليتخنيک پوهنتون ته بريالۍ شوې ده. درخانۍ هوسا له ۱۳۸۶لمريز کال راهيسې شعرونه ليکي او د شعر ترڅنګ نثر هم ليکي.

دا هم د اغلې هوسا د شعر بېلګه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولې دې زړګی زما ډوب کړو په غمونو کې
وسومه، ایره شومه سته یاره اوورنو کې
زه که در نه لرې یم، زړه مې دی له تا سره
ورځ یمه له تا سره شپه مې په خیالونو کې
خوب مې تښتېدلی دی خوی د لېونی کوم
ناسته یم، لګیا یمه ستا یاره سوچونو کې
ورځ مې ناکرار وي، ستا غم را په غاړه وي
شپه په سر شو ګیره کړم نه راځې خوبونو کې
تېره چې ځوانی شوله، پرته له اشنا زما
راشه چې ځوانی بېرته نه راځي وختونو کې

وحیده ښکلې

وحیده ښکلې د محمد عیسی لور د میدان وردګو ولایت، د میدان ښار اړوند د ناسوزایي کلی په یوه متدینه او روڼ اندې کورنی کې دې نړۍ ته سترګې غړولې دي.

نوموړې په ماشومتوب کې له خپلې کورنی سره کندز ولایت د امام صیب ولسوالی ته کډوال شوې وه. د لومړنی او ثانوي دورې زده کړې یې د نسوان حضرت امام صیب په لېسه کې سرته ورسولې.

میدان ښار ته تر راستنیدو وروسته په ۱۳۸۷لمریز کال د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي په پښتو څانګه کې شامله شوه، په ۱۳۹۰لمریز کال کې له دغې څانګې په عالي درجه فارغه شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اغلې ښکلې د خپلې ښې وړتيا له مخې له لوړو زده کړو سره هممهاله يې د اول بابا په لېسه کې د يوه تکړه ښوونکې په توګه دنده تر سره کړې ده، د يو وخت له پاره يې د سواد زده کړې په کورسونو د سلاکارې چارې هم په غاړه لرلې، اوسمهال د ميدان وردګو ولايت د ښځو چارو د رييسې په توګه دنده تر سره کوي.

د يادونې وړ ده چې نوموړې کله د ښځو چارو رياست ته وګمارل شوه، د پېزوان مهالنۍ مجلې بنسټ يې کېښوده چې مخکې يې هېڅ کومه نشريه نه درلوده.

نوموړې په بېلا بېلو برخو کې ليکنې او اثار لري او په دې سربېره شاعره او ژورناليسته هم ده، چې د لنډو کيسو، نثري ليکنو جلا جلا مجموعې لري، دغه راز يوه شعري ټولګه هم لري چې ټولې ناچاپه دي. نوموړې (افغان ښځو د ادبی بهير) يوه فعاله غړې هم پاتې شوې ده.

د شعر بېلګه يې دا ده:

غزل

مينه مې ته يې تا سره ده زما مينه
سترګو کې ته يې تصويرونو کې ستا مينه
زما د زړه آواز ته يې د ژوند ژوندونه
زړه کې ته يې په سوالونو کې ستا مينه
نه مې هيرېږې نه دې هېرولی شم
په باغ کې ته يې په ګلونو کې ستا مينه
اوښکې مې بهيږی زړه مې نه صبرېږي
سکونه ته يې په يادونو کې ستا مينه
زه ښکلی ستا يمه ستا په تمه به يمه
منزل ته يې په مزلونو کې ستا مينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لطیف بهاند

دوکتورلطیف بهاند د محمد عمر زوی دی، په ۱۳۳۲لمریز کال کې د کابل د مرادخانۍ په کلي کې زېږېدلی دی، د یادونې وړ ده چې نوموړی د میدان وردګو ولایت د نرخ ولسوالی د صدمرده د سیمې اوسېدونکی دی، دی په ۱۳۴۰ل کال کې د علاوالدین د تجربوي ښوونځی په لومړي ټولګی کې شامل شو، په ۱۳۵۱ل کال کې د حبیبیې د لېسې له دولسم ټولګي نه فارغ شو. په ۱۳۵۲ل کال کې د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو په پوهنځي کې یې په لوړو زده کړو پیل وکړ، په۱۳۵۵ل کال کې له دغه پوهنځي څخه فارغ شو. تر فراغت وروسته د استقلال په لېسه کې ښوونکی شو. وروسته بیا پښتو ټولنې ته تبدیل شو. له دغه ځای وروسته یې په راډیو افغانستان کې کار پیل کړ. په ۱۳۵۸ل کال کې د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو په پوهنځي کې استاد شو. په ۱۳۶۵ل کال کې شوروي اتحاد ته د دکتورا د اخیستلو له پاره واستول شو.

ښاغلی بهاند د ۱۳۵۲ل کال را په دېخوا د هېواد له مطبوعاتو سره همکاري لري، چې زیاتره لیکنې یې د نقد د تیوري او عملي نقد په هکله په مطبوعاتو کې خپرې شوې دي، کله کله غزل هم لیکي.

دوکتور بهاند د خپل ادبي فعالیت په دوران کې دغه لاندې علمي او ادبي اثار لیکلي دي.

۱-ناول د ماه رخې: دغه اثر په ۱۳۶۳ل کال کې د کابل پوهنتون له خوا چاپ او خپور شوی دی.

۲- د اشرف خان هجری منتخبات: دا د هجري د شعر منتخب دي، چې په ۱۳۶۴ل کال کې د اشرف خان هجري د علمي سیمینار په ویاړ د قومونو او قبایلو وزارت د نشراتو او فرهنګي چارو د ریاست له خوا چاپ شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- د رڼا ناوې: دا د کوزې پښتونخوا د نامتو شاعرانو د شعرونو منتخب دی، چې په ۱۳۶۵ل کال کې د ليکوالو د اتحاديې له خوا چاپ شوی دی.

۴- د پښتو ژبې ګرامر: دغه اثر په ۱۳۵۹ل کال کې د پوهنتون له خوا چاپ شوی دی.

۵- څلور اولني کلونه: دا د کورنيو چارو وزارت له خوا چاپ شوی دی.

۶- د خيرالبيان منتخبات: په ۱۳۶۱ل کال کې چاپ شوی دی.

۷- سوله او جګړه يو ژباړل شوی اثر دی چې په څلورو ټوکو کې چاپ شوی دی.

۸-ماتې کړۍ: دا د کوزې پښتونخوا د ازاد شعر منتخب دی.

۹- رياليزم او د رياليزم ضد په پښتو ژباړه دی.

۱۰- د هنر ټولنپوهنه يې په پښتو د يو ژباړل شوي اثر نوم دی.

۱۱- د شعرونو يوه مجموعه يې ده.

۱۲- د روښاني ادبياتو سل عرفانې اصطلاحات: په نوم يو اثر يې دی.

۱۳- لس مقالې: دا د بهاند د مقالو مجموعه ده.

لطيف بهاند د هېواد له سترو استادانو څخه مخامخ زده کړې کړي او د هغوی تر پالنې او روزنې لاندې يې د پوهنې په لوی سمندر کې د مهارت او برلاسۍ لامبو زده کړې ده او يا يې له هغو ستر استادانو سره د مرستيال (اسيستانت) په توګه د پوهې په ډګر کې د نوي نسل د روزنې دنده پر مخ بېولې ده. په پوهنيزو، څېړنيزو او کلتوري چارو کي يې داسې ونډه خپله کړې، چې هره برخه يې د زرينې پاڼې په څېر د هېواد د مخکښو پوهنپالو او کلتور پالو په لړۍ کي ځانګړی او ډاډمن مقام او دريځ لري. په کابل پوهنتون کې د استاد په توګه وياړلې دنده، په راډيو افغانستان کې د بېلا بېلو کلتوري او علمي پروګرامونو د اوډنې او سمونې چارې، د هېواد په کچه د کلتوري او

(c) ketabton.com: The Digital Library

علمي هڅو ملاتړ او په هغو کې برخه اخيستنه، هغه وياړنې دي چې د بيا را يادولو ، پېژندلو او بيانولو لپاره يې زياتو ليکنو او ډېر زماني واټن ته اړتيا شته. که د بهاند شاعري په پام کې ونيسو، نو به د يوه داسي پښتون هوډ او د خيال نازکې وږمې حس کړو چې له زياتې توضيح پرته څرګنديږي. په دې ځانګړتيا کې د بهاند برلاسي داده چې پښتني هوډ يې د خيال داسې پړاوونو ته رسولی چې شونتيا يې د ويوکو په مټ د پوهېدو وړ ګرځولې ده. که اوريدونکي او لوستونکي د بهاند شاعري واوري او ولولي، نو خامخا به د بهاند د پېژندګلوی تر ټولو غوره جمله داوي، چې د هېواد نامتو شاعر لطيف بهاند:

په تش غلچک غواړې بدنام به دي شم   زه له هر چا نه، ياغي رام به دې شم

که مې کښيکاږې او تر شونډو مې وړې   په قلمي ګوتو کې جام به دې شم

او دا غزل تر پايه او که څوک د بهاند په ساحري ګوتو ليکل شوې مقالې له سلګونو څخه يوه دا چې (زه څوک يم؟) ولولي او يا يې واوري، نو خامخا به د بهاند د ښه پېژندګلوی لپاره داسې وليکي چې: د هېواد نامتو ليکوال داکتر لطيف بهاند؛ او که د هغو څېړنو جاج واخلو چې بهاند پر مخ بېولي او له ګټورو پايلو سره يې د هېواد ځوان نسل ته د ښې روزنې او ښوونې په نيت وړاندې کړي دي، خامخا به د بهاند تر نوم وړاندې داسې وليکي چې: د هېواد نامتو څېړونکي داکتر لطيف بهاند؛ زه نه غواړم د ښاغلي بهاند هر اړخيزې څېړنې ته لاس اوږد کړم، په دې لنډه ليکنه کې غواړم د بهاند له نورو ژباړل شويو اثارو څخه د بېلګې په توګه د ((کلتور پوهنه)) تر سرليک لاندې اثر يو لنډ او بېړنی جاج واخلم.

ډاکټر لطيف بهاند د نورو څېړنيزو اثارو تر څنګ يو ارزښتمن څېړنيز کتاب د ((کلتور پوهنه)) تر سر ليک لاندې ژباړلی او خپور کړی دی، دا څېړنيز اثر د پاڼو د شمېر له مخې لږ دی، خو د منځپانګې له اړخه يې تر زياتو هغو ليکل شويو رسالو او کتابونو وزن او ارزښت زيات دی، چې تر اوسه پښتو ژبې ته د کلتور پوهنې په تړاو ژباړل شوی دی. کلتور پوهنه درسي مرستندويه اثر په ۱۹۹۹زيږديز کال په مسکو ښار

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې خپور شوی دی. د ټولو پاڼو شمېر یې (۱۰۲) ته رسیږي، پر کتاب ډاکټر شاه محمود ګویا تقریظ لیکلی او د هېواد ځوان لیکوال اسماعیل یون ته ډالۍ شوی دی. د دې څېړنیز اثر پیل د کلتور په پیدایښت او د کلتوري څېړنو او اندونو په هغه یون شوی دی، چې د دې ځانګې مینه والو ته یې پوهېدل او لوستل اړین دي؛ او بیا د کلتور او تمدن په اړه د نامتو روسي فیلسوف نیکولای بردیایف هغه لیکنه راژباړل شوې، چې په خپل ډول کې ځانګړې او د کلتوري ډایلوګ خپلواک دریځ په کې نغښتی دی؛ کلتوري ټکر د دې اثر بل سرلیک دی چې په رښتیني ډول هغه اړیپچونه رابرملا کوي، چې د اوسنۍ نړۍ د فکري او ذهني جوړښتونو بنسټونه جوړوي؛ او بیا د دې ارزښتمن اثر هغه سرلیکونه پیلیږي، چې د نوي، مدرن تدریس او ښوونې لپاره ټکس بوک نه، بلکې د یوه درسي مرستندویه کتاب په زړه پورې بېلګه ده. د کلتور پوهنې اثر ژباړه د هغو مینه والو لپاره ښه زېری دی، چې له کلتوري څېړنو او پلټنو سره یې اړیکې دي، له دې سره سره چې دا د نوموړي اثر یوه ډېره ښه ځانګړتیا ده، خو په بله وینا، کېدای شي دا د همدې کتاب یوه نیمګړتیا هم وشمېرو او هغه دا چې له دې اثر څخه ټول لوستي کسان پوره ګټه نه شي پورته کولای، یوازې د هغو کسانو لپاره ګټور دی، چې له کلتوري څېړنو او پلټنو سره یې کار او اړیکې شته. په ځانګړې توګه د هغو استادانو او کارپوهانو لپاره د زیات ارزښت وړ دی، چې د کلتورپوهنې په تدریس او تعلیم بوخت دي. که د کلتورپوهنې اثر منځپانګې ته پام وکړو، خامخا به هغه لید لوری برملاشي چې معنویت پر مادیت برلاسی ګڼي، یا په بله وینا، د دې اثر په منځپانګه کې د کلتور بنسټ داسې ښودل شوی، چې د معنویت له وړانګو ځلا تر لاسه کوي، چې د کلتور پوهنې په تاریخ کې زیات شمېر کلتور پوهانو همدا لوری درلودلی دی، د یادښت وړ ده، چې د کلتور پوهنې په څېړنو کې د همدې لیدلوري تر څنګ د کلتور پوهنې په تړاو نور لیدلوري هم شته، چې ځان ته پلویان لري او د اوسنۍ نړۍ د کلتور پوهانو یوه غښتلې برخه په بر کې نیسي. د هغوی په اند معنوي کلتور د ټول کلتور یوه برخه ده او هغه هم داسې چې بنسټ یې پر مادیت تکیه کوي. ښه به وای که د همدې ډلې کلتور پوهانو له لیکنو او رسالو څخه د بېلګې په توګه یوه دوې لیکنې ځای شوې وای. د اتنولوجیستانو تر منځ دا خبره ډېره مشهوره شوې چې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

که لس تنه اتنولوجیستان سره یوځای کړو او له هر یوه نه د کلتور پېژندنه وغواړو، په پایله کې به موږ د کلتور پېژندلو لپاره لس تعریفونه په واک کې ولرو؛ ښاغلي بهانند هم د نورو اتنولوجیستانو په څېر د کلتور د تعریف لپاره لاره پرانیستې پرې ایښې، خو د خپل لیدلوري څرګندونه یې د هغه تعریف په بیا بیا لیکلو کې ښودلې، چې د معنویت برلاسي پلوي فیلسوف نیکولای بردیا یف له لوري وړاندې شوی او یا تعریف شوی دی. ((هر کلتور (حتی مادي) د روح کلتور دی. هر کلتور په داسې حال کې چې د معنویت بنسټ لرونکی دی، د طبیعت په شرایطو باندې د روح د تخلیقي کار محصول دی)) (کلتور پوهنه ۳۰ مه پاڼه).

د کلتور پوهنې یوه بله ځانګړتیا دا ده چې د ځانګړو او ارزښتمنو اتنوګرافیکي مفاهیمو د توضیح لپاره یې د یو شمېر سترو لیکوالو هغه ویناوې را یادې کړې دي چې له یوې خوا د عامو منل شویو احکامو په څېر د ولسونو منځ ته رسېدلې دي او له بله پلوه یې هغه اتنوګرافیکي افادې چې موخه ټاکل شوې وې، په خورا ښکلې توګه د پوهېدو وړ ګرځولي دي. د معاشرت په تړاو هغه وینا چې د ګویته له خولې راوتې ده، یوه ښه بېلګه کېدای شي: ګویته وایي چې: ((معاشرت هغه هینداره ده چې هرڅوک خپله اصلي څېره په کې څرګندوي.)). د لوڅي سنیکا هغه وینا چې وایي: ((کمال او بشپړتیا درې لارې چارې لري؛ تفکر: تر ټولو نجیبه او سپېڅلې لار ده؛ تجربه: تر ټولو ګرانه لار؛ تمثیل او پیسې: تر ټولو اسانه او زړه راکښونکې لاره ده)). د امرسون هغه وینا چې ((هر انسان چې زه وینم او ما سره مخامخ کیږي، که په کوم ډول تر ما غوره والی ولري، سمدستي ځان اړ ګڼم چې یو څه ترې زده کړم)). دا د نړۍ د سترو لیکوالو هغه مقولې دي چې ولسونو ته رسېدلي او منل شوې دي، خو په دې اثر کې د یوې مقولې په توګه نه، بلکې د یوه اتنوګرافیکي اصل په توګه کارول شوې دي چې په هغو کې هم د شخصیت کلتور افاده شوی او هم په اسانۍ د پوهېدو وړ ګرځول شوی دی. ښایي چې د کلتور پوهنې اثر د هر اړخیزې څېړنې او پېژندنې لپاره دا څو کرښې بس نه وي، خو د لیکنې د لنډوالي په هیله زما له انده وروستۍ دوې درې جملې لیکم چې: د کلتور پوهنې اثر په پښتو ژبه کې د کلتور په اړه د ژباړل شویو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اثارو هغه بېلګه ده چې د کلتور پوهنې لپاره له نړيوالو معيارونو سره پر تله کېداى شي؛ د کلتور پوهنې په چارو کې د بوختو پوهانو او ښوونکو لپاره ګټور مرستيال درسي کتاب دى او د هغو اړتياو د پوره کولو لپاره هم ارزښتمن دى چې د دې څانګې پلويان ورسره مخامخ وو او يا ورسره مخامخ دي. په پاى کې د لطيف بهاند ځيرتيا او درک د ستاينې وړ دى چې د داسې ګټور کتاب ژباړې ته يې پام شو او د ژباړني ربړ يې وګاله.

د شعر نمونې يې:

غزل

دا ستا پـه سترګو چې موسکا ويـده شـوه
زمـا پـه زړه کـې تمنـا ويـده شـوه
چـا دې شـونډو کيسـه يـاده کـړ لـه
سـاقي ور پـورى کـه مينـا ويـده شـوه
فتنـې د سـترګو دې چـې وينـې شـولې
لـه ډېـره شـرمه يـې حيـا ويـده شـوه
د پلـو شـو ايـرى چـې ګورمـه زه
ښـه شـو چـې سترګه د سبا ويـده شـوه
چـې را نـه غـواړي د زلمـو زړه وينـه
د زړه پـه مېنـه څـه بـلا ويـده شـوه
چـې بـرالا خلکـو ښـه و ښـکنځله
د زړه پـه کـور کـې مـې پـه غـلا ويـده شـوه
شـاته کتـل دې شـول مقطـع د غـزل
د سـاز تـارو کـې دې خنـدا ويـده شـوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

قسمت

ګوره چې قسمت تر کومه راوستم
غم د محبت تر کومه راوستم
ما خو تکل ستا د کلي کړی و
پل دې د الفت تر کومه راوستم
نورو خو غېرت ته مخه ښه ورکړه
زه پښتون غیرت تر کومه راوستم
ما چې د رڼا ناوې ګڼلې وه
هغه تور ظلمت تر کومه راوستم
ستا په تش کتو کې مې ژوند بایلوده
دی معصوم وحشت تر کومه راوستم

محمد اصف بهاند

محمداصف بهاند د محمدعمر زوی دی، په۱۳۳۳لمریز کال د مرغومي د میاشتې په دریيمه نېټه د کابل د چاردهي د (شکرالله خان قلعه) نومي کلي کې زیږېدلی دی. لومړنې زده کړې یې د علاوالدین په مکتب کې کړې، بیا د محمود طرزي په لیسه کې شامل شو، خو دولسم ټولګی یې د میدان وردګو ولایت د نرخ ولسوالی د نرخ په لیسه کې پای ته ورساوه. په ۱۳۵۴ل کال کې د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو په پوهنځي کې شامل شو، په ۱۳۵۸ل کال کې د دغه پوهنځي له پښتو څانګې نه فارغ شو. تر فراغت وروسته د کابل د روښان د ښوونکو په عالي موسسه کې استاد شو. وروسته بیا د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو په پوهنځي کې استاد شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصف بهاند له ۱۳۵۶ل کال راهیسې شعر وايي، نوی شعر زيات ليکي، کله کله يوه ښه غزل هم ليکي، يو شمېر شعرونه او علمي او تحقيقي مقالې يې د هېواد په مطبوعاتو کې خپرې شوې دي. په علمي او تحقيقي ليکنو کې له خپل ورور دوکتور لطيف بهاند نه زيات متاثره دی.

ښاغلي اصف بهاند د خپل ادبي فعاليت په دوران کې دغه لاندې علمي کارونه کړي دي:

– د پښتو ژبې ګرامر درېيم کتاب: د کابل پوهنتون د ژبو او ابياتو د پوهنځي د ناپښتو څانګو درسي کتاب.

– د پښتو ژبې ګرامر او ادب: دوهم کتاب د کابل پوهنتون د ژبو او ادبياتو د پوهنځي د ناپښتو څانګو درسي کتاب.

– د پښتو ادبياتو د لرغونې دورې منظوم متون: د ادبياتو پوهنځي د پښتو څانګې درسي کتاب.

– د کوچنيانو ادبيات: چاپ.

– شعر د پښتو د کلاسيکو شاعرانو له نظره: د پوهنيارۍ تېزس دی.

– پښتو ادبيات له ۱۲۵۰خخه نه تر ۱۲۹۷ پورې يې: د ليسانس مونوګراف هم ليکلی دی.

د شعر نمونې يې:

غزل

دا مات تندې درغيدلو نه دی
د زړه دفتر مې د کتلو نه دی
اوس که هر څو پترۍ پرې ولګوې
زما زړه ګی د جوړيد لو نه دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

خیـر کـه وی ګـرم لـږ د حلاتـو پـه چـم
مـــین وجـــود د ســـوزیدلو نـــه دی
څـه کـه رسـیږی د هـر چـا غـوږو تـه
د رقیـــب غـــږ د اوریـــدلو نـــه دی
څـه کـه لـه خلکـو سـره چـل کـوی نـن
دغـــه کـــاروان درســـیدلو نـــه دی
پـــه پښـــتنې حوصـــله زړه مـــې ولاړ
کـــه نـــه دا چـــل یـــې د زغملـــو نـــه دی
حســن مغــرور زړه مــې پښــتون ســره مــخ
ولـــیکم څـــه حـــال د ویلـــو نـــه دی
ډیــر ډیــر ســرونه زور او زر ټیــټ کــړی
ســـر د پښـــتون د ټیټیـــدلو نـــه دی
غــزل مــې پــاتی پــه همــدی ټکــې شــو
حالــت یــې تــریخ نــور د لیکلــو نــه دی

عبدالمالك بېکسیار

د ښاغلي بېکسیار فن او شاعري د لر او بر پښتونخوا په ادبي غونډو کې په یوه کچه له اوچتو هنري ارزښتونو څخه برخمن ګڼل کیږي.

بېکسیار سره له دې چې له هېواده پردېس دی، خو شعر یې د افغانستان د هر غره، هر کمره او په وینو زنګېدلو سنګرونو عکاسي او ترجماني کوي. د نوموړي شعر د انسانی مینې، درناوي او هغو دردوونکو حالاتو ښکارندوی دی، چې زمونږ ګران هېواد او ولس ور سره مخ دی. د بېکسیار ناسته پاسته او مجلس له ادبي نزاکت، سپېڅلتیا او رښتینولۍ نه ډک دی، دی له هر انسان په تېره له خپلو ادبي ملګرو سره په ورینه ټنده

(c) ketabton.com: The Digital Library

او مانداره خندا کې مجلس کوي او د ده په هره ناسته کې د ګران هېواد د خوږې او دیني غیرې، خواږه یادګارونه راسپړل کیږي. هغه په خپلو انقلابي شعرونو کې د ظلم، تېري، اختناق او روانو توجنو حالاتو پر خلاف د بغاوت توغ پورته کوي او د شعر په ژبه حقایق او واقعیتونه راسپړي او د ښو هنري اندونو په پرده کې یې تاو کړي، د مینه والو مخې ته یې ږدي.

بېکسیار یوازې د شاعر او لیکوال په توګه نه پېژندل کیږي، بلکې دی هغه ادبي سرښندوی هم دی، چې په خپلو نازکو ګوتو ګټلې پیسې په پښتو ژبه او ادب لګوي او له ډنمارک نه هره میاشت په پرله پسې توګه د (هیلې) غونډې یوه درنه او ادبي مجله په پېښور کې د همده په مادي او معنوي ملاتړ خپرېده او پردې هم نه بسیا کیږي، وخت، ناوخت د هېواد د اورو او وینو په خونړي توپان کې د خپل شو یو ځوانانو فرهنګیانو د ناوړه اقتصادي اکر هم اخلي او په برخ کې یې د دوی نوې شعري هنري او څېړنیزې ټولګې هم خپریږي، چې په اوسني وخت کې د ده دا ستر خدمت هیڅکله د هېرولو نه دی.

عبدالمالك بېکسیار د عبدالرقیب زوی، په ۱۳۴۳لمریز کال د میدان وردګو ولایت په میدان ښارکې زیږېدلی دی.

لومړنی زده کړې یې په میدان ښوونځي کې تر سره کړي او د نورو زده کړو لپاره په میدان لېسه کې شامل شو، په ۱۳۵۷لمریز کال له دغې لېسې نه فارغ شو، پر ۱۳۶۱لمریز کال د کابل د ښوونکو د عالي اکادمۍ په پښتو ژبه او ادب څانګه کې شامل شو او په ۱۳۶۵لمریز کال کې ورڅخه فارغ شو، په ۱۳۶۸لمریز کال لومړی پېښور ته لاړه او بیا پر ۱۳۶۹لمریز کال ډنمارک ته لاړ، چې تراوسه د ډنمارک په پلازمېنه کوپن هاګن کې استوګن دی.

بېکسیار د ۱۳۶۷لمریز کال په پیل کې د کابل پوهنتون د استاد محمداسماعیل یون په ملګرتیا یوې نوې ادبي هڅې ته لاس واچاوه، د (هیله) په نوم یې یوه ادبي، ټولنیزه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ادبي دوه مياشتنى خپلواكه پښتو خپرونه پيل كړه، چې تر اوسه ښه په بـرى سـره پـه پيښور كې د همده په ملاتړ او د يون صاحب په مرسته خپريږى ډير مينه وال لري.

بېكسيار صاحب د رواني لمريزى پېړى د شپږمې لسيزې را په دې خـوا شـعر ليكـي او نثري ليكنې هم كوي، خو پر نثر يې د شعر تله درنه ښكاري، د ده يو شمېر شـعرونه په بېلابېلو خپرونو كې خپاره شوي او ځانګړي اثار يې دادي:

۱ـ سوچونه كړلېچونه: شعري ټولګه ده چې په ۱۳۷۶ل كال كې پېښـور كـې چـاپ شوې ده.

۲ـ د سنځل ګل په شپو كې: شعري ټولګه ده چې په ۱۳۷۷ل كال پېښور كې چاپ شوې ده.

۳ـ شينشوبى: دا اثر هم په ۱۳۷۹ لمريز كال پېښور چاپ شوى دى.

۴ـ د لنډو كيسو يوه ټولګه: ناچاپ اثر دى.

۵ـ ځينې مقالې په بېلابېلو موضوعګانو كې ليكلې چې ناچاپه دي.

د عبدالمالك بېكسيار د شعر بېلګې:

غزل

شــروع تــه اخــرت وايــي زمــونږ د كلــي خلــك
مرګونــو تــه غيــرت وايــي زمــونږ د كلــي خلــك
ښــو دنګــو كلاګــانو كــې بنــدې پښــتنې پيغلــې
بــس دې تــه خپــل عــزت وايــي زمــونږ د كلــي خلــك
مېلمــــه وو را ايســــتلې پــــه كــــورو بانــــدې تــــورې
داړې تــه حكومــت وايــي زمــونږ د كلــي خلــك
آشـنا خـدايږو جـوړيږى جـوړيږى دا وطـن بـه چـې لاكلـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورانیــو تــه خــدمت وایــي زمــونږ د کلــي خلــک
په غـره کې چېرته پټ دي یو ملا او بل یې زوم دی
ځــانونو تــه دولــت وایــي زمــونږ د کلــي خلــک
ذره پــه کــې فــرق نــه کــا بېکســیاره حیرانیــږم
جــاګیر تــه رســالت وایــي زمــونږ د کلــي خلــک

محمد شفیق حقپال

محمد شفیق حقپال د محمد یونس زوی په ۱۳۴۴لمریز کال د میدان وردګو ولایت د نرخ ولسوالۍ د کریمدادو سیمې د مارخاني په کلي کې زیږېدلی دی، لومړنۍ او منځنۍ زده کړې یې په کابل سپین کلي لېسه کې سرته رسولې دي. وروسته د کابل په تخنیکم انستیتوت د برېښنا له څانګې څخه په ۱۳۶۳ل کې فارغ شوی دی.

له استادۍ سره د زیاې علاقې له امله یې د کابل تخنیک ثانوي، د پېښور د سیدجمال الدین او میدان ښار د خالد بن ولید په لېسو کې د استادۍ دنده سرته رسولې ده، له هغه وروسته د باختر اطلاعاتي اژانس کې د سیاسي مبصر، په راډیو افغانستان کې یې د ویاند او په یو شمېر ملي او نړیوالو موسسو کې یې د خبریالۍ او لیکوالۍ دندې تر سره کړې دي.

د ولایت د تعلیمي برخې په غوړېدا کې د ډېرو منډو ترړو په کولو سره یې زیاتې ستونزې ګاللې دي.

نوموړي یو زیات شمېر کتابونه هم په خپله لیکلي او یا له نورو ژبو څخه ژباړلي دي

- د هیلو غوټۍ «شعري مجموعه»، ،
- دقرانکریم اعجاز «ژباړه»
- حقانیت اسلامي خپل اثر،

(c) ketabton.com: The Digital Library

- په رواني ستونزو برى خپل اثر
- غلبه بر مشکلات روانی خپل اثر
- اوسنی عصر او مسلمانانو دندې خپل اثر

دغه چاپ شوی دی چې یو شمیر نور ناچاپ هم پاتی دی.

د شعر نمونه يې:

غزل

ستا د نظر غشي چې وتل له سينې
جوړې ترې ويالې شوې ګوره سين يې
له ګوګله په وتو شي ته چې وينې
ځى دا ستا کتوکتو نه ترى نه وينې
داسې زه حلال حلال شومه شيرينې
فرهادنه وقربان له شيرينې
قصې زما شوى ماشومانو ته هم سپينې
راسو شوى يمه يارى تکى سپينې
دود شوم سپيلنۍ شوم تاويدم ورځينې
په داشاني مجنونان وى چيرى ځينې
راغلې خواته تاترى لارې کړلى کينې
لاپيداشوى درقيب په زړه کې کينې
په نخا اوپه خندا شوى لونګينې
مانارى کړى چې شينوارې لونګينې

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمد حکیم بشارت

محمد حکیم بشارت ۱۳۵۴ل ل کې د میدان وردګو ولایت د نرخ ولسوالۍ د شنې او رنګینې درې د کریمدادو په کلي کې زوکړی دی.

بشارت، د ښوونځي لومړنی دوره د نرخ ولسوالۍ په شهید صابریار، منځۍ دوره یې همدې ولسوالۍ د خالد بن ولید او د لېسې دوره یې د سیدجمال الدین افغان په لیسه کې پای ته رسولې ده.

نوموړی، ۱۳۷۹ل ل کې د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو له پوهنځي فارغ شوی دی.

بشارت لکه د نورو ډېری لیکوالانو په څېر، لومړی په شعر ویلو پیل وکړ، څو کاله یې د یوه شاعر په توګه ژوند وکړ، خوله ۱۳۸۲ل ل راهیسې یې لنډو کیسو او نورو لیکنو ته مخه وکړه.

د بشارت، ماشومتوب او ځواني لکه د نورو ځوانانو په څېر په جګړیز چاپریال کې تېره شوې او لا روانه ده.

دغه لیکوال، د لوړو زده کړو له پای ته رسولو سره سم، رسمي دندې پیل کړې او د تصحیح د څانګې د مشر په توګه کار کوي.

بشارت، د رسمي بوختیاوو تر څنګ وخت نا وخته د هېواد په تودو حالاتو مقالې لیکي او کله نا کله هنري لیکنې هم کوي.

د بشارت د لنډو کیسو یوه ټولګه(یوه لپه اوبه)مخکې چاپ شوې او د ګل کوندې په نامه د هند یونلیک یې دویم چاپي اثر دي.

بشارت، (په پښتو شفاهي ادبیاتو کې د ښځو ونډه) تر سرلیک لاندې یو بل اثر هم لري، چې چاپ ته سترګې په لاره دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژورنالیستکي بوختیاوو د بشارت هوډ له هنري لیکنو نه دی اړولی او هیله کیږي، چې دغه لیکوال به په راتلونکي کې هم خپلو ورته ادبي هڅو ته دوام ور کړي، تر څو د خپلو مینه والو ادبي تنده خړوبه کړي.

دلته به د بشارت له شعرونو او نثري لیکنو څخه د بېلګې په توګه ځینې شعرونه او لیکنې د مشت نمونه خروار په ډول وړاندې شي.

غزل

لـه زخمـي شـونډو مـې سـو خـال پرېـوتی
پـــه تمـــه ســـتا نـــن د وصـــال پرېـــوتی
لـــه ســـترګو پرېـــوتې پـــه غـــم کـــې اوښـــکې
ژونـــدون مـــې غبـــږ کـــې د زوال پرېـــوتی
آبشـــار د وینـــو کـــړي مســـتي مـــې زړه کـــې
خیـال کـې مـې سـتا د زلفـو ټـال پرېـوتی
نـــازکې دې زیـــږ انګـــي ســـره شـــي کلـــه
پـــه مازدیـــګر د شفـــق کـــال پرېـــوتی
تـلا شـوه سـره غـوټۍ د عشـق پـه بـاغ کـې
پـــه شـــنه سپرلـــي د خـــزان جـــال پرېـــوتی

احمدالله تکل

احمدالله تکل د ارواښاد قاضي امان الله زوی، د امین الله لمسی، په کال **۱۳۴۳**لمریز د میدان وردګو ولایت د نرخ ولسوالۍ د صدمردې په کلي کې زېږېدلی دی، لومړنۍ زده کړې یې د کابل د حیاتي او شېرشاه سوري په ښوونځیو او ثانوي زده کړې یې د غازي امان الله خان په لېسه کې ترسره کړې دي. د ښوونځي د زده کړو له بشپړېدو وروسته په ۱۳۶۱ل کال کې د کابل پوهنتون د هنرونو پوهنځي ته بریالی شو. په ۱۳۶۵ل کال کې د نوموړي پوهنځي له تیاتر څانګې نه فارغ شو، تر فراغت وروسته یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ليکوالانو د انجمن د دارالانشاء د رييس په توګه دنده تر سره کړه، د خپل منځنۍ جګړو له پيلېدو سره سم ګاونډي هېواد پاکستان ته کډوال شو، هلته د بي بي سي راډيو د ماشوم مجلې د مشر په توګه وګومارل شو او د مهاجرت په دوره کې سربېره پردې د ژورناليزم ځانګړي کورسونه هم ولوستل. کله چې په هيوادکې د طالبانو د واکمنۍ له پای ته رسېدو وروسته بېرته هېواد ته راستون شو، نو د ازادۍ راډيو د مشر په توګه وټاکل شو، چې دوه کاله پر همدې دنده پاتې شو، وروسته بيا د نومورې راډيو د مرکزي څانګې چې په چک جمهوريت پراګ ښار کې موقعيت لري، د چيف اډيتور په توګه وټاکل شو او تراوسه لا د نومورې راډيو يو فعال خوږ ژبی ويانند پاتې شوی دی.

د احمدالله تکل چاپ شوي اثار:

۱ـ کرونده (منظومه شعري ټولګه)

۲ـ د ښکلا يوه شېبه (شعري ټولګه)

۳ـ د پنجرې شاته (شعري ټولګه)

غـــــزل

خـــپه کيږمـــــه کـه ګـورې لېونی يـم
د ناپايـه ميـــــنی اور کـــــې سپېلنی يـم
د جنـون غوغـــا مـې نـه بـه شـي زايلـــــه
چـې بـې واکـه روهيلـی يـم، غرځنـــی يـم
دادورنــو نــاوې څپـری زمــا غــــير کـــې
د اوريـــن بــــدن لمـــــنه اورنـــی يــــم
د هــوس ميـــنا مـې ډکـه شـوه ژړيـــــږي
راتــه بريښــي نــه چــې زه هــم مرګنـی يـم
کـه مـې سـر يـار پـه درکـې نـه کوزيــــږي
عشـقه معـاف مـې کـړه پـه ختـه غرنـی يـم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ارمان ډنډر مې مات نه کړې ژېړ لمره
د ویالې په غاړه مړاوې بیالنی یم

حنیف بکتاش

ښاغلی بکتاش د ځنګله دانځوریزو سترګو، مینه ناک شاعر دی چې تصویرساز تخیل یې د تغزل په مرسته د بنګړیو په څېر شرنګیږي. د ده په شعر کې د ښکلا مینه هم شته، خو له انسان او انسانیت سره مینه او درناوی د ده د شعر لومړنی توکی او آر دی. د ده په اوچتو آزادو شعرونو کې د هېواد د روان دوه لسیزو ناورین انځور په خورا اوچته پیمانه ځلیږي او په لیدو یې مورږ ته دا ډاډ پیدا کیږي چې زموږ د اوسني دوران شعري بهیر هم له چا کم نه دی او ښه په بري سره خپل هنري یون پرمخ بېولای شي. بکتاش د آزاد شعر په لړ کې د ښه استعداد خاوند دی، خو داسې ښکاري چې کله کله ده خپل شعري ذوق له سیاسی غوښتنو ځار کړی او د شعر انځورونه یې په ذهن کې همداسې پرې ایښي ده، دا څرګک سربېره پردې چې د ده له بوخت ژوندانه نه سړی ډېر ښه لګولی شي، د ده د شعر له لړوالی نه هم لګېدای شي. نوموړي شاعر لږ شعرونه لیکلي، خو ډېر ښه یي لیکلي او د شعر لیکنې پر مهال په ټوله مانا پر یوه عاطفی لوړه ناست ښکاري، څکه نو د ده له هر شعر څخه د لوستونکي پر ذهن د عاطفې او مینې یوه سوځنده وړمه خپریږي.

حنیف بکتاش د ۱۳۴۰لمریز کال د غویي د میاشتې پر شلمه نېټه د میدان وردګو ولایت په میدان ښار کې زیږېدلی دی، لومړنی زده کړې یې د میدان ښار په لومړنیو ښوونځیو کې تر سره او د دولسم ټولګي برې لیک یی له میدان لېسې نه پر ۱۳۵۸کال ترلاسه کړی دی.

بکتاش د زدکړو تر بشپړاوي وروسته د افغانستان د ځوانانو د دیموکراتیک سازمان د مرکزی کمیټې منشي شو، چې په ۱۳۶۶لمریز کال یی دا دنده پرېښوده او د افغانستان د خلکو د دیموکراتیک ګوند په مرکزي کمېټه کې پر غړیتوب وټاکل شو، پر

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳۷۱لمریز کال منځنۍ اسیا ته مهاجر شو او له هغه ځایه د بي بي سي راډیـو د پښـتو څانګې د ویاندۍ لپاره لندن ته لاړه، چې تر اوسه هلته د بي بي سي په پښـتو خپرونـه کې اوونیز پروګرامونه جوړوي او د هلمند په مستعار نوم یې د ویاندوۍ هـم د دی پـر غاړه وي.

دی له ۱۳۵۴لمریز کال راهیسې شعر لیکـي چې ځینـې شـعرونه یـې د هېـواد پـه خپرونو کې خپاره شوي او ځانګړې شعري ټولګه یې (د ځنګله سترګو کـې) نـومېږي چې په ۱۳۶۷لمریز کال د چاپ او خپرونـو د دولـت کمېټـې لـه خـوا خپـره شـوې ده. سربېره پر دې د شعر او نثر یـو دوه نـورې ناچاپـه ټـولګې هـم لـري، چـې پـه نـږدې راتلونکي کې یې د خپراوي هیلې شته.

د ښاغلي حنیف بکتاش د شعرونو له کنج څخه به دلته یو دوه شعرونه را واخلو او خپله شعري تنده به ورباندې ماته کړو. د نوموړي ازاد شعرونه دادي:

زه مساپریم:

زه مساپر یم خو لار ورکی نه یم

ما د رڼو کورونو لار لیدلې

زه هغه وریځې په سکرټو ولم

چې د ځنګله د کمیسو پولو ته

د سپینو شپو ترانې لولي

زه مساپر خو لار ورکی نه یم

ما د سپیدو په لوري پل ایښی دی

زه د ایمان او ازادۍ په ګوتو

د تورې شپې ګریوان ته لاس اچوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د انسان د آزادۍ کوترې

د شنه آسمان لوري ته آلوزوم

زه مساپر خو لار ورکی نه یم

په منډه منډه د لمر کلي ته ځم

هلته تودوخه او رڼا ډېره ده

زه په لمر بوځمه دیارکلی ته

چې یخ وهلې ځمکه وغوړیږي

او چمن وخاندي

او په سپیرو شونډوکې

د امېدونو موسکا ونځیږي

عبدالله نیازمند

ښاغلی عبدالله نیازمند د عبدالواسع زوی، چې په خټه پیاروخېل دی او په لویه کې په ستانکزیو ګڼل کېږي. په ۱۳۲۶لمریز کال کې د میدان وردګو ولایت د نرخ ولسوالی د صدمردي په سیمه کې دې فانې نړۍ ته سترګې را غړولې. لومړۍ او منځنۍ زده کړې يې د نرخ او ابن سینا په لېسو کې ترسره کړې او مسلکي زده کړې يې د سیدجمال الدین د ښوونکي د روزنې په موسسه کې لوړې زده کړې د روښان په پیداګوژي انستیتیوت کې د تاریخ او جغرافیې په څانګه کې بشپړې کړې دي.

د ژوند په اوږدو کې يې ډېرې ستونزې او کړاوونه ګاللي دي. نوموړی په بېلا بېلو برخو کې لیکنې او اثار لري او په هم دې سربېره لیکوال شاعر او ژورنالیست هم دی، چې اثار شعرې ټوګه يې(وران کور)چاپ شوی دي او نثری لیکنو یو مجموعه ده ،چې تر اوسه ناچاپ پاتې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شعر نمونه دا ده:

مور ته!

چې دې بدیل نشته دی هاغسې هستی یې مورې
د خدای مثال یې ته له هر څه نه عالي یې مورې
ستا لوړ مقام دی چې تشریح او تعریف نه لري
ته هغه ستره دارایي او شتمني یې مورې
د کائناتو جمال ته یې جلال ته یې ګرانې
رښتیا چې ستره جمالي او جلالي یې مورې
تر کعبې نه معظمه ته تر عرشه لوړه
د نور چینه یې د رنګونو زیبایي یې مورې
ستا تر قدم لاندې پټ شوي جنتونه وینم
که څوک پوهیږی نو ته ستره خوشحالي یې مورې

څلوریځه

افغانه پوه شه چې په څه کې ارتقا پټه ده
د خزانې په څیرې دا ستر دنیا پټه ده
بس خو کمال غواړی د دغې خزانې را سپړل
په ډېر محنت کې د انسان د ژوند بقا پټه ده

شرف الدین شرفیار

ښاغلی شرفیار د هېواد په سمسوره، ودانه او خپلواکه غېږ کې زیږېدلی دی، دی لا تنکی ځوانې ته رسېدلی و چې د هجرت او هجران کړاوونه یې مل شول او لا تر ننه یې اغېز د ده په څېره کې ښکاري، د هېواد وروستیو تاوجنو حالاتو دې دومره وځاپه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې اوس يې هم د ژوند لوری ګردجن ښکاري او د ژوند هره شېبه يې د زهرو غړپ دي، دی په دې اړه ليکي:

((ستونزو دومره اړ کړی وم چې له لمر څخه تيارو ته وتښتېدم او له خپلې ښايسته مينې څخه د ښامار په کومې پناه واخلو، د وړکتوب دوره دومره سخته وه، چې ورځې به مو په تورو سمڅو کې تېرولې او يوازې د ماښام راتګ د مور لپاره هوساينې مانا درلوده، دښمن ډېر لنډ راته پروت و، خو خدای (ج) شاهد دی، چې ډېر کړاوونه مو وګالل او په همدغه تياره کې مې مشر ورور د بم چاودنې په پېښه کې د سترګو ديد له لاسه ورکړ او تراوسه يې هغه تياره په سترګو کې ديره ده، خپلوان مې شهيدان او کلی مې وران شو، خو دا چې کورنۍ مو باتعليمه او علم پاله وه، پلار مې او مشر ورور مې عين الدين را سره مرسته وکړه او زما ژبه يې په الفبا جاري کړه، مشعل يې په لاس کې راکړ او د هغوی په مرسته مې خپل شاوخوا نړۍ وليده او ومې ليدل، چې په دنيا کې يواځې بدرنګي، نه بلکې ښکلاوې هم پرېمانه دی....))

شرف الدين شرفيار ستانکزی پر ۱۳۴۹لمريز کال د ميدان وردګو ولايت د نرخ ولسوالۍ د توکرک د ملاجلال په کلي کې زېږېدلی دی.

لومړنۍ زده کړې يې د ميدان ولايت په لومړنيو ښوونځيو کې تر سره کړې او نورې زده کړې يې په ځانګړي ډول ترسره کړې دي. نوموړی شاعر ښکلی او ډېر په زړه پورې غږ هم لري، چې کله کله د راډيو له څپو نه زمزمه کيږي، همدارنګه د شعر رنګينې دنياګۍ ته يې په شل کلنۍ کې مخه کړې او په شعر او ليکنو يې پيل کړی او په دې لړۍ کې يې د پښتو ښه شاعر احمد تکل د لارښود استاد حيثيت لرلی دی، د شعرونو دوه تيارې ټولګې لري چې لاخپرې شوې نه دي.

ښاغلی شرفيار ستانکزی وخت ته په درنه سترګه ګوري او تللی وخت بېرته نه را سپېڅونکی بولي، ځکه په خپلو شعرونو کې له جنګ ځګړې څخه سرټکوي او د يوه سوکاله، پرمختللي هېواد غوښتونکی دی.

اوس به د ده له شعرونو څخه يو شعر د بېلګې په توګه راواخلو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

غزل

ختلـــی لمـــر پـــه پرېواتـــه ولویـــده
پرلـــه پســـې ســـتوري خاتـــه ولویـــده
د موســـــمونو رنګارنـــــګ ګلونـــــه
د ســـر پـــه ســـترګو مـــې کاتـــه ولیـــده
دطـــاقتورې ځـــوانی مســـت پهلـــوان
دجنـــګ میـــدان تـــه ځـــو راتـــه ولویـــده
دکســـرا لـــوړ د زیـــب زینـــت برجونـــه
زمـــانې ځوړنـــد کـــړه پراتـــه ولویـــده
دژونـــد خـــوږې مـــې لاځکلـــې نـــه وې
چـې مـې لـه ژامـې غـاښ وراسـته ولویـده
تـه والـه عمـره نـور نـو سـترې ښـکاری
نـرګس پـه اوښـکو کـې خیشـته ولویـده
لـــه ورخـــه تللـــې اوبـــه نـــه راګرځـــي
ځـــو مـــې ګـــوهرکې ځـــان ســـاته ولیـــده
دنیـــا ټوکمـــاره ده کـــانې یـــې وکـــړې
د شـــرفیار ســـر نـــه ویښـــته ولویـــده

عبدالله شېرزی

عبدالله شېرزی د خدای نور شېرزي زوی په ۱۳۵۸کال هجری لمریـز کـال کـې د میدان وردګو ولایت د نرخ ولسوالی په حیات کلي کې زیږېدلی دی، په ۱۳۷۸هجری لمریز کال په پېښور کې د میوند له عالي لیسې څخـه فـارغ او وروسـته یـې پـه اداره او

(c) ketabton.com: The Digital Library

منجمنټ کې هم زده کړې وکړې، درې کاله کېږي چې په لیکنو یې پیل کړی دی او یو شمېر لیکنې یې په هېواد ورځپاڼې، افغان ملت جریده او ډیوه مجلې، وحدت اوونیزې، ټول افغان وېبپاڼې او دریځ میاشتنۍ مجله کې خپاره شوي دي، کوم چاپ شوی اثر نه لري، خو ګڼې لیکنې لري، چې د موضوع د ورته والي له مخې د کتاب ګوتې ته خپلولی شي.

د ښاغلي عبدالله شېرزي د لیکنې بېلګه د خپلواکۍ د ورځې په یاد:

د افغـــــان د ګــــلو ته خوشبويي دې مبارک شه
له انګرېزو نه دې ګټلې خپلواکي دې مبارک شه
ستامنزل وو په تیاروکې دتیارولارې وي ګرانې
چې یې لمر ته را ووتلې رڼایي دې مبارک شــــه

همـت الله امیـن زی

همت الله امین زی د پوهنوال اسدالله امین زي زوی په ۱۳۶۵لمريز کال کې د میدان وردګو ولایت د نرخ ولسوالۍ د توکرک نومې سیمي په یوه دینداره درنه او روڼ اندې کورنۍ کې زېږېدلی دی. لومړنۍ او منځنۍ زده کړې یې په نوموړې سیمه کې د شهید قاضي ګل محمد په منځنۍ ښوونځي او د محمد موسی شهید په متوسطه کې ترسره کړي او د کابل ښار د نادریې له عالي لیسې څخه په اعلی درجه فارغ او د کانکور د آزموینې تر ګټون وروسته د کابل پولیتخنیک پوهنتون ته بریالی شو، چې د دې پوهنتون د ساختماني پوهنځي نه فارغ شوی دی.

ښاغلی امین زی د افغانستان د ژورنالېستانو او خبریالانو د ملي ټولنې د بهرنیو اړیکو مرستیال او د ټولنې ویاند، همدا شان د ژورنالیست اونېزې، څارنوال اونیزې،

(c) ketabton.com: The Digital Library

میدان ځوانان مجلې، تجارت او معاملات مجلې، سباوون مجلې، سحرګاهان مجلې او د ښځو د ځانګړې مجلې د کتنې هیئت غړی، د افغانستان د ملي راډیو تلویزیون ویاند، د خیرونو د کمېسیون غړی او په ځینو نور ادارو لکه د میدان وردګو ولایت د اطلاعات او کلتور ریاست کې همکار پاتې شوی دی.

همت الله امین زی همدا اوس مهال د دې ترڅنګ چې د انسیټوټ استاد دی، په میدان وردګو ولایت کې د افغانستان د آزادو ژورنالیستانو د ټولنې استازی، د میدان ځوانانو ټولنیزې، ادبي او کلتوري ټولنې مشر، د منې مجلې مسوول چلوونکی، د تعلیمي او تربیتي او همدا شان د غزنه غږ اونیزې مرستیال چلوونکی دی.

که څه هم چې د همت الله امین زي په ځانګړې توګه کوم اثر نه دی خپور شوی، خو له مطبوعاتو سره خورا مینه لري، چې په زیاتو مجلو، جریدو، ورځپاڼو، راډیو او تلویزیون او ځینو وېبپاڼو له لارې یې شعرونه او نورې لیکنې خپروې شوې دي. مینه ترسرلیک لاندې ټولنیز ادبي (دا خو نو بیا ستا د خولې خبرې دي) وېبلاګ لري، چې اکثرا خپلې لیکنې په کې خپروي، چې ځانګړي لوستونکي او مینه وال لري او د امین زی ټکی کام وېبپاڼې چلوونکی هم دی.

ښاغلی امین زی له شعر او لیکوالۍ سره خورا مینه لري، چې ډېرې لیکنې یې کړې دي، په خپله مسلکي برخه انجنیري، ډېرې اسلامي لیکنې، د ورځې سیاسي لیکنې، سیمه ییز کلتور، ادبیات، ځوانان، ښځې د ټولنې یو برخه، مطبوعاتو په بېلابېلو برخو خبر لیکنې ، سرلیکنه، چاپي خپرونې، ویاندویي یا نطاقي، راډیویي تعلیمي پروګرامونه، د مطبوعاتو په برخه کې د مجلو پیدایښت، د سیمې د تاریخ او مخورو په هکله او په ډېرو نورو برخو کې یې په پښتو او دري ژبو ډېرې لیکنې کړې دي.

د همت الله امین زي د شعر بېلګه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

غزل

دا د ښکلو کوم منظر دی په ما شوی
یا د غره څینې کوم کانی غلط شوی
راشه وګوره د ټول عمر محصول مې
ورته ګورم په دریاب کې لاهو شوی
ماته مه ښیه کار او د ښو لاره
جوړ هر کار مې په یوه نظر د بل چا شوی
د ځواني دوران دی ډېره بې غوري دی
یار مې نه وایي چې ښار کې دی تم شوی
امین زی وایي حیران یمه خپل یار ته
چې دا را سره مخ دی او که یار مې بدل شو

فهیم الله امین زی

فهیم الله امین زی په کال ۱۳۶۶لمریز کې د میدان وردګو ولایت د نرخ ولسوالی د توکرک نومې درې د حاجي مصلي بابا په کلي کې زېږېدلی دی.

لومړنی او منځنی زده کړې د شهیدقاضي ګل محمد او د محمدموسی شهید په متوسطه کې ترسره کړي او په ۱۳۸۳لمریز کال کې د کابل ښار د نادریې له عالي لیسې څخه په اعلی درجه فارغ او د کانکور د آزموینې تر ګډون وروسته د کابل ښوونې او روزنې پوهنتون ته بریالی او په ۱۳۸۷لمریز کال کې د همدې پوهنتون د ادبیاتو پوهنځي له انګلیسي څانګې څخه فارغ شوی دی.

په www.heemamianzay.blog.com دغه وېبلاګ کې د ښاغلي فهیم الله امین زي شعرونه، لنډې کیسې او نورې لیکنې خپرېږي، چې د پښتو ادب مینه والو ته یې د لوستلو بلنه ورکوو. دا هم د هغه د شعر بېلګه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماویل ته يې

د سپوږمۍ خوا کې رڼا وه ما ويل ته يې
ټوله مينه وه ښکلا وه ما ويل ته يې
رانه تلله مخ په وړاندې نه دریدله
لرې، لرې يې نخاوه ما ويل ته يې
تورېپکی يې چې په سپين رخسار راخور کړ
د سور شونډو چې موسکا وه ما ويل ته يې
مکيزونه او نازونه يې وه هومره
چې له خياله دې خندا وه ما ويل ته يې
د ليمو لاندې يې ما پلو را کتلو
چې کتلې مې همدا وه ما ويل ته يې
وه د پېغلو په کتار ګودر پر غاړه
دا له مخ ډله يې تر شاه وه ما ويل ته يې
پښتانه له ځای درانه يې (امين زيه)
شال کې پټه له حيا وه ما ويل ته يې
د سپوږمۍ خوا کې رڼا وه ماويل ته يې
ټوله مينه وه ښکلا وه ما ويل ته يې
رانه تلله مخ په وړاندې نه درېدله
لرې، لرې يې نخاوه ما ويل ته يې
تورېپکی يې چې په سپين رخسار راخور کړ
د سرو شونډو چې موسکا وه ما ويل ته يې

محمداجمل هوډمن

محمداجمل هوډمن د الحاج محمدرفيق زوی په کال ۱۳۵۷هجری لمريز د وری د مياشتې په اوومه نيټه د ميدن وردګو ولايت د مرکز ميدان ښار د امرخېلو سيمې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

نایبانو په کلي کې سترګې نړۍ ته پرانیستې دي، لومړنۍ او منځنۍ زده کړې یې په کابل ښار د علاوالدین په تجربوي ښوونځي اوحبیبې په عالي لیسه کې سرته رسولې دي او په کال ۱۳۷۸لمریز کال کې میدان وردګو ولایت د حضرت خالدبن ولید له عالي لیسې نه فارغ شوی دی، د کانکور په ازموینه کې تر ګډون وروسته د کابل پوهنتون د حقوقو او سیاسی علومو پوهنځي ته بریالی شوی او په ۱۳۸۳ل کال کې یې د نوموړي پوهنځی د اداري او دیپلوماسۍ له څانګې څخه په درېیمه نومره بری لیک ترلاسه کړ، اوس د حقوقو په نړیواله ټولنه کې د حقوقی مرستندوی (مدافع وکیل) په توګه دنده تر سره کوي.

هوډمن ښوونځي کې وه، چې د شعر او نثر په لیکنه یی پیل کړی و، خو د بیان د آزادۍ په وړاندې پرتو ستونزو د قلم خوځولو مخه یې ډب کړې وه، خو کله چې د افغاني ادب په ډګر باندې د آزادۍ پلوشې وغوړېدې، د نورو لیکوالو په څېر یې قلم ته زور ورکړ او په بېلابېلو برخو کې یې ګڼې لیکنې وکړې، چې د افغان غږ، ډیوې، مشعل دیموکراسي، ګوربت، خانواده، اراده او نورو خپرونو کې خپرې شوې دي او له پوهنځي څخه تر فارغېدو وړاندې د افغان غږ اونیزې د لیکوالې ډلې غړی و، چې کلتوري او ټولنیزه خپرونه ده، د مسول مدیر په توګه یې دنده تر سره کوله او د لیکنو شمېر یې نږدې دوه سوو ته رسیږي، چې د نثرونو په پرتله یې شعرونه لږ دي، چې ځینې یی په خپرونو کې چاپ شوي هم دي، دلته به یې د شعرونو له ځولۍ څخه یو غزل راواخلو:

بې وفا دردونه

خوبونه بې وفا شول، خیالونه بې وفا شول
داغونه ستا د مینې پرهرونه بې وفا شول
نن مې راستون شوی زما د زړه په چمنونو
پسرلی بې وفا شو سره ګلونه بې وفا شول
تا سترګې تورولې زما زړګی وه پرې روښانه
د سترګو به څه وایم کجلونه بې وفا شول

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما د بخت هما آلوتې دې بې پايه هسک تياروته
مخ دې پټ کړ په حجاب کې ديدنونه بې وفا شول
غمونه دې ر اسر شول زيروبم يې رانه ورک شول
سازونه دې په غم کې ربابونه بې وفا شول
داغونه د زړګي مې مسيدلي ستا په هجر
خواږه دا ستا د مينې زما دردونه بې وفا شول
ما د عشق په تصويرو کې د بوډۍ ټالـ وو جوړ کړی
دا د بخت ياری به څه کړم بارانونه بې وفا شول
د شيرينې تصوير کې په فرهاد پسې روان شوم
د دې لارې لاروی ته تور تور غرونه بې وفا شول
احساس مې غلی شوی ځکه ستا هيلې شوې ګرانې
شعرونه بې وفا شول غزلونه بې وفا شول
د فلک ساقي جامونه ستا د مينې را نه تش کړه
هوډمنه ستاو تندې ته خمونه بې وفا شول

څلوريځه

سپين رخسار سره دې لبان نازک نازک
کاږه باڼه، تور دې چشمان نازک نازک
نرۍ وريځې د لړم غوندې کږې دي
تور ويښته دې ښاماران نازک نازک

(c) ketabton.com: The Digital Library

احمدفـواد الیاس زی

ښاغلی احمدفواد الیاس زی د محمدالیاس زوی، په ۱۳۶۵هجری لمریز کال کـې د میدان وردګو ولایت د نرخ ولسوالۍ د صدمردې په سیمه کې زیږېدلی دی. ده لومړنۍ زده کړې د میدان وردګو ولایت د نرخ ولسوالۍ د صدمردې د موسی شـهید پـه عـالي لېسه کې ترسره کړې او بیا د نورو زده کړو د پوره کولو لپـاره پـه ۱۳۸۴لمریـز کالـ د کابل د نادرېې په عالي لېسه کې شامل او په همدې کال یې ورڅخه د دولسـم ټـولګي د فراغت برې لیـک پـه اعلـی درجـه ترلاسـه کـړ، د کـانکور تـر آزمـوینې وروسـته د ننګرهار پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي ته بریالی شو، چـې د دنیـا د نـه ختمېـدونکو ستونزو له کبله یې ونه شوای کولای چې خپلې زده کړې په مخ بوځي. الیـاس زی لـه کوچنیوالی څخه د ښه استعداد خاوند او خپلو استادانو ته به ویښ ماشوم په نظر ورتـه. نوموړی په لسم ټولګی کې و چې د شعر ښاپېرۍ یې ورته خپل وزرونه ورپول او د ده د شعرونو زانې په شنو سر درو کې لاهو شـوی، الیـاس زی اوس شـاعر دی او ښایسـته ډېره خواري یې کړې ده، ښکلي او په زړه پورې شعرونه لري، چې ځینې یې پـه ځینـو جریدو کې چاپ شوي دي، د نوموړي لومړی شعر د زمزمې په اوونیزه کې چاپ شو، احمدفواد الیاس زي په ۱۳۸۸لمریز کال د هېواد په خورا مشهوره مشاعره یعنـی د مېنې ګل په مشاعره کې ګډون وکړ، چې د شعر په ویلو سره یـې د ناسـتو ګـډونوالو پـام د خپـل ځانتـه راواړاوه او د اورېـدونکو او ګـډون کوونکـو لـه خـوا ښـه وسـتایل شـو. احمدفواد الیاس زی اوس مهال د دعوت پوهنتون د حقوقو او سیاسی علومو د پوهنځي د دیپلوماسۍ او اداري په برخه کې خپلې زده کړې په مخ بیـایي، اوس هـم شـعر سـره پوره لېوالتیا لري او خپله د زړه خبره د قلم په نوکه په سپینو پاڼو کوي. نومـوړی خپلـه شعري تنده هره جمعه په افغان ادبي بهیر کې ماتوي او همدارنګه د افغان ادبي بهیـر لـه ګډونوالو سره خپل شعرونه شریکوي، اوس نو ستاسې د انتظار شېبې را لنډوو او د هغه د شعرونو له ځولۍ څخه به یو راکوز کړو او ستاسې شعري تنده به پرې خړوبه کړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلوریځه

که یو پښتون خپلې پښتو نه تېر شي
لکه کافر له جنتو نه تېر شي
چې مورنۍ ژبه يې خوله کې نه وي
هغه انسان د مور شيدو نه تېر شي

د خير پسرلی

ســـبرکال د خيـــر پســـرلی کـــې خدايـــه
هـــر يـــو غلـــيم مـــو خنـــدنی کـــې خدايـــه
چـــې د ښايســـت نظريـــې وچ کړمـــه
د غـــره هـــر بـــوټی ســـپېلنی کـــې خدايـــه
زمـــونږ غريـــب زمـــونږ بـــې پـــلاره ماشـــوم
د تعلـــيم برخـــه کـــې لـــومړی کـــې خدايـــه
د وطـــن هـــر يـــو افغـــانی زلمـــی
جمـــال الـــدين پـــه څېـــر غمـــی کـــې خدايـــه
چـــې انتحـــار رالېـــږي دې خـــاورې تـــه
هغـــه دښـــمن تـــه لېـــونی کـــې خدايـــه
چـــې صـــلحه صـــلحه امنيـــت غـــواړي
د دوی مـــرام تـــه بريـــالی کـــې خدايـــه
د ادب بـــڼ د شـــعر ډګـــر کـــې ربـــه
يـــو ځـــل کاميـــاب تـــه الياســـزی کـــې خدايـــه

څلوريزه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېر سندرغاړي زمونږ ډانسونه کوي

تاجکستان ته ځي عیشونه کوي

د یو افغان او مسلمان په نامه

اوس د غربیانو تقلیدونه کوي

محمدالدین همدرد

محمد الدین همدرد د غوث الدین خان زوی، په ۱۳۶۵هجري لمریز کال د میدان وردګو ولایت د نرخ ولسوالی د دادل د سمیې د جوقول کلي کې دنیا ته سترګي وغړولې، تر څلورم ټولګي پورې یې لومړنی زده کړې په خپل کور او د کلي مسجد کې ترسره کړې، وروسته یې بیا له څلورم ټولګي څخه تر شپږم ټولګي پورې د شهید صابریار په منځني ښوونځي کې سرته ورسولې، چې په نوموړي دوره کې یې لومړی درجه خپله کړې وه، تر هغه وروسته یې منځنی زده کړې د خالدبن ولید په عالي لیسه کې او پاتې نورې زده کړې یې بیا د سلمان فارس په عالي لیسه کي سرته ورسولې. په ۱۳۸۳ل کال له لیسي څخه فارغ او په کانکور کې تر ګډون وروسته د کابل د ښوونې او روزنې پوهنتون د کمپیوټر ساینس پوهنځي ته بریالی شو، چې بیا په ۱۳۸۷کال کې له نوموړي پوهنځي څخه فارغ او له یوه خصوصي شرکت سره یې د شبکي او انټرنټ د انجنیر په توګه دنده پیل کړه، چې تر اوسه هم ور سره فعالیت لري. همدا راز یې د کابل ښار په یو زیات شمېر کورسونو کې د ساینسي مضامینو، لکه د کانکور تیاری، ابتدایي او عالي ریاضیاتو، کمپیوټر، قران کریم، فزیک، هندسي مختلفو ټولګیو کې تدریس کړي، همدا ډول یې له اجتماعي او ادبي غونډو سربېره په یو زیات شمېر کلتوري او فرهنګي غونډو کې هم ګډون کړی، له لسم ټولګي څخه یې له شعر او شاعري سره علاقه پیدا شوې، چې له هماغه وخت یې د ګوډ مات شعر په لیکلو پیل کړی دی او تر اوسه پورې هم یو نیم شعر لیکي. زیاتره شعرونه یې د وطن په درد لیکلي او د حالاتو او ستونزو یادونه یې په کې کړې ده، معمولاً نظمونو او غزلو سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

مینه لري او لیکي یې، تر اوسه کومه چاپ شوي شعري ټولګه نه لري، مګر چاپ ته چمتو دوه شعري ټولګې او د ریاضي د بنسټ په نوم دري کتاب په لاس کې لري، چې انشاءالله که بخت یاري وکړه، ډېر ژر به یې چاپ او د مینه والو په واک کې کیږدي. همدارنګه د کمپیوټر د هارډویر او شبکې یو کتاب د لیکلو کار یې هم پیل کړی دی، هڅه کوي چې دا کتابونه هم ژر تر ژره پوره او د خپلو هېوادوالو په واک کې ورکړي. له غزل سره مینه لري او د ټولو شاعرانو خو په ځانګړي ډول د سمیع الله ترون، ځواب، کاروان صاحب، انورالحق یرغل، نبیله غزل، رحمان بابا، خاطر، غني خان شعرونه زیات لولي. دا چې څنګه یې خپله شعر لیکلو ته مخه وکړه، دا د دوی د ښوونځي د دوري د پښتو مضمون د یوه ښوونکي نجیب الله خان، چې په لسم ټولګي کې یې دوی ته د پښتو مضمون درس ورکاوه، هغه تشویق و، چې په همدې کال کې یې د ښوونکي ورځې لپاره دا لاندې غزل لیکلی و او ښوونځي کې یې د ښوونکي په ورځ ولوست، چې بیا وروسته دی نوموړي ښوونکي شعر لیکلو ته وهڅاوه. د ده لومړنی شعر هم دا و، چې بیا وروسته نورو دوستانو او ملګرو هم شعر لیکلو ته هڅولی. په همدې توګه له نږدې شپږو کلونو څخه راپدېخوا د میدان ځوانانو د ادبي او کلتوري ټولنې د تعلیمي چارو مسوول او خبریال په توګه دنده سرته رسوي، چې اوس هم د هغه ترڅنګ د ډاکټر عبدالوکیل د علمي او کلتوري یون د رییسه هیئت د غړي په توګه هم خپل فعالیت ته دوام ورکوي. د پیام عدالت او جبران اونیزو د خبریال په توګه یې هم کار کړی او د درې میاشتو لپاره یې د افغان ادبي بهیر سټېج هم چلولی دی. په دې ډول یې یو شمېر مرکې او مصاحبې هم چمتو کړې دي، چې تر اوسه پورې یې په ادبي برخه کې تر خپله وسه خپل دردېدلي ولس ته پوره کار کړی او لا هم خپل خدمت ته دوام ورکوي. په یو شمېر مجلو او وېبپاڼو کې یې هم ځینې لیکنې خپرې شوې دي. له دریو کلونو را په دېخوا د افغانستان د خبریالانو او ژورنالیستانو د اتحادیې غړیتوب یې هم تر لاسه کړی او خپل فعالیت ته دوام ورکوي.

اوس د خپلې اصلي دندې ترڅنګ د لمر صنعتي مطبعې د بازار موندنې چارې هم مخ ته وړي، همدارنګه له تېر یو کال را وروسته یې د ځینو سیاسي لیکنو لیکلو ته هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخه کړې ده . د ولس درد ته يې چارواکي متوجه کړي، چې د بېنوا او ټول افغان وپېپاڼو له لارې نشر شوې دي.

دا يې هم د شعر يوه نمونه:

غزل

مينـــــه کليوالـــــه لـــــبړه ســــــخته وي
ګټـــه بـــې جنجالـــه لـــبړه ســـخته وي
کلـــه کلـــه دا ديـــدن تـــه نـــه راځـــي
کلـــه بيـــا پـــر مـــا لـــبړه ناوختـــه وي
وخـــت د ديـــدنونو اشـــنا کلـــي کـــې
يـــا وي مـــازديګر يـــا ســـهار وختـــه وي
څـوک چـې مينـه نـه زړه کـې نفـرت سـاتي
دا بـــه انســـانانو کـــې بدبختـــه وي
دومـــره شـــي پـــه مـــلا ماتـــه کـــبړه وړه
تـــه بـــه وايـــې دا د ســـپرلي لښـــته وي
زمـا د جانـان داسـې ځـای کـې کلـي دی
چېرتـه چـې يـو ګـل وي نـوره دښـته وي

نـفـيـسـه نـصـيـب

اغلې نفيسه د محمد حسن لـور د ميـدان وردګـو ولايـت د کمـرک پـه سيمه او بهسود مرکز ولسوالۍ د قول دره په کلي کې پـه ۱۳۶۰لمريـز کال نـړۍ تـه سترګې پرانيستې دې. هغې تر دولسم ټولګي پورې زده کړې د قلعه شـاده پـه لېسـه کـې سـرته رسولې دي او لوړې زده کړې يـې د کابـل پوهنتـون د ژبـو ادبيـاتو پـوهنځي پـه دري څانګه کې سرته رسولې دي. د يادې سيمې له اوسنيو ځوانو نثر ليکونکـو څخـه ده او ډېر زيات نثری ټوټې او مقالې يې په مجلو او خپرونو کې خپرې شـوې دي. نومـوړې

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر دې دمه يو چاپ شوی اثار [بازکن پنجره را] لري، خـو پـه راتلـونکي کـې د نثـر او نظم په برخه کې ترې د زيات کار تمه کېدای شي.

دشعر نمونی دا دی

بازکن

ای گریزه ی دور

هاله ی گرد تن رویا

باز می یابم ترا

این چه دریایی ست

از آتش

جاری تا آن سوی این دنیا

سه سبد لبخند

می کشد این جا

مظهر آزادیی کوه طلوع

مشعر شکرانه ی دشت غروب

اتن باغچه ی کاشانه ی من

حلقه ی پر شود

می آید

این چنین گام بلند

این همه فصل بزرگ

بازکن

(c) ketabton.com: The Digital Library

بازکن

سلسله ی بخیه ی لب های پر از آواز

که فرو ریزد

طلسم بند دست و پای

آدم ها

تابه هر سوگواره ی نیرنگ

بستیزد

که فرو پاشد

طلسم گوش این پهنا

تا سرود آشنا

آید

از غرور هم دیگر خواهی

هیات قایم انسان ها

انور وفا سمندر

انور وفا دا واوره او زده کړه د لړۍ د «غبږ ستورې» او «پر ماشومانو باندې کار کول» په نوم د ډرامو لیکونکی دی. نومونړی همداراز د «خیال جونګړه» په ادبي اونیزه کې بوخت دی د انور وفا سمندر ګڼ شمیر کتابونه چاپ شوي دي.

«غبږ ستوري» راډیویي ډرامه د شپاړس کلنې ماین معیوبې کرې «مریمې» ژوند انځوروي. مریم غواړي سندرغاړې شي. مور د مریمې په سندریز غبږ مینه ده. پلار د

(c) ketabton.com: The Digital Library

کلي او تربور د شرم تر نامه لاندې هغه له آواز ویلو منع کوي. خو مریمه چې ښه آواز الهي نعمت ګڼي، د خپل تره، «وحید ربابي» په مرسته د دې جوګه کیږي، چې د سندرو په سیالۍ کې د «کابل ستورې» شي.

خو د لیکوال خپل ژوند تر دې مهاله په څه ډول تېر شوی؟ په دې اړه انور وفا داسې څرګندونې لري:

پلار ویل: «هلکه! غنم لو کې دنیا ته راغلې»؛ خو مور به ویل: «نه، ته مې په مني- طلايي موسم- کې دنیا ته راوړې!» خو زه چې څه د ځان په اړه خپل واک ګڼم، د تلې میاشتې وروستۍ نیمه شپه وه او زه په دنیا کې را زیات شوم.

له خیاله چې د ذهن دنیا ته راواوړم، نو په پېژندپاڼه کې یې راته ۱۳۴۱ لمریز (۱۹۶۲) زیږدیز کال د زیږون کال لیکلی دی.

آه، اوس نه ماشومتوب شته او نه زه غواړم ماشوم شم؛ ځکه ماشومتوب تللې زمانه ده او تللې مړه ده؛ او یوه «اوس» ژوندۍ! تېره د تاریخ په پاڼو کې ښخه ده. او هلته ګورم چې پلار په کال ۱۹۶۹ کې د میدان درې مرکزي لیسې لومړي ټولګي کې معلم ته په لاس ورکړم چې اصلاح مې کړي! په ۱۹۸۰ کال له دې ماشین نه غټ پټ راووتم. د کابل پوهنتون د ژورنالیزم څانګې ته ورولوېدم او په ۱۹۸۴ کال ترې ژوندی راووتم. په مرکزي راډیو ټلویزیون کې نوکرۍ ته ورولوېدم. دلته و چې قلم زما زده شو. دلته و چې خبریال او بیا لیکوال راووتم. دا لا چېرې! اووه اته کاله کېدل چې زه د لیکوالۍ له تومنې ډک ګرځېدم.

کال ۱۹۷۶ و. زه د میدان د چاریکې د خزاندار عیسی خان د برجورې کلا پیتاوي کې له «شریف» او «داود» او... سره په توشلو او «شتهو» وم، چې د «محمد عزیز» بنجاره له جړنګانو، بنګړیو، زرتارو او نکروزو ډک خر مخ په کلي را تاو شو.

نور یاد ته نه راځي. زما لاس کې د «آدمخان او درخانۍ» وړوکی کتابګوټی و. زه تر وچ لمر لاندې، په سپېرو خاورو کې تر هغو ناست او پروت وم، چې چا را غږ کړ: «انوره! جګ شه چې «آبا» دې راغی!»

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې پسې بله پېښنه وشوه، بله وشوه...ما «دختر يتيم»، «دختر همسايه»، «جنايت بشر»...فارسي ناولونه په خپله ماته ګوډه فاړسو لوستل او لا نور له محمد عزيز بنجاره تر لاسه کول. زما مخه مکتب ته شوې وه، خو دا وړمه مې تازه تجربه کوله، چې د ولس بدلولو لپاره سره او شنه او تور اورلن انقلابونه له لارې را ورسېدل. نو زه چې تازه د حروفو په هندسه کې لارې ته شوی وم، د ايډيالوژۍ وبا ووهلم. لس دولس کلونه وشول چې ما ځان په دې دوزخ کې پردی وپېژاند او را ووتم، چې د کلام په سمندر کې يو سپين غسل وکړم. خو لاره او آواره او د غره څوکې دومره د «بل» بدلولو «اصلاح کولو» فکر پرېسولې او رنګ کړې وې، چې ښايسته وخت تېر شو، ترڅو اوسنی «زه» مې زوکړه وکړي.

سمندر د لمر لوېدو پر مهال زه همدغه يم. د «دوه زره نوي يم کال» له کيسه ييزو طنزونو سره د ليکوالانو په ليکه پسې راشين شوم. «زرګره او زر لاسی کوډګر»، «بنيادمان»، «په کور يو لېونی» دري پښتو ناولونه او «غږ چينه» ادبي- عرفاني نثرونو ټولګه هم زه وم، چې خپل اصيل «زه» مې لټاوه. تازه مې فارسي ناول «دوازده بال» هم چاپ شوی؛ خو زه تازه خپل د زيږون «ختيځ» ته رسېدلی يم. خدای خبر څومره کاغذونه به کميس او پرتوګ پر ځان زاړه کړم، ترڅو خپل اصيل برخليك وځلوم.

خو که محمد عزيز بنجاره نه وای، زه به دغه پوړۍ هم نه وم. ياد يې دومره را په کې شين پاتې دی، چې د ليکنې پيل مې پر هغه و. ۱۹۸۲ کال و. د پوهنتون له زده کړو سره مې يوه د سلو پاڼو کتابچه د محمد عزيز په باب ناول ته بېله کړه. کتابچه ډکه شوه، خو نه چاپ شوې او نه له ما سره شته!

زه او زما نسل چې د «بل» بدلولو انقلابي جنګ پيل شو، نو داسې مو شپه په پردي کور شوه. زه پېښور کې پروت، له بي بي سي راډيو سره د ماشومانو لپاره په ډرامه ليکلو او پروګرام جوړولو شوم. د تخت سړي چې بدل را بدل شول، زه هم د کليو پراختيا وزارت او څو نورو ادارو سره د رسنيز سلاکار او ويندوی په توګه په کار شوم، تر څو سيمه ييزو اورګانونو اداري ته را ولوېدم؛ دمګړۍ د فرهنګ، ټولنيزو او...

(c) ketabton.com: The Digital Library

چارو کارپوه! په توګه ساه باسم او لګیا یم چې په کتاب لیکلو سره ټول ځان ننداري ته وړاندې کړم.

«پرماشومانو کار کول» ډرامه د «حسن» په نوم یو د یوه ماشوم هلک ژوند انځوروي، چې پلار یې له ښوونځي راګرځولی او بازار کې وربانديې اخبارونه، پرتوګاښونه او پلاستکي کڅوړې پلوري. حسن ټوله ورځ بازار کې ناري وهي او د ښوونځي له خوا ورکړل شوی کورنی کار نشي سرته رسولای. پای کې د حسن پلار ښوونځي کې په چوکېدارۍ نیول کیږي، له دې وروسته حسن هره ورځ خپل ښوونځي ته ځي.

محمدعارف (ننګیار ناآشنا)

محمدعارف (ننګیار ناآشنا) د فضل الرحیم زوی، د میدان وردګو ولایت د نرخ ولسوالۍ د کریمدادو سیمې اوسېدونکی دی. د ۱۳۳۸لمریز کال د وري د میاشتې په لومړۍ نېټه زیږېدلی دی، په ۱۳٤٦ل کال د نرخ عالي لېسې په لومړي ټولګي کې شامل شوی او تر دوولسم ټولګي پورې په لومړۍ او دوهمه نومره بریالی شوی دی. په ۱۳٥۹ل کال پاکستان ته په هجرت مجبور شو، په ۱۳٦٥ل کال په پېښور کې دآزادې جریدې د پښتو برخې د مسوول په حیث په فرهنګي کار یې پیل کړی دی، چې بیا یې په ۱۳٦۸ل کال د شهادت ورځپاڼې د لیکوالو د شورا د غړي په حیث او ۱۳۷۱ل کال کې د شهادت ورځپاڼې د استازي په حیث په کابل کې کار کړی دی، بیا یې د طالبانو په دورې کې د میدان وردګ مرکز ته نږدې د خالد بن ولید په عالي لېسه کې د تاریخ مضمون د استاد په حیث درې نیم کاله دنده تر سره کړې ده، چې په ۲۰۰۲ م کال د آزادۍ راډیو د «ګوړې اچار» د خپرونې د لیکوال او پروډیوسر په حیث کار ته دوام ورکړی دی، د دې کارونو تر څنګ یې د طنزونو دوه ټولګې چې «هو صیب! نه صیب!» او «تخنوم دې» په نومونو چاپ شوي، د مختلفو اخبارونو او مجلو سره لیکنې همکاري هم کړې ده، لکه: شفق مجله ،آزادي ورځپاڼه، شهادت ورځپاڼه، النور

(c) ketabton.com: The Digital Library

جریده، هیله مجله، ګوربت مجله، زنبیل غم مجله، ښاخې مجله، صبا مجله، مړونـد مجله سره یې کار کړی دی. د ښوونځي له نهم ټولګي څخه یې په لیکلو او شعر ویلـو پیل کړی دی، چې تراوسه یې بې شمېره سیاسي مقالې، د اخبـارونو سـرمقالې او نبـوي لنډې کیسې، ادبي ټوټې، طنزونه او شعرونه د مختلفو مجلو او ورځپـاڼو لـه لارې څخـه نشر شوې دي.

د راډیویي ژورنالیزم په ډګر کې یې څه بانـدې ۱۱ کالـه کـار کـړی دی، چـې لـه هغې جملې نه د یوه طنزیه خپرونې د لیکوال او پروډیوسر، د یوه راډیویي ډوله سـریال (د شمسو کیسې) چې ۲٤۰ برخې یې له آزادۍ راډیو څخه نشر شوي دي.

د لیکوال د طنز بېلګه:

کرایي کور

لومړنی سړی و چې په دومره لږو او اسانه شرطونو یې په مناسبه کرایه کـور راکـړ. په څلور زره افغانیو په دوهم پوړ کې درې داسې کـوټې چـې کړکیـو یـې ښیښـې نـه درلودې او په دېوالونو یې د بارانونو راڅڅېدلو اوبو لـه چتـه تـر غـولي پـورې روښـانه لارې جوړې کړې وې او په زړو دستکو کې یې د غومبسو یواځې دولـس ځـالې وې، د کورونو په اوسنۍ ګرانۍ کې ډېر ارزانه کور و. ځکه د بـامونو کـاګلول، د دېوالونـو سپینول او کړکیو ته د ښیښو ایښودل په هغو شرطونوکې، چې د کور له خاوند سره مې منلي وو، نو په دې حساب یې داسې وګڼه چې نه یې بامونه څڅېدل، نـه یـې د کړکیـو ښیښې ماتې وې او نه یې په دېوالونو د باران اوبه راغلې وې، د غومبسو ځالې خـو زمـا ماشـومانو پـه هماغـه لـومړنۍ ورځ د سـاعتیري لپـاره پـه بوټونـو وویشـتلې او راویـې غورځولې.

د کور خاوند چې خپل شرطونه په یوه کا غـذ کـې لیکلـي وو، رابانـدې لاسـلیک کړل، د شرطونو دغه لیست ډېر اوږد نه وو، خو د هر شرط جزونو لست اوږد کړی و، مثلا یو شرط یی دا و چې ډېر مېلمانه به کور ته نه بیـایم، خـو دغـه شـرط جزونـه ډېـر درلودل چې یو شمېر یې په دې ډول وو: د شپې له خوا به هېڅ ډول مېلمه کـور تـه نـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیایم، ښځینه مېلمنې په هغه صورت کې کور ته بوولی شم چې ځوانې وي، ځکه زړې ښځې ډېرې غږېږي او زیاتره یې د ټوخي ناروغي لري، که مې چېرې خپل کور ته بووه، باید یوه ورځ مخکې د کور له خاوند نه اجازه واخلم، د کور د خاوند مېلمانه باید زه هم مېلمانه کړم، ترڅو د کور خاوند خپلو مېلمنو ته کم رانشي، په مېلمستیا کې باید داسې خواړه پاخه نه کړم چې بوی یې لاندني پوړ ته ولاړ شي او د کور د خاوند د ماشومانو زړه ورته وشي، که داسې وشول، نو باید برخه یې هرومرو ورولېږم. مېلمه باید نصواري، چلمي او سګریټي نه او په دې ډول ځو نور جزونه هم وو.

دا چې په ټول ښار کې په دومره اسانه شرطونو او کمه کرایه بل کور نه پیدا کېده، نو مجبور وم چې په ډېره خوشحالۍ کډه راوړم او په کور کې ځای په ځای شم.

د لومړي شرط په بنسټ مې په لومړۍ ورځ کړکیو ته ښیښې راوړې او ورو امې چولې، په دوهمه ورځ مې بامونه کاګل کړل او په دریمه ورځ مې د کوټو دېوالونه سپین کړل. په لست کې لیکل شوي شرطونه او د هغوی جزونه مې هره ورځ څو کرته په مېرمن او ماشومانو ګردانول، ترڅو په ناپوهۍ کې د شرطونو خلاف کوم کار ونه کړي او له دغه خدای (ج) راکړي نعمت نه مو محروم نه کړي، همدا ډول مې د لست یوه، یوه کاپي هم په کوټو کې راځوړنده کړه.

اووه ورځې مو په خوشحالۍ سره تېرې کړې، خو په اتمه ورځ چې له دفتره کور ته راغلم، په انګړ کې د کور خاوند راوګرځولم او په غوسه یې راته وویل: په رښتیا چې بې کوره خلك د کور په قدر نه پوهېږي او کرایي کور ته د کنډوالې په نظر ګوري. ما یې چې په ډېره عاجزۍ د علت پوښتنه وکړه، نو د کور خاوند شرطونو لست راته ونیوه او ویې ویل: ته دغه د څلورم شرط اتم جز ولوله، د څلورم شرط په اتم جز کې داسې لیکل شوي وو: د کالیو د ځوړندولو لپاره به په دېوال کې له دوه اینچه غټ میخ نه ټکوهم.

د شرط په لوستلو سره هغه نور هم ببر شو او ویې وویل او تا د نرځوی په دېوالونو کې څلور اینچه مېخونه ټکوهلي دي، تا ته دما کور د مړي مال ښکارېده که څنګه؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

او بیا یې زیاته کړه، څه ورشه! ښځه او ماشومان دې له کلې سره د سړک په غاړه درته انتظار دي، کالي، کپړي مې په ښه احتیاط ورسره راووېستل، تاسې په سړیتوب نه پوهېږئ.

لینا شریفي

اغلې لینا شریفي د جګړن محمدشریف خان لور، د میدان وردګو ولایت د مرکز میدان ښار د نایبانو د کلي اوسېدونکې ده، خو دا په خپله کابل کې زیږېدلې ده.

لومړنۍ او منځنۍ زده کړې یې په ترتیب د کابل د پاینده محمد شهید او د طالبانو تر واکمنۍ وروسته په الفتح لیسه کې ترسره کړي، د لیسې دوره یې د پېښور په خدیجة الکبری ښوونځي کې بشپړه کړې ده.

په ۱۳۸۳ کال کې له خپلې خوښې سره سم د کانکور د ازموینې له لارې د کابل پوهنتون د ژورنالیزم پوهنځي ته بریالۍ شوه او د دغه پوهنځي د مطبوعاتو له څانګې فارغه شوه.

لینا شریفي د لوړو زده کړو له هماغه پیله د ازادې اروپا، ازادۍ راډیو د کابل په دفتر کې د ویاندې، خبریالې او پروډیوسرې په توګه کار کړی او تراوسه هم همدې راډیو ته کار کوي.

دا د ځوانانو او ښځو د خپرونې جوړوونکې پاتې شوې ده.

لینا شریفي کله ناکله ځینې ادبي لیکنې، لنډې کیسې او مقالې هم لیکي، خو ځان لیکواله نه بولي او تر ډېره غواړي چې خلك یې د خبریالې په توګه وپېژني.

د لیکنې بېلګه

د نوامبر شلمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مور په غېږ له درانه خوبه راپاڅېد، په ځای کېناست، سترګې یې چې لـه خوبـه بېرته سره ورتلې، په دواړو موټو ومښلې، زړه یې غوښتل لږ نور هم ویـده شـي، خولـه یې وازه وازه کېده، لاسونه یې چت ته جګ کړل، خپله شخي یې وويسته. سترګې یې د برستنې درې نورو خواوو تـه پـه خپلـو خوینـدو، وروڼـو ولګېـدې چـې وران وران د ماشومتوب په خواږه خوب ویده وو، زړه یې نه کېده چې پښې له برسـتنې راوباسـي او پاڅېږي، خو د مور بېګانۍ خبره ورپه یاد شوه چې ورته ویلي یې وو:

سهار ته ډوډۍ نده پاتې، ماشومان به څه خوري؟

اوچته راپاڅېد، د اورسۍ مخې ته ودرېد او د ښیښو پر ځای اورسـۍ تـه لـه کلـک شوي پلاستیک نه یې د بهـر کتـو هڅـه وکـړه، څـه ورتـه ښـکاره نـه شـول، یـوازې د پلاستیک له کړپ و کړوپ نه پوه شو چې بهر باد لګېږي. بدن یې وریږدېد، ساړه یـې وشول، خو چاره نه وه، باید خپل کار پسې تللی وای.

د وره پرڅـای پرتـه درنـده پیونـدي پـرده یـې بېرتـه کـړه، دهلېـز تـه ووت، خپلـو پلاستیکي څپلکو ته یې پام شو چې دواړه سره شلېدلې وې، ان پـرون لا پـه سـختۍ پـه کې ګرځېده، زړه کې یې دا پوښتنه تېره شوه چې:

نن به مې په کې تېره شي؟

څپلکه یې شاوخوا ښه وکته، پښې ته یې کړه او له ځان سره یې وویل:

څه نن مې په کې تېرېږي، که بیا وشلېده، یـو پلاسـتیک ملاسـتیک بـه تـرې راتـاو کړم...

د نورو ورځو پر خلاف د اسمان مخ تورو وریځو پوښلی و، د دوی د جونګړې تر څنګ د دوه پوړیز کور له دودکشه د راوتونکي دود بوی، باد د ده تر سږمو رارسـاوه او ده ته یې د هغو کیسو د شهزاده ګانو او شهزادګیوماڼۍ ورپه زړه کـولې، چـې پـلار به یې هغه وخت چې ژوندی و، هره شپه د خوب پر مهال ورته کولې...

(c) ketabton.com: The Digital Library

اورسی ته د کلک شوي پلاستيک پړکېدو، دی د شهزاده ګانو او شهزادګيو له مانيو بهرته خپلې کنډوالې ته راووست. د اورسی مخې ته يې پرته زړه ټوټه چې يو وخت يې د مور کميس و، راپورته کړه، له يوې څنډې يې اوږده ريښکۍ ووېسته او د ښۍ پښې غټه ګوته يې چې پرون يې له چاودې وينې راوتلې وې، پرې وتړله، نوره يې تر لاس تاو کړه او د ښار په مقصد رهي شو.

×××××

لمر د تورو ورېځو تر شا ايسار و، اټکل يې نه شو کولی چې څو بجې به وي، خو په نس کې يې د لوږې اور، بل و، پوه شو چې د غرمې شاوخوا به وي. له سهاره يې څو سرکونه ګز و پل کړي وو، د ډېرو کروزينونو، لنډکروزرو، کرولاوو او ټکسي موټرو په ښيښو يې صافي تېره کړې وه، خو چا څه نه وو ورکړي، د موټرو د بندو ښيښو تر شا ناستو سورليو ان د ده غږ نه وو اورېدلی چې د خپلو وږو خويندو ورونو د لوږې شکايت يې ورته کاوه.

ده سهار له خپلې مور سره، کله چې د سوال لپاره يې خپله سولېدلې، سورۍ سورۍ چادري په سر کوله او وته، ژمنه کړې وه چې تر غرمې به د څو وچو ډوډيو پيسې ګټي او د خپلو خويندو ورونو ګېډې به مړوي، خو تراوسه يې څه لاس ته نه وو راغلي.

د سرکه ترخوا ودرېد، لاسونه يې د تودېدو په هيله خپلو ډنګرو تخرګو کې ومنډل، وچې شونډې يې له سړو رپېدلې، د پزې اوبه يې ژر ژر پورته کشولې، په نااميده ماشومو سترګو کې يې ډوډۍ ته د ځلورو په تمه ځېرو، ځېرې غږېدې، چې په بې صبرۍ د ده د راتلو لارې څاري... له خپلې بې وسۍ نه يې په سترګو کې اوښکې راډنډ شوې او څاڅکي څاڅکي يې کرختو پښو ته تېتې شوې.

×××××

بيا سرک ته شو، د څو موټرو ښيښې يې ومښلې، په ژړغوني غږ او زاريو يې د ښيښې تر شا له موټر چلوونکو څخه د مرستې غوښتنه وکړه، خو يوازې د نه په مانا له

(c) ketabton.com: The Digital Library

سر ښورولو سره مخ شو. یو ځل بیا نهیلی شو، نور یې خپله ژړا په واک کې نه وه، لوړې له یوې خوا او له خوینـدو ورونـو سـره د ډوډۍ د راوړلـو ژمنـې لـه بلـې خـوا ځوراوه، په سترګو یې ورو ورو تیاره راخپرېده، له ځانه یې بیا بې ځوابه پوښتنې پیـل کړې:

اوس به د وړو څه حال وي؟

بېګا ته به مې مور ته څه ځواب وایم؟

له سړو کرخت د پیاده رو په لور روان شو، د تلو وس یې په پښو کې نـه و پـاتې، نور نه پوهېده چې په څمکه روان دی که په هوا، نور یې په خپلو چاودو چلمو لاسو د مخ او پزې اوبه نه شوای پاکولی، ورو یې په پیاده رو کې یوې اوچتې پایې ته چې یوه ټوټه ترې راځړېده، ډډه ووهله او کېناست.

سترګو یې نـور پـه سـرک د مـوټرو تـوپیر نـه شـو کـولی، یـوازې یـو کتـار ورتـه ښکارېده....

×××××

څو شېبې وروسته په پیاده رو کې، د پایې تر څنګ دولس دیـارلس کلـن ماشـوم چې لاپې خپله صافي کلکه په موټې کې نیولې وه او سر یې په سرک د موټرو خوا تـه کوږ کړی و، لکه چې دومره ښکلو او ګران بیه موټرو ته پـه حیـرت تللـی وي، غـونج منج پروت وو او پر سر یې د مني مازدیګرني سوړ باد لـه پـایې راځړېـدلې هغـه سـپینه ټوټه لکه د شهید توغ رپوله چې په سره رنګ پرې لیکل شوي وو:

«د نوامبر شلمه له ماشومانو سره د تاوتریخوالي د مخنیوي نړیواله ورځ»

(c) ketabton.com: The Digital Library

د موضوع په اړه لنډه مناقشه

په تحقیقي مسایلو کې هره موضوع د سپړلو او څېړنو بېلابېل اصول لري، فرهنګي مسایل هم له هغو څخه یوه موضوع ده، چې د څېړنې ځانګړې او مشخصې لارې چارې لري.

د میدان فرهنګي حوزه، چې زما د تېزس موضوع ده، تر دې د مخه په تحقیقي ډول نه ده څېړل شوې، له ډېرو هڅو سره سره، هېڅ ډول تحقیقی اثر په دی اړه په لاس نه دی راغلی، ځکه نو دغه موضوع هم نوې او بکره ده، خو له ډېرو ستونزو سره مله وه، یو له دغو ستونزو څخه د ادبي او فرهنګی فعالینو په هېواد کې دننه او بهر ته کډه کېدل دي، چې له خپلې سیمې او ټولنې څخه د بېلابېلو حالاتو له امله تللي او ان ځیني یې له خپل فرهنګ او ټولنې څخه سره د اړیکو پرېکېدو په درشل کې دي او که دغه لړلی دوام وکړي، نو ډېر ژر به له خپل فرهنګ، دود او دستور سره خدای په اماني وکړي. نو ځکه یې بیا ژوندي کولو کې ته نه دولت او نه هم ملي سوداګر پاملرنه نه کوي، نه له دغې چارو سره خپله علاقه ښیي، زموږ چارواکی دغه موضوع ته په هېڅ ډول پاملرنه نه کوي، همدا سبب شوی، چې لیکوالان هم دغه موضوع څخه خپله اوږه خالي کوي، چې لامل یې هغه اثر چې لیکل شوی، لیکوال خپل ټول ژوند ورته وقف کړی، څوک یې چاپولو ته پام نه کوي، ځکه خو په دې هکله هر څه په هیڅ حساب دي، کوم څه چې موږ دلته را ټول کړي، کېدای شي ډېرې نیمګړتیاوې به ولري، خو له ټولو هغو د قلم خاوندانو، لیکوالانو او څېړنکو څخه چې دغو موضوعاتو سره مینه لري، عملی ګام اوچت کړی او هغه څه چې له منځ تللو په حال کې دي، بیا را ژوندی کړي، دغه فرهنګي حوزې ته پاملرنه کول به د هغه ستر فرهنګي یرغل مخه ونیسي، کوم چې د ګاونډیو هېوادونو له خوا دغې سیمې ته د یوه ستر ګواښ په ډول مخامخ دي. هیله ده چې زما دغه څېړنه په دغې برخه کې دلیکوالو پاملرنه دا شان موضوعګانو ته را وګرځوی. خو د یوې خبرې یادونه ضروري ګڼم،

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه دا چې په دغې برخه کې د پوهنتون محصلینو هم ځینې لومړني ګامونه اوچت کړي او د اوسنۍ دورې ځینې شاعران يې په لنډو کې یاد کړي دي، چې باید له پام او یاده ونه غورځول شي.

په پای کې باید ووایم چې فرهنګ خورا ستره او پراخه موضوع ده او څېړنه يې خورا ستونزمن کار دی، چې ډېر وخت او دقت غواړي، که له ما څخه څه سهوه یا تېروتنه شوې وي، بخښنه غواړم او اړونـد وړاندیزونـه بـه پـه پام کې ونیسم چې پـه راتلونکی متن کې به يې ځای پر ځای کړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پایله

د میدان فرهنګي حوزې په نوم دغه کتاب مې د ماسټرۍ پروګرام د بشپړولو په موخه د تېزس په توګه د خپل لارښود استاد پوهنوال ښاغلي محمد رفیق رفیق له لارښوونې سره سم ولیکه.

د میدان د فرهنګي حوزې اړونده دغه موضوع مې په سرخبرو، سریزې او اووه برخو کې راغونډه کړې ده. سریزه له موضوع سره تړلې او د کتاب یوه برخه ده، میدان وردګو ولایت جغرافیاوي موقعیت، د میدان په سیمه کې د پخوانیو او وروستیو علمي، فرهنګي، کلتوري، دودویزو او ادبي خوځښتونو او پرمختګونو په اړه د معلوماتو لنډیز په کې وړاندې شوی دی. په سریزه کې همداراز ویل شوي چې کوم لامل د دغه اثر کښلو ته وهڅولم او یا د کومې اړتیا له مخې مې دغه کار ته ملا وتړله او هم دا چې د علم او فرهنګ په بهاینه کې یې ونډه څه ده.

له سریزې وروسته د کتاب لومړۍ برخه د یادې سیمې جغرافیاوي څرنګوالی، کلتور، دود او د تاریخي پس منظر ته ځانګړې شوې ده. په دغې برخه کې د میدان وردګو ولایت په هکله په لنډ ډول جغرافیاوي موقعیت، مهم کرنیز محصولات، کانې ډبرې او تاریخي سیمې پېژندل شوې دي. په دویمه برخه کې د میدان سیمې د کلتور، دود، رواجونو او یو لړ نورو خواوو په هکله په تاریخي توګه خبرې شوې دي.

همدارنګه د کتاب په درېیمه برخه کې د میدان وردګو ولایت شتو علمي، فرهنګي او ادبي ټولنو په هکله معلومات وړاندې شوي دي. په دغې برخه کې په دې اړه خبرې شوي چې دغه ټولنې په یاده سیمه کې څه وخت رامنځته، د چا له خوا یې د مشرۍ او نورې چارې پر مخ وړل کیږي، څومره کسان په کې ونډه اخلي او یا د کار ساحه یې څه ده او همداراز د یادې سیمې د علمي او فرهنګي برخو لوړتیا ته څه ګټه لري. همداراز د لومړنیو ادبي او فرهنګي ټولنو په رامنځته کېدو او یو لړ نورو خواوو په تاریخي توګه خبرې شوې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورمه برخه د میدان په سیمه کې د مطبوعاتو او فرهنګي ادبي کارونو د لومړنیو چاپي خپرونې په اړه معلومات لري او د رامنځته شوو او موجودو ټلویزون، راډیوګانو او چاپي رسنیو په اړه بحثونه لري او د هغوی د بېلا بېلو اړخونو په اړه اړین معلومات وړاندې کوي. په دغې برخه کې د یادو رسنیو پر کمیت، څرنګوالي، د هغوی پر مسوولینو او نورو خواوو لنډې خبرې شوې دي.

د پنځمې برخې موضوع دغې سیمې کې د منې ګل تر نامه لاندې مشاعرې جوړېدل دي، چې د یو زیات شمېر فرهنګپالو پاملرنه یې دغه ولایت ته رااړولې ده. د مشاعرې د تاریخي پس منظر لنډ جاج هم اخیستل شوی دی.

د شپږمې برخې موضوع د دغې سیمې چاپي اثار دي، په دې برخه کې ډېری هغه علمي، فرهنګي او ادبي اثار معرفي کیږي، چې په وروستۍ لسیزه کې یوازې د میدان وردګو مېشتو لیکوالو، شاعرانو او فرهنګي فعالینو څخه سربېره د هېواد د نورو لیکوالو له خوا لیکل شوي، د میدان وردګو ولایت د فرهنګي کمېټې او د منې مشاعرې په ویاړ په اړونده سیمه کې چاپ او خپاره شوي، چې د دغسې کتابونو شمېر له څلوېښتو ټوکو څخه لوړ دی.

په دغو اثارو کې بېلا بېل منظوم او منثور ادبي او فرهنګي اثار موجود دي، چې دلته یې په اړه لنډ او کافي معلومات وړاندې شوي دي.

د دغه کتاب اوومه یا وروستۍ برخه د نورو برخو پر خلاف یوه لویه ساحه راچاپېروي او د میدان د سیمې د لیکوالو، شاعرانو، هېوادپالونکو او فرهنګي فعالینو پېژندنې ته ځانګړې شوې او د د غو کسانو په اړه لنډ او کافي معلومات وړاندې شوي دي. په دغې برخه کې د یوه لیکوال او شاعر له پېژندنې سربېره د ډېری شاعرانو شعري بېلګې هم راوړل شوې دي.

لکه څنګه چې د دغه کتاب په وړاندینیو برخو کې یادونه وشوه، چې دغه کتاب مې د ماسټرۍ پروګرام د بشپړولو په موخه د تېزس په توګه د خپل لارښود استاد پوهنوال ښاغلي محمدرفیق رفیق له لارښوونې سره سم ولیکه، تر اوسه په دې اړه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

داسې یوه کتاب له چاپه نه یو خبر شوي، چې په میدان سیمې کې د پخوانیو او وروستیو ادبي او فرهنګي پدیدو او حالاتو په اړه داسې په یو ځایي توګه معلومات په کې وړاندې شوي وي. د میدان سیمې فرهنګي حوزه د افغانستان د ګوتو په شمار او هغو مهمو فرهنګي حوزو څخه شمېرل کیږي، چې د دغه هېواد د نورو سیمو په پرتله په کې په لنډه موده کې زیات فرهنګي او ادبي خوځښتونه تر سترګو کیږي، نو پر همدې اساس که څوک وغواړي چې په افغانستان کې د پخوانیو او وروستیو ادبي او فرهنګي حالاتو په اړه څېړنه وکړي، نو د میدان سیمې ادبي او فرهنګي حوزه یې د کار مهمه برخه جوړوي، چې دغه کتاب ورسره په دې برخه کې ښه مرسته کولای او د هغه کار اسانولی شي. دا هم منم چې دغه کتابګوټی به هم له کمي او کیفي پلوه له یو څه نیمګړتیاوو خالي نه وي، خو هیله مې دا ده، چې له دغو تشو سره سره زمونږ دغه کار د پښتني او افغاني فرهنګ په بډاینه او پر مختیا کې له موږ سره مرسته وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پای پایله

دمیدان فرهنګي حوزې په نوم دغه کتـاب مې د ماسـټرۍ پروګـرام د بشـپړولو پـه موخه د تیزس په توګه د خپل لارښـود اسـتاد پوهنوالـ ښـاغلي محمـد رفیـق رفیـق لـه لارښونې سره سم ولیکه.

ما دخپلې څېړنې په بهیر کې هڅه کړې چې موضـوع د منـل شـویو معیـارونو او څېړندودونو په رڼا کې وڅېړم. ددې څېړنې له بشپړولو څخه چې کومـه پـاې پایلـه تـر لاسه شوې دلته به په لنډیز سره یادونه وشي.

دمیدان ښار فرهنګی حوزه چې دهلو ځلو، کوښښونو او په نسبي توګه د ارزښـتمنو لاس ته راوړنو نتیجه ده دلته دبحث وړ موضوع ده.

دمیدان ښار فرهنګی حوزه چې تاریخ په بېلابېلو پړاوونو کې بېلابېلو پوهانو په کې ژوند کړی او خپلې ټولنې په فرهنګی،ټولیزو او اقتصادی برخو بېلا بېلې لیکنـې کـړی دي او انسانونو لپاره د خدمت جوګه شوې دي او سوکاله ژونـد لپـاره یـې ډېـر زیـات اسبابونه له ځان سره راوړی تر څو چې دغه ټولنه له نورو سـره سـیالې وکړی.چـې لـه ډلې څخه زه دلته مرحوم داکتر عبدالوکیل او غلام محمد فرهاد نومونه بسنه کوم چې هر یوه خپل ځای کې دغې ټولنې سترو سترو خـدمتونو جوګـه شـوې دي. زمـا ددغـې لیکنې د بحث محوري موضوع ددغې سیمې فرهنګی وضیعت او حالت دي .

په دې اثر کې ددې سیمې کلتوری او فرهنګی پیاوړتیا باندې څه نا څه بحث شوی دی او همدا شان زیار ایستل شوی دی تر څو ددغې فرهنګی حوزی ښه پېژندنه وشـي، یعنې ده خپلې ژبې خپل فرهنګ او خپلو ادبی شخصـیتونو او ځیـرو سـره تـر یـوه حـد اشنای پیدا کړو او همدا رنګه کوم کوم اثار او ټولنې چې پـه دغـه کړکېچنـو حـالاتو کې رامنځ ته شوی لږو ډېر په تفصیل سره توضیحات راغلي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سر خبرې څخه پيل ورپسې د موضوع ګانو لړ ليک د څېړنې ميتود سريزه د موضوع شاليد د ولايت اداری شاليد او بيا موضوع په اتو(۸) برخو کې تر بحث لاندې نيول شوی ده.

لومړۍ برخه کې د ياد سيمې جغرافياوی ، مساحت، کانونه، تاريخي پس منظر ، ميدان وردګو ولايت کی د فرهنګی هڅو تاريخی شاليد (پس منظر)، د ميدان وردګو ولايت اداري شاليد ته لنډه کتنه او په بېلا بېلو دورو کې د دې ولايت واليان په هکله معلومات را غونډ شوی دی. په دويمه برخه کې تاريخی ځايونه او د الغتا لرغونې نښې په هکله لنډه توګه يادونه شوی ده. ورپسې په دريمه برخه کې د ميدان سيمې د کلتور ، دود او روجونو لکه جرګه، مرکه، ننواتی، تيزی کيښودل، پلو غوټه کول او ټولنزو دودنو په هکله معلومات ورکړل شوی وي.

په څلورمه برخه د ميدان سيمې کې شتو علمی، فرهنګی او ادبی ټولنو په هکله معلومات وړاندې شوی دی. په پنځمه برخه کې د ميدان په سيمه کې د مطبوعاتو او فرهنګې ادبی کارونو د لومړنيو چاپی په اړه معلومات يو اړه لنډه معلومات را غونډ شوی دی.

شپږمه برخې موضوع مشاعرې لنډه تاريخچه او منې ګل مشاعرې او هغې بڼې پايلی په دغې سيمی باندې څېړل شوی دی. په اوومه برخې موضوع ددغې سيمی چاپی اثار چې زياتر ادبی اثار دی، د مطالعی لپاره تر ډېره حد زمينه برابر کړلی ده په ډېر لنډ ډول در پېژندل شوې دي. ددغه کتاب اتمه برخه چې د نورو برخو په پرتله يوه لويه برخه را چاپيروی، ددغې سيمی د فرهنګی، ادبې، اجتماعې او پېژندل شوې څېرو ژوند ليک ادبی فعاليتونو، ادبی اثار ، د هر ليکوال او شاعر د اشعارو يوه يوه بيلګه را ولاړل شوی ده او په پای کې هغو شخصيتونو چې لوړو غوره او نه هېرودونکې خدمتونه خپل هېواد، اولس او ټولنې ته کړی دي او د نورو له خوا ددوې نېکو صفات او ښه اخلاق ستايل شوې دي په لنډو ټکو يادونه شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه ښېړنيز اثر ساحوی او تشريحي بڼه لري او هغې اړتيا له مخې چې محسوسېده د مشرانو او پوهانو دپرېکړې له مخې ليکنی بڼه تر لاسه کړه او هيله من يم چې ددغې سيمې د فرهنګ په غوړيدو کې نسبتاً جامع مأخذ په توګه ثابت شي او دنورو د استفادې لپاره ګټور واقع شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړاندیزونه

په دغه کتاب کې د میدان د سیمې پر جغرافیاوي، کلتوري، مطبوعاتو، ادبي او فرهنګي ټولنو، مشاعرو، شاعرانو ، لیکوالو او همدا راز په دغې سیمه کې پر چاپ شوو اثارو خبرې شوې او په بېلا بېلو برخو کې یې د دغې سیمې د پخواني او وروستي فرهنګي حالت په اړه معلومات راغونډ شوي دي.

موخه مو دا ده، چې زموږ دغه کار او زیار د پښتني او افغاني فرهنګ په لا غوړېدا او پراختیا کې ګټور تمام شي. موږ د دغه کتاب له لوستنې سره د میدان د سیمې د پخواني او اوسمهالي ادبي او فرهنګي حالت په اړه یو څه معلومات ترلاسه کولای شو او پوهېږو، چې د افغانستان دغه مرکزي سیمه د ادبي او فرهنګي لوړتیا له پلوه تر بل هر وخت مخ په بره روانه او په دې برخه کې د کار او زیار لېوالتیا زیاته شوې او ګڼ شمېر لیکوال او شاعران لري، خو دا په دې مانا نه ده، چې زموږ د فرهنګ، ژبې او ادب په برخه کې دغه کار کافي دی او ټولو هغو ننګونو ته دې ځواب ووایي، چې پښتني او افغاني ټولنه ورسره مخامخ ده. موږ یوازې په خپله سیمه کې د خپلې ژبې او فرهنګ د پراختیا او غوړېدا کار پیل کړی دی، چې هغه هم په ډېرو برخو کې له نیمګړتیاوو او کمي خالي نه دی، خو د نورو هېوادونو، ژبو او فرهنګونو فعالین هڅه کوي، چې د خپل ملي مالي لګښت پر مټ په نورو هېوادونو، ولسونو او فرهنګونو کې د خپل فرهنګ د ودې او پراختیا زمینې برابرې کړي.

سره له دې چې د یوې ټولنې علمي او فرهنګي پرمختیا د همغې ټولنې د فکري زیار محصول ده، خو دا خبره هم پر ځای نه ده، چې د یوې ټولنې فرهنګي، ادبي او ټولنیزه وده دې د همغې ټولنې د اقتصادي، سیاسي او ټولنیزو شرایطو له اغېز څخه په امن وي. پر همدې اساس په کار ده، چې د میدان د سیمې اوسنی ادبي او فرهنګي بهیر له غوره و نه ایستل شي او د دغه خوځښت د لا پراختیا لپاره تودې هڅې وشي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه خنډونه په ګوته شي، چې ددغه بهیر د کمزورتیا او ټکني کېدو لامل کېدای شي. د یادې موخې لپاره یو څو وړاندیزونه په لاندې ټکو کې رانغاړوم:

۱- دولتي پاملرنه: د میدان سیمې د فرهنګي حوزې په لا بډاینه کې تر ټولو دمخه دولتي پاملرنه اړینه ګڼم، هغه دا چې تر دې دمه د دولت له خوا لکه څنګه چې لازمه ده، توجه نه ده شوې، که دا لړۍ همداسې دوام وکړي، نو د روښانفکرو فکري مایه به تر ډېره د ژوند تر وروستیو پورې د دوی په سرونو کې واوسي او د دې لړۍ د کمزورتیا او ټکني کېدو لامل به شي. د بېلګې په توګه یو لیکوال فکر کوي چا چې څه لیکلي هم دي، د چاپ زمینه نه ده ورته برابره شوې، چې زه به یې له کومه کړم، پایله دا چې بالاخره خپل هغه وخت چې د اثر په لیکلو تیرېږي، په کوم بل کار تېر کړي.

همداراز دولت کولای شي په یاده سیمه کې د اثارو پر چاپ او خپاروي سربېره هغه توکي او اثار چې د میدان مېشتو لیکوالو اړتیا وي، د دوی په واک کې ورکړي. له بلې خوا دولت باید د دغو فرهنګي فعالینو لپاره په اړونده سیمه کې د کلیو سترو مشاعرو، د سترو او مخورو لیکوالو او شخصیتونو د نمانځغونډو، ګڼورو او سمون راوړونکو ورکشاپونو او نورو فرهنګي ناستو لپاره زمینه برابره کړي او لګښتونه یې د دولت له ملي بودیجې څخه ورکړل شي. په لنډه ویلی شو، چې د دولت له اړخه به په دې او دې ته ورته نورو برخو کې پاملرنه دغه بهیر نور هم چټک او ګرم کړي او د کار ساحه به یې هم ښه والی او پراختیا پیدا کړي.

۲- د رسنیو د کار شېوه: د میدان ولایت شتو رسنیو کاري شېوه هم په دې برخه کې لویه ونډه لرلی شي، هغه دا چې که د دغې سیمې بېلابېلې تصویري، غږیزې او لیکنیزې رسنۍ په دې اړه په زړه پورې او ګڼور پروګرامونه ترتیب او وړاندې کړي، نو په پایله کې یې اړین څه تر لاسه کېدای شي. د یادولو ده، چې د میدان ښار رسنیو په دې برخه کې او د دغه اوسني بهیر په وده کې تر بل هر څه پر ځای او وړ رول لوبولی دی، خو بیا هم په کار ده چې کافي یې ونه ګڼو او د نوښتونو پر بنسټ داسې پروګرامونه ترتیب او وړاندې کړي، چې له ځوان ادبي او فرهنګي نسل سره د نوښتون

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پېژندنه، د کار په سمون، د بهرنیو او نورو ژبو د ادبي پدیدو په ورښودنه او د لیکوالو په هڅونه کې تر دې هم زیاتې لاسته راوړنې ولري.

۳- د علمي او فرهنګي موسسو ونډه: هغه علمي او فرهنګي موسسې چې د میدان په سیمه کې شتون او فعالیت لري، باید له محصلینو او زده کوونکو سره په میدان ښار کې د پخوانیو او وروستیو ادبي او فرهنګي حالاتو، اثارو او اشخاصو په اړه معلومات شریک کړي او له هغوی څخه وغواړي، څو د یادې موضوع په بېلابېلو برخو کې خپل مونوګرافونه او کورني کارونه ترتیب او ولیکي. دا ځکه چې د افغانستان د پوهنتونونو او علمي فرهنګي موسسو په درسي نصابونو کې تاریخي پېښو په اړه کره معلومات نه وړاندې کېږي. څرنګه چې په میدان سیمې کې روان ادبي او فرهنګي فعالیتونه د وروستی لسیزې محصول دي. نو که یوازې به نصابی پروګرام تکیه وشي، زده کوونکي به د میدان سیمې د ادبي حوزې په اړه له معلوماتو بې برخې پاتې وي.

۴- پر شعر سربېره د نثر او ژباړې اړتیا: په دغې سیمه کې که څه هم لیکوال یوازې د شعر تر بریده محدود نه دي پاتې شوي او ډېری دغه لیکوالان هم شعر لیکي هم نثر **او** هم په ژورنالستیکو چارو کې لاس لري، خو بیا هم د شعر برخه تر نورو هغو ډېره درنه ده، په کار ده چې په نورو ادبي او نثري ژانرونو کې هم د ځوانانو ونډه زیاته شي. ځکه یوازې شعر نه دی، چې په فرهنګي ډګر کې دې پرې حساب وشي، بلکې د ادب په برخه کې اوس مهال په نړۍ کې ځینې نثري ادبي ډولونو او ژانرونو ته پاملرنه زیاته ده، چې له دغې ډلې څخه یې لنډه کیسه، ناول او نور یادولی شو. موږ اړ یو چې د سالمې فرهنګي او ادبي ودې په موخه دغه توازن په پام کې ونیسو. پردې سربېره له نورو فرهنګونو څخه ژباړې ته زیاته اړتیا لیدل کېږي، که موږ خپلو ګاونډیو ژبو او فرهنګونو ته ځیر شو، د ژباړې په برکت یې په بېلابېلو برخو کې خپله ساحه پراخه کړې ده او د پخوانیو عنعنوي پوهنو پرځای یې اوسنیو نوو علمي اصولو او لارو چارو ته لاسرسی موندلی دی. په لنډه توګه ویلی شو، چې په ادبي او فرهنګي پر مختګ کې د کمزوري تخلیق پر ځای قوي ژباړه زیاته ونډه لرلی شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵- د فرهنګي کارونو سمون: د میدان په سیمه کې روان فرهنګي کار او زیار یو لړ سمونونو ته اړتیا لري، دې اړتیا ته په پام سره باید کره کتنې او ارزونې ته زیاته توجه وشي. په کار ده د دغې سیمې رسنۍ، ادبي او فرهنګي ټولنې او اشخاص د اوسنیو نوو تیوریو او اصولو په رڼا کې د لیکوالو او رامنځته کونکو فرهنګي او ادبي تخلیقات او تولیدات و ارزوي، ښې او کمزورې خواوې یې په ګوته شي او دغه دود ته په اړونده سیمه کې نوره هم پراختیا ورکړل شي، څو د دغه روان کار او زیار څخه هغه ګټه ترلاسه کړو چې موږ یې هیله لرو. همداراز په کار ده د کره کتنې او ارزونې کار هم له افراطه خالي او د نړیوالو نوو اصولو په چوکاټ کې ترسره شي. معنا دا چې دغه کار په داسې یوه شېوه ترسره شي، چې نه مو کمزوري او نوي شاعران او لیکوالان بیخي زړه توري او له پښو غورځولي وي او نه داسې چې د ښه او ناښه اثر په ارزونه او پېژندنه کې له پوهې بې برخې وو. په لنډه توګه ویلی شو چې د اثر له لیکوال سره دې هغه ته د نیمګړتیاوو پر ورښودنه کې د ماشوم په څېر له احتیاطه ډک چلند وشي، کټ مټ داسې لکه یوه ماشوم ته چې د هغه د ناروغۍ د له منځه وړنې په موخه په خوږه مربح کې ترخه دوا ورکول شي، چې هم جوړ شي او هم یې د خولې له تریخوالي څخه مخنیوی شوی وي. موخه دا چې لیکوال ته د کمزورتیاوو تر څنګ د هغه د اثر د ښو او پیاوړو برخو ستاینه او یادونه هم وشي، چې تر یوه څه ځایه یې د زړه تکیه پرې جوړه وي.

۶- له ادبي او فرهنګي فعالینو سره د مالدارو او سوداګرو همکاري: که د میدان د سیمې هغه مالدار او سوداګر، چې له ښه اقتصادي حالت څخه برخمن دي، ژبه، ادب او فرهنګ د ټولو شریک ګڼي او پرمختیا یې پر ځای او غوره کار بولي، نو د یادې سیمې له فرهنګي کړیو سره د د مرستو دود ته ارزښت ورکړي، څو په ځینو برخو کې یې مالي لاسنیوی شوی وي. که د دغې سیمې بډایه کسان په خپله د ادبي او فرهنګي تخلیقاتو د رامنځته کونې وړتیا یا وخت نه لري، له نورو سره د مرستې له لارې د ادبي او فرهنګي ننګې ویاړ ترلاسه کولای شي. مالي اړتیا د میدان سیمې د فرهنګیانو تر ټولو مهمه او مرکزي اړتیا ده، چې د دوی پرکار او زیار نښې اغېزې لرلی شي. زما په

(c) ketabton.com: The Digital Library

اند د دې پر ځای چې څوک د خپلو تکراري او کمزورو شعرونو يو جونګ وليکي، دا غوره ده، چې د بل شاعر د پياوړو او ارزښتمنو شعرونو د ټولګې د چاپ لګښت ورکړي، نو فرهنګ او ژبې ته به يې تر خپل تخليق ډېر ارزښتمن څه ورکړي وي.

که په نوموړې سيمه کې دغه دود پراختيا پيدا کړي، مالدار او سوداګر يې ژبنی او فرهنګي په شاتګ يوه ګڼه ننګونه وګڼي او په دې برخه کې خپل احساس پياوړی کړي، لرې نه ده، چې دغه روان بهير به ډېر ژر يوه نوي پړاو ته لاره ومومي.

۷- د ميدان مېشتو ليکوالو تر منځ د اړيکو او چلند شېوه: په ياده سيمه کې د اړيکو چلند او شېوه هم د فرهنګي او ادبي بهير اغېزمنولی شي. ليکوالو او فرهنګيانو ته په کار ده، چې د فرهنګ د لاغوړېدا په موخه تر خپل منځ له ناسالمو رقابتونو او سياليو ځخه ډډه وکړي. دا هغه بدبختي ده، چې په پايله کې يې سره زر په خاورو او خاورې په سرو زرو ناحقه بدليږي.

سره له دې چې د ميدان سيمې د ليکوالو او فرهنګي فعالينو ترمنځ به دا ډول ستونزې او بدبينۍ په دومره کچه نه وي، چې دلته يې د يوه وړاندېز په توګه يادونه وکړو، خو بيا هم دغه ټکي ته زياته پاملرنه په کار ده، څو په ادبي او علمي ساحه کې خپلو شخصي او کليوالي تربګنلويو او قومي توپيرونو ته ځای ور نه کړل شي.

په يوه ټولنه کې سالم رقابت او سيالي پر ځای کار دی او د ليکوالو د وړتياوو د زياتېدو لامل کېدای شي. د بېلګې په توګه يو ليکوال دې د ځان لپاره ننګونه وګڼي، چې پلاني يو ښايسته ناول ليکلی او زه هم بايد په ځان کې دغه وړتيا پيداکړم، خو نه دا چې هغه و نه کولی شي، نو د بل ليکوال په ناول پسې يې ناحقه راواخلي او کار او زيار يې بې ګټې او د وخت ضايع کول وبولي، څو له هغه سره يې د کړي ادبي کار کچه برابره شي.

۸- د ميدان سيمې د فرهنګي حوزې د بېلابېلو برخو ځانګړې څېړنه: په دغه رساله کې د ميدان سيمې د فرهنګي حوزې په اړه په څو جلا برخو کې خبرې او بحثونه ځای شوي، خو د هرې برخې د څرنګوالي په اړه وړ څېړنه نه ده ترسره شوې، لامل

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې ده دی، که دلته د يو چا پر ليکل شوي اثر يا چاپي خپرونې او يا يوې ادبي ټولنې ژورې څېړنې ته ځای ورکړو او په ټولو خواوو يې وغږېږو، نو بل اثر، خپرونه او يا شخص به د لنډو معلوماتو له وړاندې کولو څخه هم پاتې شي. هيله کېږي زموږ د نورو ځوانو ادبي او فرهنګي فعالينو له خوا د ميدان ورد ګو د فرهنګي حوزې د موضوع په هره جلا برخه کې ځانګړې او ژور څېړنيز اثار وليکل شي، څو هغو نيمګړتياوو او تشو ته هم ځواب ووېل شي چې په دغه اثر کې شتون لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخځلیکونه

۱-اباسین، مطیع الله: لرغونې مېنه، دافغانستان دطلاعاتو او فرهنګ وزارت بیهقی د کتاب خپرولو موسسه،۱۳۸۸ل،ل.

۲- احمدزي ،حقیار،دفطرت زنګینه تابلو،دریمه ګڼه،ننګرهار،۱۳۸۵ ل ل

۳- احمدي وردګ،ګل اغا،منې ګل مشاعره،نهمه کلیزه،صمیم ادبي ټولنه کابل ۱۳۸۹ل ل

۴-ارشاد،اورنګزیب، د افغانستان د ولایتونو جغرافیه، خپرندویه ټولنه: د اریک د ګرځنده کتابتونونو اداره، کال۱۳۷۹ه ل

۵-ارشاد،اورنګزیب،افغانستان پیژندنه،دانش خپرندویه ټولنه،کابل،۱۳۹۰ل ل.

۶-امرخیل،عبدالقدیر: نرخ ولسوالی،د میدان وردګو عالی دارالمعلمین مونوګراف ۱۳۹۰ل،ل.

۷-باوري پوهنوال رسول ،دوردګوولایت کې دلرغوني برم یوه بېلګه،وردګ جریده نهمه ګڼه ،غبرګولي ۱۳۸٤ل ل.

۸-بختانی،عبدالله: دلیکوال او د ځیری،افغانستان د علومو اکادمی دولتی مطبعه۱۳۶۵ل،ل.

۹-بېنوا، عبدالروف؛ اوسني لیکوال، دمطیع الله روهیال ترتیب او زیاتونې،بشپړ متن،علامه رشاد خپروندویه ټولنه، کندهار، ۱۳۸۸ل کال.

۱۰-تکل،احمد: کرونده شعري ټولګه، کابل دولتی مطبعه، ۱۳۶۹ل،ل.

۱۱-جمال، اوړی دپښتو په معاصر ادب کې د روهي دریځ، دعلومو اکاډمی د خپرونو ریاست، شعیب مطبعه کابل، ۱۳۸۸لمریز کال.

۱۲-حبیبی،پوهاند عبدالحی،جغرافیای تاریخی افغانستان،دولتی مطبعه،۱۳۶۷ل ل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳-حلیمی، محمد حامد: وردګ(قوم، سیمه او کلتور)،بهیر چاپخونه کابل، ۱۳۸۷ل،ل.

۱۴-حقپال،محمدشفیق: د هیلو غوټی، خپرندویه ټولنه جیحون مطبعه،۱۳۸۳ل،ل.

۱۵-خپلواک، حسیب الله: د میدان ښار ځوان شاعران، د کابل ښوونی او روزنی پوهنتون مونوګراف، ۱۳۹۰ل،ل.

۱۶-څرګند، احمدزی: د احمدتکل، شاعري او فن، د کابل ښوونی او روزنی پوهنتون،مونوګراف، ۱۳۹۰ل،ل.

۱۷-دریځ، امین الله، افغانستان درقرن بیستم ، ، محل چاپ کتابخانه دانش ، پیښور ۱۳۷۹ سال هجری.

۱۸-د ښکارندوی غوری پر قصیده مشاعره، ټولوونکی ګل پاچا الفت، مدون او مرتب نصرالله ناصر، د چاپ ځای، دولتی مطبعه، ۱۳۶۲ه ش کال.

۱۹-د میدان وردګو ولایت او ولسوالیو پنځه کلن پرمختیایي پلان،د مشورو پایلې،د سیمه ایزو ارګانونو خپلواک اداری،د پالیسی ریاست،۱۳۹۰ل ل.

۲۰-رشاد،علامه اکاډیمیسن پوهاند عبدالشکور،جغرافیایي یاداښتونه،کندهار ولایت د اطلاعات او کلتور ریاست،۱۳۸۹ل ل.

۲۱-روهي، محمد صدیق: د پښتو ادبیاتو تاریخ دوهم ټوک، دانش خپرندویه ټولنه، پیښور،۱۳۸۴ ل ل.

۲۲-سپیڅلې،سهیلا،د میدان وردګو ولایت دود دستور، میوند مجله۱۳۸۷ل ل.

۲۳-سیدي، سید نظیم: لس کلن زیری(د زیری جریده الفبایی فهرست) د ختیزې سیمې لیکوالو او ژورنالیستانو خپلواکه ټولنه، ۱۳۹۱ل،ل.

۲۴-ضمیري، ګل آغا:د میدان وردګو ولایت ادبی بهیر، میوند خپرندویه ټولنه، ۱۳۸۸ل،ل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۵-عارض پوهاندغلام جیلاني ،جغرافیایي ولایات افغانستان،پېښور، ۱۳۷۹ل ل.

۲۶-غبار،میر غلان محمد، د افغانستان تاریخې زمکپېژندنه، د مېوند نشراتي مرکز، صبا کتابتون-پېښور ښار، ۱۳۷۷ل ل.

۲۷-ګندهارا مجله، د ننګرهار فرهنګي ټولنې دوه میاشتنۍ خپرونه، دریالسمه او څوارلسمه ګڼې تله،ورغومی، ۱۳۷۹ل، ل.

۲۸- فروزي ،احمدفرید،(دکابل،لوګر،غزنی،پروان او وردګو)دشاعرانو او لیکوالانو تذکرې،حسیب مطبعه ،۱۳۸۵ه ل.

۲۹-مجاهد ،سرمحقق سید امین ((یادښتونه اوراټول کړای شوي مالومات))،دمیدان ځوانان خپرونه ۱۳۸٤ ،دوهمه ګڼه .

۳۰-مظلومیار، راز محمد: ستړی ژوند(خاطرې) ، میوند خپرندویه ټولنې مطبعه، ۱۳۸۹ل،ل.

۳۱-ناصر، څېړنپوه نصر الله: د پښتو قاموس لیکنې تاریخچه، میرویس خپرندوی مرکز پیښور، ۱۳۹۰ل، ل.

۳۲-نیازمند، عبدالله: وران کور شعري ټولګه، دانش خپرندوې ټولنې تخنیکي څانګه،۱۳۸۱ل،ل.

۳۳-همت، اسد الله: د میدان ولایت اقتصادی او اجتماعی اوضاع، مونوګراف د کابل پوهنتون اقتصاد پوهنځی، کتابخانی شمیره F E C – ۱۲۸۴۴۶، ۱۳۵۳ل،ل.

۳۴-وفا، محمد داوود،د ادب په اسمان کې،دانش خپرندویه ټولنه، پیښور،۱۳۷۹ل ل.

۳۵ـوفا، محمدداوود،ستوري دادب په لمن کي ،دانش خپرندویه ټولنه،پیښور، ۱۳۷۹ ه ل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۶-یاد طالبي،محقق ډاکتر عبداللطیف،پښتني قبیلې(شجرې)،دانش خپرندویه ټولنه،کابل۱۳۸۸ل ل.

سرچینې:

- **Layers Thematic & Afghanistan Geographic**
- **بدلون،د میدان وردګو ولایت د مقام ،چاپی او انترنیتی،اونیزه www.badlon.com,**
- **بېنوا،ویبپاڼه،ادبی معلومات، www.benwa.com**
- **ټول افغان، وېبپاڼه، ادبی معلومات، www. tolafghan.com**
- **د میدان وردګو ولایت ځانګړې ویبپاڼه،ادبی معلومات، www.mwardag.gov.afghanistan**
- **لرو او بر، پښتانه، ویبپاڼه، ادبی معلومات،www.Larawbar.com**
- د افغان ملت د ګوند وېبپاڼه – www.afghanmellat.org

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ميدان فرهنګي حوزه

محمد ایمل ابراهیم خیل

د افغانستان ملي تحریک

www.melitahrik.com

د خپرونو لړ: ۷۲

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library